

TÜSTAV

YAZI HAYATININ 50. nci YILINDA

KERİM SADI

TÜSTAV

KERİM SADİ
50. YILINDA

ÖNSÖZ

Kerim Sadi'nin şahsiyeti, fikrî ve edebî ana çizgilerinde, bugüne kadar, çeşitli açılardan nasıl verilmiştir? Türk düşünce hayatında yeri ve gerçek değeri nedir? Kalem savaşları alanında kimlerle ve niçin çatışmıştır? Birbirini izliyen kuşaklar üzerindeki etkisi ne olmuştur?

Bu ve buna benzer sorular, sosyal ve ekonomik sorunların her yönüyle tartışıldığı şu son yıllarda, özellikle aydın çevrelerde sorulur olmuştur. Sorulur olmuştur, çünkü, Kerim Sadi, fikir, bilgi, metod ve karakter olarak yarım yüzyıldır Türk düşünce hayatına ağırlığını koyabilmiş, çok yönlü bir düşünce ve mücadele adamıdır. Kerim Sadi'yi bilmek, bir bakıma, sosyalizm'i tarih, ekonomi ve felsefe olarak bilmek anlamına gelir.

Okurlara sunduğumuz bu kitap, bu «Bilinmesi gerekli adam»ın yazı hayatına girişinin 50. yılı dolayısıyla hazırlanmıştır. Kerim Sadi'nin **Dertlerimiz** başlığını taşıyan ilk yazısı, 4 haziran 1918 de yayınlanmıştı.

Sunduğumuz kitap bir Giriş'le üç bölümden meydana gelmiştir.

«Giriş» Papirüs Dergisinde Kerim Sadi ile yapılan bir konuşmanın bazı parçalarını kapsıyor (Aralık 1968).

1. Bölüm üçe ayrılmıştır:

a) Basında, Kerim Said'nin kişiliği ve eserleri hakkında yayımlanmış tenkit ve incelemelerden ilgi çekici bazı parçalar.

b) Kerim Sadi'nin yazı hayatına girişinin 50. yılı do-

layısıyla tanınmış düşünür ve yazarların izlenimleri ve bazı intibalar.

c) 1950 ve 1968 -69 yıllarında verilen, - bir makale ve bir kitabı ile ilgili - bilirkişi raporları.

2. Bölüm:

Kerim Sadi'nin bugüne kadar yayımlanmış eserlerinden, gazete ve dergilerde çıkmış çeşitli yazularından kısa birkaç örnek.

Böyle bir kitabın, fikir ve edebiyat hayatımız için faydalı bir belge olacağına inanıyoruz.

Dileğimiz bu inancımızın gerçekleşmesinden ibaretir.

F. B.

TÜSTAV

GİRİŞ

YAZI HAYATININ 50. YILINDA

KERİM SADI

Röportaj: Mustafa BAYDAR

Bir memleketin gerçek değeri hesaplanırken onun tabii zenginlikleri, maddî servetleri kadar, manevî değerleri, fikrî kıymetleri de hesaba katılır. Ulusların ilerleme yollarını bu düşünce ve sanat güçleri çizer. Uluslar, bu güçlere dayandıkları ve onlara lâıyk oldukları yeri verdikleri oranda itibar kazanırlar. Yoksa kültürleri yozlaşır ve daima ileriye doğru akıp gidecek tarihin çeşitli dozlarda okşamalarına hedef olmaktan kurtulamazlar.

Türkiye, bütün değerlerin ana kaynağı olan düşünce zenginliklerine her memleketten çok gereksinmesi olan bir ülkedir.

Bu memleketin kaderi üzerine eğilmiş ve bu uğurda bir ömür vermiş kafalar... Memleketi her türlü karanlıktan kurtarmak için beyinlerinin cevherini cömertçe harcamış olan insanlar... İşte bizim mânevî zenginliklerimizi ve sosyal yücelmelerimizi yaratanlar.

Tanzimat'tan beri bu mânevî zenginliklerin sahiplerine rahat nefes aldırabilmek için çırpınıp duruyoruz. Buna rağmen bu cephenin bazı temsilcilerine revâ gördüğü-

müz ölümden beter acılar ve yine bunlar arasında verdiğimiz kurbanlar o kadar çoktur ki, hepsinin öykülerini yazmaya düzinelerle Dostoyevski'ler, Tolstoy'lar bile yetmez.

Edebiyatımız elbet bir gün bu konuyu derinlemesine ele alacak ve ancak o zaman doruğuna yükselecektir.

Elli yıldan beri bir adam, eserleriyle bu memleketin fikir dünyasını zenginleştirmek için gece gündüz, sessiz sedasız didiniyor; en bilimsel çalışma örneklerini, en objektif, en zarif eleştiri örneklerini veriyor.

Türkiye'deki ve dünyadaki sosyal gelişmeleri, sosyalist literatürü memleketimizde onun kadar derinlemesine işlemiş, onun kadar vukufu bilen ikinci bir kişi yok.

Bütün çalışmalarında fikir namusunu baş tacı yaparak kültürümüze en değerli katkılarda bulunan bu dev çalışmacı, Kerim Sadi'dir.

Yazı hayatının 50. yılında kendileri için bir jübile hazırlanıyor. İşte bu münasebetle, zengin kitaplığında üstadla karşı karşıyayım.

Bu kitaplığı gördükten sonra kesin yargımı veriyorum: Her saniyesini insanüstü bir güçle değerlendirmiş bir otoritenin, Türkiye'nin en büyük bibliofilinin karşısındayım. Bir ilim mâbedinde bulunmanın en derin hazını duyuyorum.

Bütün duvarlar, oturduğumuz kanepelerin altları kitapla dolu. Yer bulunamadığı için kitapların bir kısmı burada değilmiş. Ayrıca ciltlenmek için içerde beş bin kitap da sıra bekliyormuş.

Konuya pek tabii olarak kitap vâdisinden giriyoruz. Üstad, Büyük Fransız İhtilâlinde şatolardaki ve manastırlardaki kitaplıkların nasıl yağma edilip Avrupa piyasalarına düştüklerini, sonra bu piyasalardan alınarak me-raklıların elinde biriktiklerini tatlı tatlı anlatıyor.

Gerçek bibliofillerin yaz kış demeyip her gün buki-

nistleri, sahafları dolaştıklarını, hiç umulmadık yerlerde en nadide eserlere rastlanabileceğini söylüyor.

Bibliofilleri de kategorilere ayırıyor. Ona göre bunların bazıları hanımlarını dekolte göstermekten zevk duyan erkekler gibidir; kitaplarını teşhir etmekten zevk duyarlar. Bazıları da Şark erkekleri gibi kitaplarını, haremdeki kadınlar gibi, kıskanç bir itina ile kimseye göstermezler.

Yine üstaddan öğreniyoruz ki, kitaplar ancak belli bir hararet ve rutubet derecesi içinde rahat ederler. 17 hararet derecesi ile 60 rutubet derecesi olmazsa şikâyet edecek dilleri, imkânları da olmadığı için bu sevgili yaratıkların çok ısırap çekeceklerini anlatıyor.

Bundan sonra bazı nadir kitapları inceliyoruz. İşte Müteferrika tab'ı iki ciltlik Naima Tarihi. Özelliği, orijinal cildini muhafaza etmesi, bir de üzerinde Darüssaad Ağasına ait olduğuna dair bir kayıt bulunması.

Diderot'nun 18. yüzyılda yayınlanan meşhur **Encyclopédie**'sinin orijinal nüshası.

Çok önemli diğer bir eser de 17. Yüzyıla ait Pierre Bayle'in Amsterdam'da basılmış 4 ciltlik «Dictionnaire Historique et Critique»

Kerim Sadi bu eser hakkında şu bilgiyi veriyor: «Bu 4 ciltlik dictionnaire, Batıdaki serbest tefekkürü septisizm silâhiyle sağlayan bir dev eserdir.»

Bundan sonra Dr. Mardrus'un sekiz ciltlik Binbir Gece Edition'una bakıyoruz. Her sayfasının rengi başka. Hint ve İran minyatürleriyle bezenmiş. Üstadın tâbiri ile «Grand luxe bir edision». Anatole France her yıl bir defa bu edision'u gözden geçirirmiş.

Diğer çok önemli bir takım, Anatole France'ın 25 ciltlik külliyyatı. Anatole France'ın şanına lâyık bu külliyyat, editör Calman Levy tarafından on yılda tamamlanmış. En ince detaylara kadar inilmiş, gravürlerle süslü

muazzam bir eser. Son yıllarında hayranları, Anatole France'ın ağzından dökülen her sözü bir inci gibi toplamışlar.

Alman şairi Heine'nin, basılmış ilk külliyyatı.

Buradaki önemli bütün kitapları yazmaya kalksak kalın bir katalog hazırlamak gerekecek.

Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki sosyalist literatürün bütün kaynak kitapları, anıt eserleri, hem de orijinal baskıları ile birer dev misali bu kitaphığı süslemekte ve değerlendirmekte idi.

Bu kitap şöleninden sonra ilk sorumu soruyorum:

— Sizi sosyalizm konusu ile bu kadar erken ve bu kadar devamlı bir biçimde ilgilenmeye sürükleyen herhalde önemli bazı nedenler olsa gerek?

— Bizden önceki nesiller, yani babalarımız ve dedelerimiz, 1848 tarihlerinden itibaren sosyalizm konuları ile karşı karşıya gelmişlerdi. Özellikle 1871'den sonra, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yayınlanan Türkçe gazetelerde Marx'ın imzası ile makalesi çıkıyor, Komün'e dair mektubu yayınlanıyor ve böylece ilmî sosyalizmin kurucularından biri, meçhul bir şahsiyet olmaksızın kurtuluyordu.

Proudhon ve diğer sosyalistler ise daha önceden bilinmekte idi. 1848'de İstanbul'da yayınlanan Türkçe basında Proudhon'un önemli bir yazısı çevrilmişti.

Yüz sene önce Namık Kemal ve arkadaşlarının Komün'ü nasıl hararetle savunduklarını yayınlamış bulunuyoruz. Şemseddin Sami'nin sosyalizmi savunduğu bugün artık makalesiyle biliniyor. Gerek İbret'çilerin, gerekse Ahmet Mithat Efendi'nin Birinci Enternasyonal hakkındaki yazılarını da vererek dikkati bu konuya çektim.

İkinci Meşrutiyet'ten sonra gelen kuşaklar sosyalizm deyince daha ziyade Fransız Sosyalizmini ve Jaures'i düşünürlerdi.

1917 Devriminin dalga dalga yayılan sarsıntılarının ve Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden sonradır ki, benim de mensup olduğum kuşak, Sosyalizmin ilmî şekli ile karşı karşıya geldi.

— Kimlerle ve hangi konularda kalem kavgalarına giriştiniz?

— Polemik ve kalem savaşları, yazılarımda oldukça geniş yer tutuyor. Ben polemiği nazariye ve prensipler etrafında gerçeğe ulaşmak için çok ciddi bir araç olarak kabul ediyorum. Nazari bir kesime ulaşamayan ve prensip mihevrinden ayrılan kalem çatışmaları, ister istemez, Bizans kavgalarına ulaşır ve dejenere olur. Polemistler de kenidlerini daha yüksek bir gerçek merhalesine ulaşmış görecekte bir bataklıkta ortasında bulurlar.

Giriştiğim kalem savaşlarında böyle bir bataklığa düşmedim. Polemik yaptığım şahsiyetlerle müspet veya menfi kişi münasebetleri bir rol oynamış değildir. Sayılarına gelince oldukça kabarık bir yekûn tutar, hattâ kimlerle polemik yapmadığım sorulsa daha uygun olur...

— 27 Mayıs Hareketinden sonra ağızlardan düşmeyen sosyalizm sözcüğü yerli yerinde kullanılabilir mi?

— 27 Mayıs Hareketinden sonra sosyalizm ve sosyalist kelimeleri bizde bir nevi (Droit de cité) kazandı. Gazete sütunlarında, çeşitli dergilerde, Üniversite kürsülerinde, seminerlerde, Büyük Millet Meclisindeki tartışmalarda, meydanlarda verilen nutuklarda hep bu kelimeler geçiyor ve herkes bu kelimelere istediği anlamı yüklüyor. Bir tefekkür anarşisi içinde çalkandığımız için, böyle önemli bir tâbirin kullananlar tarafından gereği gibi tarif edilmeyişi de anarşiyi arttırmaktadır. Voltaire der ki: «Bir terim ilkin tarif edilmelidir.»

Bizde terim kullanılıyor da hiç kimse kullandığı terimin doğru dürüst bir târifine yanaşmıyor ve bu terimi kullanırken maksadının ne olduğunu açıklamıyor.

İlim, herşeyi birbirine karıştırmak ve arapsaçına çevirmek demek değildir. Bir olayın somut özelliklerini belirtmek ve karmakarışık yumakları çözüp açmak çabasıdır. Bizde, sözde ilmî tartışmalar ve izahlar bile evvelâ problemi yanlış vazetmek, sonra da yanlış vazedilen problemi karmakarışık bir yumak haline sokmaktan ibaret kalıyor.

Şu kadar söyleyebilirim ki bizde kullanılan safsata ve mugalâta örnekleri, baş vurulan yakası açılmadık sofizm ve paralojizm misalleri yeryüzünde mevcut mantık kitaplarının hiç birinde rastlanmıyacak kadar orijinaldir.

Herkes muarızını bu silâhlarla yere sermeye çalışıyor. Bu davranış ise fikir ve tefekkür anarşisini doruğuna çıkarmış bulunuyor.

Marx ve Engels, kendilerine sosyalist dememişler ve Manifest'in önsözünde, bunun mucip sebeplerini ortaya koymuşlardı. Bizde şimdi herkes «Sosyalist!» Âdeta Sosyalizm'den geçilemiyor.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, «Ben fikren sosyalistim» diyor. Bazı aydınlarımız, sadece, «hissen» sosyalisttirler. Bazıları, fakir fukaranın haline acıdıkları için «vicdanen» sosyalist olduklarını anlata anlata bitiremezler. Zekât vermekle «pratikte» sosyalist olacaklarını iddia edenler görülmedi mi? Bir kısım münevverlerimiz sırf «nazariyede» sosyalist olarak kalmayı uygun bulmuşlar ve bir ömür boyunca suya sabuna dokunmamışlardır. Buna karşılık, «Ben aksiyonda sosyalistim, teori neme gerek?» diye kitaba omuz silkenlerin yekûnu ise, bir hayli kabarıktr. X

LOGOFOBİ

— Sizce düşünce hayatımızı felce uğratan en önemli hastalık nedir?

— Tefekkür hayatımızın en yaygın, sinsî ve kemirici bir hastalığı, en korkunç bir düşmanı var: LOGOFOBİ. Biz kelimededen korkuyoruz. Düşüncenin zarfı olan ve düşünceyi getirecek olan kelimelerden ürküyoruz. Öyle bir durum meydana geliyor ki, aydın denilen kategori düşünmeyi düşünmekten ve kaleminin ucuna gelen en mâsum kelimeyi kullanmaktan çekiniyor. Bu sebeptendir ki Sosyalizm ve Sosyalist kelimeleri ve -bir neolojizm olarak -bunun karşılığı gibi kullanılan «Toplumculuk» ve «Toplumcu» lafızları, namütenahî kavramları kapsamakta ve böyle olduğu için de hiç bir şey kapsamamaktadır.

Bir yandan da ve yine bu yüzden skolâstiğe düşmek mukadder oluyor. Anayasa Sosyalizm'e açık mı kapalı mı? Atatürk Sosyalist mi değil mi? Gibi problemler uza-yıp gidiyor.

Oysa ki sosyalizm kelimesini kullanırken neyi kastettiğimizi durulukla açıklayabilirsek güçlüğün yarısı çözülmüş olur. Ve şayet problemi doğru vazedebilirsek çözümler kendiliğinden gelir.

ATATÜRK SOSYALİST Mİ İDİ?

— Atatürk sizce sosyalist mi idi?

— Bu soruyu da, müsaade ederseniz, ilmî şekilde vazetmeye çalışalım ve ilkin sosyalist kelimesi üzerinde duralım:

Sosyalizm deyince bir sosyal teori mi kastediyoruz, bir siyasî örgütten mi bahsedeceğiz, bir iktisadî doktrin mi bahis konusu olacak, bir devlet sisteminin adını mı vereceğiz, yoksa sadece bir tandans mı murad ediliyor? İlkin bunu tesbit edeceğiz. Yani Atatürk Sosyalist mi idi, dediğimiz zaman sual bu umumî kılıftan çıkacak, ister istemez çoğalacak ve aşağı yukarı şu biçimlere bürünecek:

1. Atatürk ve sosyalist teori,
2. Atatürk ve çeşitli sosyalist partileri, yani mütedil veya aşırı denilen parti şekilleri,
3. Atatürk ve iktisadî doktrin olarak sosyalizm,
4. Atatürk ve devlet sosyalizmi,
5. Atatürk'ün sosyalist formasyonu,
6. Atatürk'ün kitaplarındaki sosyalist eserlerin tesbit ve tahlili. Bu kitapların kenarlarına koyduğu ve içlerine eklediği notlar,
7. Fikrî formasyonunda sosyalist literatürün payı,
8. Atatürk'ün muhtelif merhalelerde sosyalist fikir akımlarına karşı durumu,
9. Mektupları... Mektuplarında bu konuya değinmiş midir? Değinmişse ne gibi fikirler ileri sürmüştür?
10. Yaşadığı devirde, dünyadaki sosyalist akımların Atatürk üzerindeki etkisi ne olmuştur?
11. Birlikte çalıştığı hükümet adamlarının, temas ettiği fikir adamlarının ve dost çevrelerinin sosyalizm ile ilişkileri ne derecede idi? Bunların Atatürk üzerindeki etki derecesi ve Atatürk'ün bunları etkilemiş derecesi,
12. Belli bir merhalede ve hangi tarihî faktörlerin etkisi altında sosyalist fikirleri ne derece benimsemiş ve sola doğru ne derece açılmıştır?
13. Sosyalizm, Komünizm, Bolşevizm, Kollektivizm ve Anarşizm problemleri karşısındaki durumu ne olmuş ve zamanla ne gibi değişiklikler geçirmiştir? Sendikalizm anlayışı ne olmuştur?
14. **Vasiyetnamesinin ve terekesinin incelenmesinden çıkacak sonuçlara göre, FERDÎ MÜLKİYET ve MİRAS prensiplerini anlayış tarzı neydi?**

Rasgele sıralanan bu soruları istediğimiz kadar çoğaltabiliriz ve çoğaltmalıyız. Kısaca Atatürk'ün bütün

söyledikleri ve yaptıkları, en ince ayrıntılarına kadar tahlil masasına yatırılmalı, ilmî ve objektif metotla izah edilmelidir.

Atatürk Sosyalist mi idi? Sorusu bizi skolâstiğe götürür. Bu konuda yapılan bütün münakaşalar skolâstik merhaleyi aşamamıştır. Meseleyi diyalektik olarak vazetmek gerekir.

Atatürk denilen tarihî şahsiyet, devlet adamı olarak, hayatının hangi merhalesinde Sosyalizm Problemi ile karşılaştı? Hangi faktörlerin etkisi altında sosyalizme karşı leh veya aleyhte vaziyet aldı?

Bir kelime ile tarih akışı içinde ve bütün vecheleriyle Atatürk ele alınmadıkça problemi koyamaz ve sonuç olarak da çözemeyiz.

Atatürk'ün bütün icraatı, muhtelif vesilelerle söylediği bütün nutuklar, yazdığı veya dikte ettiği bütün makaleler, direktif vererek kurdurduğu siyasî örgütler ayrı ayrı ve belli bir tarih safhası içinde bütün belgeleriyle incelenmelidir ki problemimiz ışığa ve aydınlığa doğru bir nebze ilerlesin.

Mutlak olarak sosyalist idi veya değildi gibi kesin hükümler, yüzlerce ve binlerce defa tekrarlanabilir. Bu, olumlu hiç bir şey ifade etmez.

Sosyalist kelimesini kullandığı tarihten önce Atatürk, sosyalizm adına ne ile karşılaşmıştı? İşe buradan başlamak gerekir. Yani bu konuda neler okumuştur, neler dinlemişti, sosyalist çevresi var mı idi vesaire...

Millî Kurtuluş Hareketi esnasındaki sosyalist akımlar ve örgütler Atatürk'ü ne derece etkilemişti, 1917 Devrimi ve Sovyet komşuluğu; Sovyetlerle aramızdaki siyasî, askerî ve fikrî münasebetler ne derece etkilemişti? Ve bunlara karşı davranışları ne idi? Bunların her biri ayrı birer araştırma konusu yapıldıktan sonradır ki bazı

sonuçlara ulaşılabilir. Belgelere dayanarak Atatürk'ün belli bir merhalesi ışığa kavuşur.

Hulâsa, tek soru yolu ile, acele bir davranışla terkip metodunu kullanarak kesin, fakat yanlış bir hükme varmaktansa, soruyu mümkün olduğu kadar çoğaltmak ve tahlil metodu ile her safhayı belli akış anlarında tesbit etmeden kesin sonuca varmamak şarttır.

Bu bakımdan meselâ devlet sosyalizmi meselesi ortaya atılınca, şimdi yapıldığı gibi, alelacele ve yanlış hükümler verilmemiş olur. Devlet kapitalizmi meselesi ortaya çıkar, aradaki farklar belirtilir, İran ve Meksika'daki devlet kapitalizmi örnekleriyle kıyaslamalar yapılır ve peşin hükümlere kapılmadan Atatürk'ün şahsiyeti aydınlatılmış olur.

Atatürk'ün hangi şartlar altında, hangi maksatlarla söylediği incelenmeden bir iki ibaresini bayrak yapıp kendi tarafına çekmek veya peşin hükümlerle onu yargılamak çok kolaydır ama, bu, bizi hiç bir gerçeğe götürmez ve Atatürk'ün üstündeki kalın örtüleri daha da arttırmaktan başka bir işe yaramaz.

SOSYALİZMİN TARİFİ

— Şu halde sizce sosyalizm nedir, tarifi nasıl olmalıdır?

— Bu soruyu sorarken umumiyetle ve âdet veçhile yapıldığı gibi acaba kısa bir tarif mi bekliyorsunuz? Fara-zâ, Fransız Sosyalist Partisi Örgütünün 1931 Nizamnamesinin birinci maddesindeki târif gibi bir şey: «Üretim ve mübadele vasıtalarının sosyalizasyonu» biçiminde bir tarif. Yoksa, «Sosyalizm bir ilimdir: Toplum halinde yaşayan insanın ilmidir» mi dememi bekliyorsunuz?

Sosyalizm konusuna dair yığılmış uçsuz bucaksız literatüre dalarsanız sayısız tariflerle karşılaşacağınız bedihidir.

Bizde İkinci Meşrutiyet aydınlarının temas imkânını buldukları bazı Batı müelliflerinde ve görebildikleri bazı kitaplarda çeşitli tarifler yer almaktadır.

Gustave Le Bon'u ele alalım: Le Bon «Sosyalizmin Psikolojisi» adlı eserinde felsefi anlamda sosyalizm veya hiç değilse sosyalizmin en yaygın biçimi olan Kollektivizm nedir? Sorusunu cevaplandırırken şöyle diyor: «Felsefi bakımdan sosyalizm, kolektivitenin ferdiyetçiliğe karşı bir reaksiyonudur; geçmişe bir dönüştür.» Sosyalizmin çeşitli yüzlerini inceleme işini bitirirken de: «Sosyalizmin ırklara göre varyasyonlarını da nazara almalıyız» diyor.

Emil Faguet'nin tarifi şu: «Sosyalizm insanlığın bağrında eşitlik örgütüne doğru bir temayüldür.» Faguet, 19. Yüzyılın son senesinde (1899) sosyalist doktrinlerin tümünü mümkün olan bütün sahilliği ile doğru tarife çalıştığını söyler. Bugünkü sosyalizm ile daha önceki sosyalizm o kadar farklıdır ki, der:

— İlk sosyalizmi tarif etmek gerek. Ve sosyalizmi A — Bizatihî olduğu gibi; B — Prensipite olduğu gibi; C — Başlangıcında olduğu gibi tarif etmek ve bundan başka da «Quantum mutatus ab illu» geçirdiği tekâmülü göstermek istediğini söyler.

Fransız Akademisi Üyesi Emil Faguet, «1907'de Sosyalizm» adlı eserinin başında «İnsanlar arasında gerçek eşitliğe yönelen her tandansa sosyalizm» demektedir.

Kısaca söylemek gerekirse başka ülkelerde ve muhtelif zamanlarda birçok yazarlar aynı soruyu sormuşlar, kendi görüşlerine, anlayışlarına ve içinde buldukları belli şartlara göre soruyu cevaplandırmaya çalışmışlardır.

Bir örnek daha verelim: Emile de Laveleye de «Le Socialisme Contemporain» adlı eserinin, -ki Filozof Rıza Tevfik'in gençliğinde eline geçen sosyalizme dair bi-

ricik kitap bu idi- Sosyalizmin ilerlemelerinden bahseden Giriş kısmında sosyalizm nedir? Sorusunu sorar ve bu kelimenin duru bir tarifine henüz rastlanmadığını söyler. Bu zat, anlamı açıkça belli eden, tam ve kesin bir tarif bulamamış.

Bizde şu son yıllarda sosyalizm nedir? Adıyla birçok broşürler yayınlandı ve 27 Mayıs Hareketinden sonra hemen basılan bu broşürler, Hasanpaşa Fırını'nın böreği gibi taze taze kapışıldı. O kadar ki, bu adı taşıyan broşürlerden ilki derhal ikinci baskı yapmış ve başka editörler tarafından da basılmıştır. Sadece bu olay, sorunun bizde de son derece ilgi çekici olduğuna delâlet etmiyor mu?

— 27 Mayıs 1960'dan sonra yayınlanan doktrin kitaplarının nitelikleri üzerinde söz söylemek ister misiniz?

— 27 Mayıs Hareketinden ve yeni Anayasa'nın kabulünden sonra sosyalizme dair yayınlanan eserler kante bakımından daha önceki devirlere nispetle büyük bir yekûn tutuyor. Buna mukabil kalite çok düşük. Kavaf işi ve yalınkat çalışmalar, en önemli eserleri anlaşıl-mayacak duruma sokmaktadır. Ayrıca anıt denecek eserlerin mütercimler ve editörler tarafından baltalandığı, kesilip kırıldığı da acı bir gerçektir. Bunun sebepleri üzerinde durmaya lüzum yok. Uzun bir yasak devresinden sonra yeni Anayasa'nın tanıdığı nisbî fikir hürriyeti atmosferinde gereği kadar hazırlanmadan eser sunmak zorunluğu belirmiş bulunuyordu.

Ayrıca mevzuat yorumlanırken yukarıda değindiğimiz tefekkür anarşisi ve «Logofobi» hastalığı da bunda âmil olmuştur.

Yirmi yıl önce bir mülâkatta değindiğim gibi şunu da tekrar belirtmek isterim: «Bir memlekette gayriresmî sansür, fikir hayatını çöle çevirmeye yeter. Demokratik hak ve hürriyetlerin varlığı kelâm hürriyeti ve yayın öz-

gürlüğü ile başlar. Hattâ, söz ve yazı hürriyeti, ne kadar sınırsız olursa olsun, bir şey ifade etmez. Yurtdaşların iradesi, kanunun himayesi altında, sendika ve parti organizasyonları halinde örgütlenmeli, çalışan insan yığınları demokrasiyi gerçekleştirecek aksiyon imkânına mutlak surette sahip olmalıdır.»

Söz ve yazı hürriyetine vurulan hafif bir zincir bile en elemanter demokratik hak ve hürriyetlerin mevcut olmadığına delil sayılabilir.

DİL SORUNU

— Bugün bizim bir dil problemimiz var mıdır?

— Dil meselesi mücerret bir mesele değildir. Dil problemi tefekkür problemine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu iki problemi birbirinden ayırmaya ve tek başına çözmeye imkân yoktur.

Bizde korkunç bir tefekkür anarşisi hüküm sürüyor. Aynı suretle tüyler ürpertici bir dil anarşisi içinde bocaladığımız da muhakkak. Âdetâ denilebilir ki bu dil anarşisi tefekkürü engellemekte ve düşünce anarşisi dil karışıklığını beslemektedir. Türkçemiz büyük bir sarsıntı ve intikal geçidini aşmaya çalışıyor. Bu sarsıntı merhalesinde medenî Batı dillerinde müşterek olan deyimlerin ve kelimelerin akın edişi Batı tefekkürünün ameliyelerini büyük nispette kolaylaştıracağı için tehlikeli sayılmamalıdır. Ölü kelimeleri diriltme çabası ve uydurma kelimelerde aşırıya gidış ergeç kısır kalacaktır. Eski ve yeni kelimeler, kanlı bir meydan savaşında olduğu gibi kıyasıya vuruşuyorlar. Yaralananlar, ölenler olacak. Hayatiyet taşıyan kelimeler ayakta dimdik duracak ve yaşama hakkını bilek gücü ile kazanacak.

Canlı bir uzviyet olan, tefekkürle ve bu tefekkürü omuzlayan sosyal sınıflarla ilişkisi olan dil müessesesi-

nin niçin ve nasıl bu merhaleye geldiği iyice izah edilebilirse, nasıl bir istikamet alması gerektiği de daha kolaylıkla anlaşılır.

Dile yapılan sun'î müdahaleler tesadüfî olmamıştır. Bunun nedenleri var.

ÜMANİST KÜLTÜR

— Klâsiklerin çevrilmesi ve ümanist kültür üzerindeki düşünceleriniz?

— On yıl kadar önce Forum dergisinde Eflâtun tercümeleri hakkında bir seri makale yayınlamıştım. Haddizatında iyi bir teşebbüs olan bu adım, çalışmalar ehline düşmediği için bir facia olup çıktı.

— Kitapların ehil kimseler tarafından çevrilmediğinden söz etmek istiyorsunuz, değil mi?

— Evet. Ayrıca, bizde ümanist kültür dâvasının en büyük talihsizliği, hür tefekküre hiç bir zaman ısınamayan, kanı kaynamıyan ve Avrupa basını tarafından «Diktatörcük» diye tavsif edilen İnönü'nün kanadı altında gelişme zorunda kalışıdır.

— Yani İnönü bir yandan Yunan klâsiklerini çeviriyor, diğer yandan da bunları okuyarak yetişenler özgürlük, insan hak ve hukuku gibi sözler edince icaplarına bakılıyor.

— Evet, biraz öyle... Klâsiklerin çevrilmesi maalesef bu çelişme havası ve kötü tercüme yüzünden yozlaşmaktan kurtulamadı.

NAMIK KEMAL

— 1932'de yayınladığımız Namık Kemal'de esas itibariyle yapmak istediğiniz ne idi? Bu broşürünüz için,

tarihî Namık Kemal'in keşfine doğru ilk adım diyordunuz.

— Sosyal insanla soyut insanı birbirine karıştırmamak ve «ebedî» Namık Kemal'le tarihî Namık Kemal'i birbirinden ayırdetmekti. Başka bir deyişle Namık Kemal'i sübjektif açıdan görmemek, onu ekonomik ve sosyal temellerinden söküp almamak, yaşadığı devirden ve bağlı olduğu maddî şartlardan koparmamak ve in abstracto mütalâa etmemek.

TEVFİK FİKRET

— «Bir İslâm Reformatörü Mehmet Âkif» adlı eserinizden sonra Fikret üzerinde bir kitap hazırladığınızı biliyoruz. Fikret sizce sosyalist bir şair midir?

— Fikret'i sosyalist bir şair olarak ileri sürenler vardır. Ona proleter şairi ve enternasyonalist de diyorlar. Gerçekte ise Tefvik Fikret soyut anlamda insanîyetçidir. Onda, enternasyonalizmin burjuva biçiminden başka bir şey olmıyan kozmopolitizm hâkimidir.

— Tanzimat'tan, hattâ Kâtip Çelebiden beri memleketimizde insan haklarının, insanlık onurunun, düşünce ve vicdan özgürlüğünün korunması için çetin mücadeleler oluyor. Bütün bunlara rağmen bugün memleketimiz, insan haklarının ideal ölçüde korunabildiği bir ülke haline gelebilmiş midir?

— Hürriyetleri tarih sahnesine gelen belli sınıflar yüklenir ve savunur. Bizde hürriyeti savunacak ve ayakta tutacak sosyal sınıf tarih sahnesine çok geç çıkma çabasında. Bizde burjuvazi, Batıda örneklerini gördüğümüz klâsik burjuvazi değildir; tekne kazıntısı bir burjuvazidir. Bunun içindir ki demokratik hak ve hürriyetleri ayakta tutma ve savunma gücü son derece sınırlı. Bir taraftan birçok özgürlükler mevcut farzedilirken, öte yan-

dan da en elemanter demokratik hak ve hürriyetlerin yokluğu kendisini daima hissettirmektedir.

Yukarıda söylediğimiz, gibi, **demokratik hak ve hürriyetler için mücadele merhalesindeyiz.** Böyle bir merhalede yapılacak iş, tefekkürü selbeden, düşünceyi felce uğratan engellerin bertaraf edilmesi ve KELÂM'a vurulan zincirlerin çözülmesidir. İnsanlığı azadlığa kavuşturmak istiyorsak ilkin KELÂM'ı azad edelim. KELÂM'ın zincirleri çözülürse insanın zincirleri kendiliğinden çözülür. (1)

BİRİNCİ BÖLÜM

ANSİKLOPEDİDEKİ VAHŞİ

Nâzım HİKMET

Babialî piyasasına geçen ay küçük bir kitap çıktı. Bu küçük kitap Babialî muhitinde büyük bir tesir yapmadı değil, fakat her halde asıl tesirini okuyucu kitlelerinin üzerinde yapmış olduğunda şüphe yoktur.

KERİM SADİ nev'i şahsına münhasır, kuvvetli bir yazıcıdır. Onun gazete sütunlarına geçmeyen, fakat okuyucuların kafalarında yerleşmiş haklı ve hakikî bir şöhreti vardır. Her satırı, kendisinin de söylediği gibi, makasla kesilmiş sınırlarının duvara yapıştırılmasıdır.

KERİM'in çok derin bir yazı ve içtimaiyat kültürü vardır. Bunun en parlak şahidi beş sayfanın içine sıkıştırdığı «Ansiklopedideki Vahşi» hikâyesidir.

Bu esere hikâye demek te pek doğru olmaz zannındayım. Bu eser bir bestedir. Fakat, esîrden mürekkep bir beste değil; etli, kemikli, demir ve bakırdan bir beste. Bir beste ki, en kuvvetli bir içtimaî meseleyi beş sayfanın içinde haykırıyor.

KERİM'i anlamıyanlar olabilir; bu anlamıyanların

çoğu Babialî Caddesini senelerdenberi aşındıranlar arasında bulunabilir; bu vâkıa hiç bir şeyi ifade etmez. Yeter ki KERİM SADİ'yi, onun kendisini anlamasını istediği okuyucular anlasın... Ve onlar KERİM SADİ'yi anlıyor... (2)

İMANI BÜTÜN

Nâzım HİKMET

Bu hikâye Türk edebiyatının ölmez eserleri arasına girecektir. Softa kafalıların riyasını bu hikâye kadar güzel ve derin tahlil etmiş bir eser daha henüz yoktur denebilir.

EN SEVDİĞİM ŞİİR

Nâzım HİKMET

Benim kendime göre bir şiir anlayışım vardır. Gün olmuştur ki ben, en güzel şiiri bir **İktisad-ı Siyasî** kitabının satırlarında okumuşumdur. Gene gün olmuştur ki, Aleksandr Blok'un iki mısrandan, Vayan Kuturiye'nin bir poeminden, yahut Simavlı Bedreddin'in bir sözünden şiirlerin şiirini tatmışımdır.

Meselâ bugünlerde, bu, benim anlayışıma göre, şiir tadını KERİM SADİ'nin içleri ışık ve ateş dolu küçücük kitaplarında buluyorum. Hele Profesör Kesler'e verdiği cevabın satırları gözlerimin önünde alev alev dolaşıyor.

NAMIK KEMALİN HATASI

Sadri ETEM

Son günlerde 16 sayfalık küçük fakat muhteiyatı, iddiası itibariyle ehemmiyetli bir eser çıktı. Eserin adı (TARİHİN MATERİYALİST TELÂKKİSİNE GÖRE NAMIK KEMAL) dir. Eserin muharriri Kerim Sadi Beydir. Kerim Sadi Bey, küçük eserinde, bundan birkaç sene evvel Namık Kemal hakkında Türk muharrirlerinin (Resimli Ay) da çıkmış olan müddealarını (yani tezlerini) tenkit ediyor. Bu müddeaları tarihçi maddeci göziyle tetkik ettikten sonra, Namık Kemal'i, Marksist bir objektif altında evirip çeviriyor.

Kerim Sadi Bey, bilhassa, tarihî şahsiyetlerin tarihin maddeci göziyle rollerini tahlil ediyor. Kerim Sadi Beye göre, Namık Kemal, Tanzimattan sonra teşekküle çalışan burjuva sınıfının temsilcisidir. Onun (VATAN) mefumu ancak bu zümrenin ideolojisini ifade etmektedir. Namık Kemal iktisadî bir bünyeye, iktisadî bir teşekküle istinat eden içtimaî bir hüviyettir. Bu hüviyet serbest ticaret, çalışma hürriyeti, rekabet serbestliği ve şahsî mülkiyetle damgalanır.

İdealist görüşlere cevap veren Kerim Sadi Bey, Namık Kemal'i bu zümrenin mümessili olarak BURJUVA İNKİLÂPÇISI telâkki ediyor.

★

Namık Kemal, hakikaten TÜRK BURJUVASI'nın inkılâpçısı mıdır? Bir bakıma göre evet. Çünkü, Kanun-u Esasî istiyor. Meşrutiyet inkılâpçısıdır. Meclis-i Mebusan'ın toplanması onun için bir gayedir. Hülâsa hürriyet...

Ne efsunkâr imişsin, ah, ey didâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk, gerçi kurtulduk esaretten

mısralarıyla Robespierre'in (**Je suis esclave de la liberté**) sözünü anlatan Namık Kemal, görünüşte bir burjuva inkılâpçısıdır.

★

Fakat, Namık Kemal'in temsil ettiği inkılâp fikirleri memleketin içinden gelen bir yerli burjuvazinin emeli değildi. Bu arzu bilhassa Türkiye'yi açık pazar yeri haline koyan bankaların, imtiyazlı şirketlerin ve onların önünde yürüyen İngiliz, Fransız, Avusturya sefirlerinin arzularıydı. Çünkü onlar, pazarlarda Türk olmayan unsurlardan kendilerine yardımcı buluyorlardı.

Aynı zamanda, devlete borç para verenler bir taraftan da devletin muhtelif sahalarda, hatta yerli eşyada bile müteahhitliğini deruhte etmişlerdi. Orduya ekmeği, pirinci, eti, yağı bile bir İngiliz şirketi tedarik ediyordu. İngiliz, Fransız, Avusturya siyaseti:

1 — Hıristiyan tebaanın müsavatını;

2 — Müteahhitlerin, devletten alacağı olanların devletin Hazinesini kontrol etmesini istiyorlardı.

Haricî borçlar meselesini istikraz mukaveleleriyle halletmişlerdi. Dahilî borçları da parlamentonun hâkimiyetiyle kontrole tâbi tutmak istiyorlardı.

Garptan atlama suretile gelen Namık Kemal hürriyetçiliği ve meşrutiyet telâkkisi.

Osmanlı milleti (ÜTOPİSİ) hakikî yerli burjuvayla alâkadar değildi. Daha doğrusu sanayileşen dünyanın karşısında bir Türk burjuvazisi yoktu. Yok olan bir şeyin var gibi müdafaası hayalden gayri bir şey olamaz. Namık Kemal ve arkadaşlarının hatası buradan başlıyor.

Maamafi, Namık Kemal bu takma burjuva müdafaasını, yapma Osmanlı hürriyetini son zamanlarda terk etmiş ve İslâm ümmeti telâkkisine dönmüştür.

Bu, o hülyâî ilerlemenin hülyâî bir ricatıydı. (3)

GENÇLERE DAİR

Nurullah ATAÇ

«Bizde pek az kitap okunuyor!» diyenler, gençlerin bilhassa en gençlerin yazılarını hiç okumuyorlar mı? Ömürcükleri ne yazık ki bir iki mevsimden fazla sürmiyen mecmuaları, dörder, üçer, hatta birer formalık kitapları bir açınlar, ilmî istilâhların bolluğu, her sayfada birkaç Avrupalı âlimin zikredilmesi, benim gibi onların da gözlerini kamaştırır. **Ansiklopedideki Vahşi** hikâyesini, istikbal için belki küçük, fakat herhalde hakikî vaatler sezdirdiğinden seve seve okuduğum Kerim Sadi Beyin «**Namık Kemal**»ini de ümitle açtım. Sukut-û hayâle uğradım demiyorum, çünkü bazı cümlelerini hakikaten zevkle okudum. Hem bu gençte, evvelce verilmiş hükümleri tekrar mihenge vurmak arzusu var ki, bu, başka hiç bir meziyeti olmasa bile, kendisine karşı sempati duymam için kâfidir.

Fakat, niçin bu kadar dağınık bir tarzda yazıyor? O ufacak kitabı kapattığımız zaman, muharririn ne demek istediğini anlamıyor, neler söylediğini hatırlamıyoruz. Gözlerimizin önünde sadece renk renk havaî fişeklerinin seyrinden kalma olana pek benzer bir parıltı kalıyor. Kerim Sadi Bey bu parıltının ne kadar soluk ve ne kadar hüznün verici olduğunu elbette bilir.

Mamafih, asıl işaret etmek istediğim nokta bu de-

ğildi. Kerim Sadi Bey haşiyeye pek meraklı; hemen hemen her cümlesinden bir not çıkıyor; bu notları kitabın sonuna koyduğu için okumak fevkalâde güçleşiyor. Gerek metinde, gerek metin haricinde, Türk ecnebi o kadar isim zikrediliyor ki, insan şaşırıyor.

Hem kimler? Kimler yok ki?.. Firdevsî, Carlyle, Karl Marx kolkola girmişler, ortalarına da tanıdığımız, tanımadığımız bir çok muharrirleri almışlar, Kerim Sadi Beyin ahenksiz değilse de çok gürültülü çalgısına uyup dans ediyorlar. Bu dans onların yüzünü görmemize mani olduğu gibi gölgeleri de Kerim Sadi Beyi farketmemize engel oluyor.

Böyle birçok muharrir ismi zikretmek ve kariî, ilim, daha doğrusu malûmat bolluğu ile hayran etmek endişesi yalnız o sevimli muharrire mahsus değil... (4)

BİR MÜNEKKİT

Nurullah ATAÇ

Kerim Sadi'nin ismi, şimdiye kadar edebiyat mübahaselerinde pek az geçmiştir; daha uzun zaman da ondan bahsedileceğini hiç zannetmiyorum. Buna iki sebep var: Birincisi az yazıyor, yani kendi kendine belki çok çalışıyorsa da pek binde bir yazı neşrediyor. Fakat bu **Ansiklopedideki vahşi'nin, Namık Kemal'in** dikkati celbetmemiş olmasını izaha kâfi değildir.

Onun daha ziyade tanınmasına asıl mani olan şey, ikinci sebeptir: **Kerim Sadi herkes gibi düşünüp herkes gibi yazmıyor; daima tam bir vuzuha meyleden ifade tarzı değilse de düşünceleri bizi şaşırtıyor.** O, bizim bugünkü bedîî telâkkilerimizin dışında yaşamak istiyor; on-

ları bilmiyor değil, fakat kabul etmiyor, daha doğrusu onları yıkmaya çalışıyor. Bize münakaşa kabul etmez gibi görünen hakikatler onun indinde hiç bir cazibesi kalmamış birer yalandır. Onun inanıp bize teklif ettiği hakikatler ise bize anlaşılmasız şeyler gibi gözüküyor. Namık Kemal için yazdığı küçük kitabın üstüne «Tarihin materyalist telâkkisine göre» kaydını koyuyor. Sanat işlerine «Tarihin materyalist telâkkisini» karıştırmak; bir şairin eserini, hattâ güzelliği sırf bediiyat ile değil, birtakım içtimâî hadiselerle izaha kalkışmak, bizim pek sevgili kanaatlerimize hücum etmek değil mi? Böyle mukaddesata kılıcını çekmiş adamlarla konuşulur mu? Kerim Sadi istediği kadar yazsın, biz ondan bahsetmeyeceğiz; onu en rakik ve en dumanlı hislerimizle kurduğumuz mabede almıyacağız. Bize benzememenin cezasını çöksin!

Bilmem söylemeğe hacet var mı? Sanatta asıl yaratıcı hamlenin müesses hakikatlere hücumdan çıkacağı kanaatindeyim. Bunun için Kerim Sadi'yi ilk yazısını okuduğum günden beri büyük bir ümitle sevdim. Yazılarında, iddialarında anlamadığım, hoşlanmadığım, çocukça bulduğum şeyler yok değil; fakat bütün bunlarda bir araştırma, çiğnenmiş yollardan çıkmak için bir heves var ki ona muvaffakiyet temenni etmemek kaabil değil.

Kerim Sadi ufacık bir kitap daha çıkardı: **Ahmet Haşim.** O, benim pek sevdiğim şairden, hiç de şefkatli denemeyecek bir tavırla bahsediyor. Ben, Ahmet Haşim'in, zamanımızın en iyi Türk şairi olduğuna ve bir gün bir ankete cevabımda söylediğim gibi, tarihin bugünkü edebiyatımızdan «Ahmet Haşim devri» diye bahsedeceğine kaniim; bu kanaatimde yalnız da değilim. Kerim Sadi bunun aksini iddia ediyor demiyeceğim; çünkü Ahmet Haşim'in değerli, hattâ iyi bir şair olduğunu — anladığıma göre — o da inkâr etmiyor; yalnız Ahmet Haşim'in bu devrin şairi olduğunu kabul etmiyor. Kerim Sadi, ica-

bında, zannederim şöyle bir şey de söyleyebilir: «Tarihin bugünkü Türk edebiyatından **Ahmet Haşım devri** diye bahsetmesi kabildir; çünkü o, devre uymayan bir edebiyatın en bariz mümessillerinden biridir. Bugünün edebiyatı cansız, realite ile alâkası olmayan, sadece oyundan ibaret bir şeydir; baş mümessili kim olursa olsun, ati onu hiçe sayar. Bugünkü edebiyatın ismi **Ahmet Haşım devri** olabilir; bu muhakkak Ahmet Haşım'e ve devre bir iltifat değildir, hakaret de sayılır. Onun eseri zamanımıza uymuyor; zamana uyan bir şairimiz yoksa buna esef edelim.»

Kerim Sadi şiirin sebebi hikmetini, ancak yazıldığı zamanın umumî ahvali ile bir olmakta buluyor. Şair ferdiyetinden çıkmalı, etrafına karışmalı, zamanın siyasî hareketlerine de karışmalıdır. Ahmet Haşım'in estiği esasından çürük değildir; Şirazlı Hafız'ın şiirleri de öyle bir telâkkinin mahsulüdür, çünkü İran'ın büyük şairi «feodal istihsal tarzının, derebeylik mülkiyetinin ve kahhar bir şark rejiminin hüküm sürdüğü devirde» yaşamıştır; halbuki Ahmet Haşım XX inci asrın adamıdır, «faytonsüvar olmanın tuhaflığını herkesten daha iyi idrak ettiği için taksiye atlıyarak sesli sinemalara gittiği», radyo dinlediği, evinde elektrik lâmbası kullandığı halde gülden, bülbülden, sümbülden, yani kendisinin olmıyan bir zamanın kıymetlerinden bahseder. Hani Ahmet Haşım: «Araba denilen nakıs cer aletinın motor devrinde yaşamak iddiası ise sadece komiktir» demişti; bu sözü kendi eseri hakkında da en doğru hükümdür.

Ahmet Haşım, bütün «küçük burjuva münevverleri» gibi bedbindir; çünkü «arzuları ile iradesi arasında bir uçurum», «yani tahayyül edebildiği ihtiyaçlarla sınıfı mevkiinin icabatı arasında bir ahenksizlik» vardır. Buna razı olmuştur, fiilen isyan etmemiştir; sükûnu ancak hayaline sığınmakta bulmuştur. Bunun için o «ferdiyet-

çi bir şairdi! Yani ruhunun duvarları içine hapsolmuş bir zından mahkûmu.» Kendisini ezen, arzuları ile «sınıfı» mevkiinin verdiği imkânlar arasında bir ahenksizlik bulunmasına sebep olan haricî âlemlerle icabında uyumuştur, ona mümaşatta bulunmuş, onu takviye etmiştir.

Kerim Sadi'nin Ahmet Haşım hakkındaki ittihamlarını elimden geldiği kadar hulûsa ettim. Onları kabul edecek değilim; fakat bir şairi bu yoldan da tetkike hakımız olduğunu inkâr kabil değildir. Hele bu Kerim Sadi gibi yapılır, eseri tahlil edilen şairin asıl maksatlarına nüfuz edilmeğe çalışılırsa... İddiaları kabul edilmese bile kitabı, hiç olmazsa bu noktadan okunmağa değer.

Zaten Kerim Sadi'nin ittihamları yalnız bir şairi değil, bütün bir şiir telâkisini istihdaf ediyor. Bunun için, yapıcı bir tenkide gidemiyor ama, yıkıcı tenkitlerin en hayırlısını yapıyor.

İddialarına bugün cevap verecek değilim, çünkü bu mevzuu çabucak tüketmek işime gelmez. Yalnız kendisinden iki suale cevap isterim: Bir şairin zamanından büsbütün ayrılması kabil midir? Ahmet Haşım'in eserleri daha iyi bir tetkikten geçirilirse, onlarda da zamanın tesirini bulmak kabil değil midir? Ama zamanın ileri değil, arkaya bakan temayüllerini ifade ediyormuş; bu da insan oğlunun ebedî ihtiyaçlarından biri değil mi? Ve böylelikle yine kendisini ezen âleme isyan etmiş olmuyor mu?

İkinci sualım de şudur: Ferdiyetçiliği, ruhun duvarları arasında bir zından hayatı geçirmeğe benzetiyor. Biz bunu aksine çevirerek zamana uymanın bir zından hayatı olduğunu söyleyemez miyiz?

Kerim Sadi'de iyi bir polemikçi kabiliyeti de var; fakat niçin «mütereddi» falan gibi artık eskimiş ve hiç bir manâ ifade etmiyen kelimelerden kaçınmıyor?

(Milliyet Gazetesinden)

BİR YERGİCİ

Nurullah ATAÇ

Bundan önce de söylemiştim, Kerim Sadi bugünkü Türk yazarları içinde en sevimlilerden biridir. Ne yalan söyleyeyim? Bu «sevimli» sözünü korka korka yazıyorum; çünkü kendisi bunu beğenmiyecektir; başkaları da o sözün, Kerim Sadi çatmasın diye söylenilmiş olduğunu sanacaklardır. Hayır, eskiden dendiği gibi, Kerim Sadi'ye «rüşvet-i kelâm» vermiyorum; diyebilirim ki onun bana çatmasını pek istemiyor değilim...

Kerim Sadi'yi gerçekten sevimli bulduğum için söylüyorum. Herkese çatan bir adam... Hem de yazılarını bir gazeteye, bir cönk'e vermiyor, forma forma çıkarıyor. Bu ufacak bitiğlerin çıkacağı günler önceden kestirilmiş olsa onlara bir cönk denebilecek. Kerim Sadi için en iyi yol budur; çünkü o bir kritik değil, bir yergici, bir «pamphlétaire» dir; bunu yazılarında çok doğru ve çok köklü kritikler olmadığı anlamında söylemiyorum; onun sözleri içinde çok ileri gidebilecek olanlar da var.

Ancak Kerim Sadi'nin asıl istediği bu değildir. O, yeryüzünde, hiç olmazsa, bizim ülkemizde olup bitenlere öyle yukarıdan, soğukkanlılıkla bakmıyor. İnandığı birtakım oylar, prensipler var; her şeye onların arkasından bakıyor, onlara göre sıralıyor, onlara göre doğru veya kötü buluyor. Kerim Sadi'de bir din adamının durumu var; o tenkit etmiyor, çıkışıyor, kükrüyor. Karşısındakileri hak yola çağırıyor demiyeceğim; çünkü sesi hak yola çağırınların kandırıcı, tatlı sesi değil. Hayır, Kerim Sadi çattığı adamların, isteseler bile, onun uçmağına (cennet) giremeyeceklerini söylüyor. Hem de kükremesi eskiden bildiğimiz din adamlarıninki gibi değil; çatıklarına: «Ey günahkârlar, tuttuğunuz yol sizi hakka ulaştır-

maz; gelin bu işlerden vazgeçin!» demiyor. O adamlara gülüyor. Hepsini de apdal yerine koyduğunu gizlemiyen bir gülüşü var... Kerim Sadi kükrüyor dedim; evet, ancak gülerken, alay ederek kükrüyor. Bizim ülkemizin yolcuları içinde onun kadar kırıcı olanını bilmiyorum.

İşte onu sevimli kılan da budur; herkesi kırmağı, sonra yalnız bir yana çekilmeğe razı. Onda, belki; kendinin de bilmediği, bir adamdan kaçarlık var. Bunun için de yalnız yergiler yazmakla kalıyor ve sanırım ki düşüncelerine çatığı kimseleri değil, dinliyenleri de çekemiyor. Kerim Sadi'nin yazıda tuttuğu yol en aristokratik yoldur: ancak kendi gibi düşünenlere söz söylüyor, ötekileri hor görüyor.

Onu bir örnek diye gösteremeyiz. Sevimli dedim; evet Molière'in Alceste'i (merdümگیرiz) gibi sevimli. Gerçekten kızan bütün adamlar gibi sevimli. Ne yapalım ki böyle sevimli olmak istenecek bir şey değildir. Ah! Kerim Sadi daha az sevimli olsa da yazıları daha anlaşılır yazılar olsa! (Milliyet'ten)

ÇEVİRME YANLIŞLARI

Nurullah ATAÇ

Kerim Sadi kendine eğlenceli bir iş edinmiş: Başka dillerden çevrilen kitapların asılları ile Türkçelerini karşılaştırıp yanlış yerlerini gösteriyor. Birçokları bizim dilimize çevrilirken büsbütün başkalaşıyor, asıldakinin tersini, hattâ onunla yakın uzak hiç bir ilişkisi olmayan şeyler söylemeğe kadar gidiyor.

Bir gün Ahmed Haşim: «Bizde, demişti, Bern mukavelesini kabul edip tercüme kitapların asıl muharrirle-

rine telif hakkı ödenmesine razı olmalıyız. Avrupalılar, pek nadir de olsa, bizim bir iki yazımızı dillerine çeviriyorlar; onlar için telif hakkı alırız. Bizim başka dillerden çevirdiklerimize gelince, bir baksınlar, benzer yerini bulurlarsa biz de parayı veririz.»

Evet, bir alay, bir alay amma gerçekten de büsbütün uzak değil.

Her dilin tercümelerinde birtakım yanlışlar bulunabilir, bilhassa güç, karışık parçalarda. Meselâ André Gide, eserlerinden birini İngilizceye tercüme eden bir yazarın, bir musikî ıstılahı olan «accord parfait»yi «parfait accord» ile karıştırıp «tam bir anlaşma» anlamına geldiğini sanmış olduğunu söylüyor. Fakat bizim yanlışlarımız böyle ince noktalarda değildir.

Niçin böyle oluyor? Yabancı dilleri iyi bilmediğimizden diyeceksiniz. Doğru! Ancak yabancı dilleri niçin iyi bilmediğimiz de ayrıca sorulmağa değer. İngilizceyi, Almancayı bir tarafa bırakalım; fakat bu memlekette Fransızca ne zamandan beri öğreniliyor! Onu da iyice bilmiyoruz. Niçin? Kerim Sadî'nin çıkardığı yanlışlara bir bakın, niçin öğrenemediğimizi anlarsınız: Mütercimlerimizin hepsi, asıl metne dikkat etmiyecek, lûgat kitabına bakmıyacak, anlayıp anlamadığını kontrol etmiyecek kadar kendilerini beğeniyor. Sanki kendi kendilerine: «Ben, benim kadar akıllı, kafalı bir adam leb demeden leblebiyi anlar, onun için lûgata bile bakmaz» diyor.

Kerim Sadî, Zarathoustra'yı Türkçeye çevirirken, «karaya çıkmak» veya «karaya inmek» demek olan Fransızca «atterrir» sözünü «topraklaşmak» diye çeviren bir mütercimden (Hilmi Ziya) bahsediyor. Yanlışın kökü belli: adamcağız: «Anladım, demiş; terre toprak olunca atterrir de topraklaşmak. Hay aklımla yaşıyayım!» demiş ve lûgat kitabını açmağa tenezzül etmemiş.

Kerim Sadî'nin kitaplarını okuyun; çünkü bu yaptığı hayırlı bir iştir. Belki birkaç kişiyi utandırır da kendilerini beğenmeden çalışmağa sevkeder.

(Akşam'dan)

MEHMET ALİ AYNİ BEY HATA EDİYOR

Bereket MEMDUH

Müellif bu eserde İstanbul Üniversitesi Ordiner Profesörlerinden Mehmet Ali Aynî Beyin tercüme ve ilim hatalarını teşrih etmektedir.

Profesörün hata ettiği metin (Boirac) ın şu ibaresidir:

Tous ceux qui interdisent à l'intelligence humain la connaissance des substances et des causes, sceptiques, criticistes, positivistes etc. opposent aux matérialistes comme à leurs adversaires la même fin de non-recevoir.

Mehmet Ali Aynî Beyin tercümesi şudur:

Mânâsı: Husbaniyun, intikadiyun, ispatiyun ve ilh. gizi zihn-i beşer cevher ve illetleri marifetten âcizdir diyenlerin hepsi maddiyuna kendi muhasımları imiş gibi davalarının gayrı-i mesmu olduğunu beyan ederler.

Kerim Sadî Profesörün bu yanlış tercümesini tasihle metni şu şekilde tercüme ve şerh ediyor:

Metn-i fransevi: (Zihn-i beşer marifet-i cevahir ve ilelden âcizdir, diyenlerin kâffesi, husbaniyun, intikadiyun, ispatiyun ilh. materyalistlere olduğu gibi muarızlarına da aynı adem-i istima talebi ile mukabele ederler; yani, gerek materyalistlere ve gerekse muhasımlarına aynı adem-i mesmuniyet itirazını serdederler. Yani hem materyalistlere hem spiritüalistlere hitaben: «Ey maddiyun

ve ey ruhiyun! Bu mephasta aslü esastan âri olan iddiânızı bizler dinlemeyiz. Mesail-i felsefiyenin ekserisinde yekdiğerinizin hasm-ı canı ve düşman-ı bîamanı olduğunuz halde bu meselede ittifak ederek zihn-i beşerin cevahir ve ileli idrak edebileceğini müştereken ileri sürüyorsunuz; şe'niyetin hakikî cevherini idrak mümkündür, diyorsunuz; şe'niyetin esas cevheri itibarile insan için gizli kalmadığını söylüyorsunuz. Bizler ise, hemzeban olarak, hayır - diyoruz - zihnimiz bu hususta âcizdir, acz içinde puyandır. Binaen alâzalik her ikinizin de davanız bizce gayri mesmudur» şeklinde bir itirazla mukabele ederler) diye bangır bangır bağırırken - evet, Boirac'ın metni gırtlığını böylece yırtarken - spritüalistleri ceffel-kalem ortadan kaldırarak septikler, kritisistler, pozitivistler ve ilh. gibi beşer zihni cevherleri ve illetleri marifetten âcizdir diyenlerin karşısında yalnız materyalistleri bırakmak - hem de, «İlmül'âlâ» olan ve «İlmül'ulüm» denilen felsefenin tarihini tedris mesuliyetini yüklenmiş şerefli bir kürsünün bâlâsından ve sulta sahibi bir üstat haysiyetile bu işi yapmak - az hüner midir?

Üniversitede pek yüksek bir mevki işgal eden Mehmet Ali Aynî Beyin bu ilmî intikada cevap vermesi işgal ettiği kürsünün şerefi için bir borçtur, kanaatindeyiz.

BİR POLEMİK HAKKINDA

Ahmet Sırrı HOCAOĞLU

Karl Marx, **Kapital'e** yazdığı önsözde, Almanya'ya bir ithalât emtiası olarak giren politik ekonominin, orada, gerçeğe uymadığı için, dogmalaştığını söylüyor. Bunun içindir ki, yıllarca sonra, Türkiyede yalnız politik

ekonominin değil, topyekûn bütün ilim branşlarının aynı manzarayı gösterişi, objektif metoda sahip olanlar için, hiç te şaşılacak bir hâdise değildir.

Batıda sanayi ve finans burjuvazisinin müstemleke arzularına uygun düşen LİBERALİZM, bizde İbrahim Fazıl'ın Üniversite'deki takrirleriyle dogmalaşmıyor mu? Bergson'un bir nizamın dekadans devirlerine has tipik karakter arzeden felsefesi, Mustafa Şekip'in ağzında, peygamberâne bir eda almıyor mu?

Batıda hâkim sınıfın ideolojisi olan ve bize gelince, sosyal vaziyetimiz aynı olmadığından dolayı, realiteye uymayan bir burjuva ilminin dogmalaşması veya tereddit etmesi her halde bizim için yas tutmaya değer bir hâdise değildir. Yalnız, yapılacak bir iş var:

Kendi memleketinde, ilim nâmına asla irtikâbına cecaret edemeyeceği bir hokkabazlığı bize gelince mubah sayan Dr. Kessler cenaplarını, bir sirk kumpanyasına yakışan bu beynelmilel şarlatanı teşhir etmek!

İşte, üç senedir marksizm neşriyatına devam eden İNSANİYET KÜTÜPHANESİ, on ikinci sayısile, bu ihtiyaca cevap veriyor. Kerim Sadi'nin **Anti - Antimarksizm** adını taşıyan eseri evvelâ bu bakımdan büyük bir kıymet kazanır. Saniyen, bu küçük broşür, Türkiyede sömürücü ideolojinin anarşik ve başıboş düzeni karşısında, emek ideolojisinin, diyalektiğe sadık kalarak temkinli ilerleyişini gösteriyor ki, bizce, en büyük değerini buradan alır.

Prof. Dr. Kessler, bir elçabukluğu ile Marx'ın cümlelerini tahrife uğraşırken, Kerim Sadi: «Profesör yalan söylüyor!» diye sesini yükseltiyor.

Dr. Kessler, Marx'ın karşısına geniş bir sınıf kadrosile çıkmaya hazırlanırken, Kerim Sadi, büyük bir sükûnetle, Marx'ı izah ediyor.

Bu gerçekçi ses, bu topraklarda, yeni doğmuş bir

çocuk gibi, korunmaya değer. Ve bu sesi daha uzaklara götürmek için hep bir ağızdan tekrarlamalıyız: İlmî sosyalizm karanlık toprağı aydımlatan bir güneş gibidir!..

— 1934 —

ESKİ DEĞERLERİ BALTALARKEN

Vahdet GÜLTEKİN

Bir arkadaşım geldi, elinde birçok kitaplar vardı, bir tanesini verdi, baktım: «Ahmet Haşım». «Ahmet Haşım'i methediyor» dedi. Okumağa başladım: «Ahmet Haşım ferdiyetçi bir şairdi, yani, ruhunun duvarları içine hapsolmuş bir zindan mahkûmu. O, bütün ömründe bir zindan hayatı sürdürdü. Fakat sihirli mısralarla mahpesinin duvarlarını bir mabet gibi bezedi ve zindanını, sanatın tılsımıyla, muhayyel bir saray bahçesi haline getirmeğe çalıştı.

«Bu bahçede toprağı karanfil kokan tarhlar, kızıl kana boyanmış güller ve mercan dallarda muttasıl feryat eden alevden bülbüller var, erguvan renkli badeyle dolu havuzlar, mavi ceylan derisi seccadeler ve gümüş sular da zümrüitten oyulmuş yekpare bir fanus gibi titreyen kamer...»

«Evet» dedim, «methediyor». Çünkü, sanat anlayışı eski olan arkadaşşıma bunun aksini söylesem kabul ettirmek zordu. Bir şairin «sihirli mısralarla mahpesinin duvarlarını bir mabet gibi» bezediğini «zindanını sanatın tılsımı ile muhayyel bir saray bahçesi» yaptığını söylesek onu az mı methetmiş oluruz! Sanatın gayesi esasen iç âlemimizin hayalleri değil midir? Görünen dış âlemini bırakıp, bize «toprağı karanfil kokan tarhlar, kızıl kana

boyanmış güller», «alevden bülbüller» gösteren adam az büyük şair midir? İşte, sanatı böyle anlıyan birisi olduğu için arkadaşşıma, bu sözleri yazanın istihzasını yine farketmesin diye «evet» dedim, «meth ediyorum».

Şüphesiz, eski - yeni bahsolunurken eskiye bütün hiddetimizle yüklenmek doğru olmaz. Eski kıymetler vardır, yalnız bunları muhitleriyle birlikte kabul etmemizi ister. Ömer Hayyam için büyük şair diyene: «evet» diyebiliriz, fakat ilâve etmeliyiz: «zamanına göre, kendine göre, sana göre». Yalnız, onu büyük şair sayan «bugün de şair dediğin öyle olmalı» derse «hayır!» demeliyiz, çünkü bugün dün değildir...

Burada benim de kalemimin ucuna geliyor, okuyanlarımın da akıllarına gelir, ebedî güzellik var mı yok mu? Tabii yok. Var sananlar şuna saplanıyorlar: bugün güzel dediğimiz bazı şeyler var ki binlerce sene önce de güzel sayılırdı. Bunu kendi başına olarak alırsak demek ki ebedî güzellik varmış, diyebiliriz. Ama iyice bakar ve araştırırsak şunu görürüz: Bugün güzel olan o şeyin güzel olmasını doğuran sebepler vardır, onun için güzeldir ve bugün için güzelolan daha öteki şeylerle birdir. Bundan bin sene önce de — belki aynı sebeplerle belki başka sebeplerle — güzeldi, bu bir tesadüften ibarettir, bugün güzel sayılması bin sene önce güzel olduğu için değildir. Neler vardır ki binlerce sene önce güzeldi de bugün değildir. Bir Mısır sanat eserindeki yılan en güzel bir motif sayılırdı. Bugün yılanın güzelliğini pek kabul edemeyiz, çünkü artık biz yılanı Mısırlıların verdiği büyüklü değeri veremiyoruz. Deniz belki iki bin sene önceki insanlar için de güzeldi, bugünkü insanlar için de güzeldir. Bu denizin ebedî güzelliğini göstermez. Çünkü Lâtin Mytholojisinde denizin başka kıymeti vardır. Virgilius'un «Eneide»indeki deniz Ene'nin dolaştığı deniz olduğu için güzeldi. Bugün denizi güzel bulanlara deniz

başka bir sebeple güzeldir. Ya Amerika'ya gitmeyi, yahut da sevgilisinin gelmesini düşünür de onun için güzeldir. Çünkü insanların güzellik alışları (conception'ları) ruhlarından değil, cemiyet ve yaşamın ihtiyaçlarından doğar. Onun için, insanların sanatı değil, cemiyetlerin sanatı, insan kafasının eseri değil, topluluk yaşamının eseri vardır.

Eski değerleri ve onları anlatan sanatkârı, yeni değerleri anlar ve seversek, sevmemize imkân yoktur. Sevenler ya eski değerlere bağlı kalmak, onları tekrar bulmak isteyenlerdir, yahut iç dünyalarında o değerlerin yalları ile yaşayanlardır. Değerleri ve onların sanatını böyle ayrı ayrı bütünler olarak kabul edince, eski değerlerle ve eski sanatkârla alay etmeğe hakkımız kalmaz. Çünkü, ebedî güzelliği kabul etmediğimiz için, nasıl dünkü sanat anlayışının da bugün de geçmesini istemiyorsak, bugüne lâzım sanat anlayışını da dünkü sanatkârın anlamış olmasını istememeliyiz. Yalnız, yeni kıymetleri tanımayıp eskilere tapanların gözlerini açmak için — eğer inkılâpçı isek — eski değerleri baltalamak tabii lâzımdır. Bunda da sanatkârı değil, sanat kıymetlerini didikleme ister. Ahmet Haşim'i ele alan yazıcının da yapmak istediği budur: O, Ahmet Haşimleri ele alıyor.

Fakat, insanın hem güleceği hem kızacağı geliyor: İşi yanlış anlayıp «methediyor» diyenler bir iki kişi ise, istihzayı anladığı halde «olsun, şair dediğin böyle olmalı» diyenler yüzlerce... (5)

KERİM SADI

Prof. İsmail Hakkı BALTACIOĞLU

Onu bana tanıtan **Akşam**'ın Hüseyin Avni'si oldu.

Tahmin ettiğim gibi bir adam çıktı; zayıf, ince, titiz, inceleme, ince eleyip sık dokuma için yaratılmış bir insan. Cıgara içmez, kahve içmez, çay içmez, rakı içmez, yalnız konuşur, biraz da monoton konuşur, şöyle böyle ile hiç kanmıyan, doğruyu, iyiyi, güzeli — belki de aklının kanaatlerine rağmen — mutlak olarak isteyen, zarurî olarak bulamayınca da köpüren idealist, biraz da mücerret düşünen adamın kendisi. Kerim Sadi'yi bir çoklarından ayıran koyu münzeviligidir. Ancak bu münzevilik Orta Zaman adamınıninki gibi her şeye kapalı değildir. Kerim, evine kapanır fakat, **kafasını ve kalemını dünyaya açar.**

Hiç durmadan ufak ufak broşürler çıkarıyor. Bunu ekonomik zaruretlerle, kültürel ihtiyaçlarını anlaştırmak için yapıyor. Bu ufak broşürler en çok angın mütercimlerin tercüme yanlışlarını göstermek için yazılıyor. Kerim, bunları angın adamların adı üzerinde dedikodu uyandırmak için değil, objektif kalmak zaruretinin bilimsel ve sosyal bir zaruret olduğunu göstermek için yapıyor. Kerim'in sosyolojik cinsten bilimsel kanaatleri bizimkinin aynı değildir. O sosyal yaşamda ekonominin temel olduğuna inanır, çünkü **sosyolojisi Marksist bir sosyolojidir.** Biz bu sosyal yaşamda morfolojik bün-yenin (nüfus, onun hacmi, kesafeti, hareket ve akınları) temel olduğuna inanırız. Çünkü biz Durkheim'ciyiz. Ama Kerim'le birleştiğimiz noktalar çoktur. Her ikimiz de sosyal zaruretlere ve sosyal bilime inanırız ve sosyali sosyalle (ister ekonomi, ister sosyal morfoloji olsun) anlamıya çabalarız. İşte aramızdaki ayrılık ve birleşiklik. Kerim, henüz eser vermiş değildir, fakat eser verecek adamın kendisidir. Varabildiği yerde kalıp bocalamıyor, hergün bir hamle daha yapıp ilerliyor. (6)

İsmail Hakkı BALTACIOĞLU

Bu başlık Kerim Sadi'nin Üniversite Profesörlerinden Dr. Gerhard Kessler'in antimarksist fikirlerine karşı yazdığı 30 sayfalık ufak kitabımın başlığıdır. Kitabı son günlerde çok dikkatle okudum. Profesör Kessler için yazılan bir yazı, onun ister lehinde, ister aleyhinde olsun, beni son derece ilgilendirir. Çünkü Profesör benim İstanbul Darülfünununda yıllardanberi oturduğum kürsüye yerleşmiş bir adamdır, sonra bir Türk değil, bir Alman'dır, daha sonra arsiulusal bir âlim olduğunu gazetecilere söylemekten çekinmemiş bir adamdır, en sonra da lâik, büyük endüstrici ve ulusçu Türkiye'de beşerin saadetini hıristiyanlığın ilk şekline dönmekte ve ufak endüstriyi korumakta bulan bir zattır. İşte bütün bu sebeplerledir ki Kerim Sadi'nin kitabını dikkatle okudum.

Kitabı okuyup bitirdikten sonra Kerim Sadi'nin emeklerine, kâğıt ve baskı masraflarına acıdım. Niçin? diyorsunuz, değil mi? Yeni Adam'ın 11'inci sayısında çıkan ve Profesör Kessler'in bilim yanlışlarıyla dolu olan raporunu tenkit eden yazımın sonunda «Profesör Kessler bu raporuyla ilmin daha henüz mantıklık mevzuunu bile kavrayamamış bir adam zannını vermektedir» dediğim zaman, bu kadar açık ve kesin bir hücum karşısında Alman profesörünün yaptığı ne oldu? Dudaklarımı bükmek, ben dedikodu ile uğraşmam demek, arsiulusal bir âlim olduğunu söylemek! İşte bu kadar tuhaf bir karşılama karşısında herkes, bilhassa basın susmuştur! Hürriyet olmuş, neye yarar, fikre ilgi olmadıktan sonra!...

Kerim Sadi'nin gayreti boş bir gayrettir. Kessler'in iddialarını, fikirlerini Karl Marx'ın metinleriyle karşı-

laştırarak profesörün Almancayı değil, Alman düşünüşünü nasıl anlamadığını, hatta bazan fikirlerini tahrif edeceğine geçirdiğini gösteriyor. Bir yanda Profesör Kessler gibi sosyal olgularda determinizm kabul etmeyen hem de bir sosyete biliminden bahseden bir zat, bir yanda da Kerim Sadi gibi **her şeyden önce metot saygısı, tasnif kaygusu taşıyan ve bir fotoğraf objektifi kadar objektif kalmak isteyen bir adam.** Bu iki kafanın çarpışması önce komik bir durum gösterirken en son bu durum trajik oluyor...

Karl Marx, kapitalist memleketlerde burjuvazi ve proleterya diye iki sınıf buluyor. Profesör Kessler bu sınıfları sekize çıkarıyor ve bu keşfini sigorta için Karl Marx'ı teşhil de ediyor. Kerim Sadi Üniversite Profesörüne bir metodoloji dersi veriyor, bilimde tasnifin nasıl yapılabileceğini öğretiyor, ayrıca sosyete yaşamında canlı ile ölüyü, kurum ile fosili ayırıyor, böylece bir hayli zahmete giriyor.

Kerim Sadi niçin bu zavallı profesörün rahatını kaçırmıştır. Acaba o da benim gibi Darülfünundan atılmanın acısını mı çıkarıyor, yoksa aileleri arasında eskiden kalma bir düşmanlık mı vardır?! Hayır, hiç biri değil, sebep şudur: Kerim Sadi Karl Marx'ı okumuş ve anlamıştır, Kerim Sadi Marx'çılık yolundan geçerek sosyeteçi olmuştur, onun için de aileci — başkalarının anladığı gibi — tezgâhçı — ufak endüstrici — dinci, liberalist değildir. Oysaki Profesör Kessler aileci, tezgâhçı, hıristiyanı, liberalist...

İşte çarpışan bu iki ayrı kafa, daha doğrusu, eski ile yeni, metot kaygusuyla metotsuzluk, fikirde düzen ile anarşidir. (7)

LİBERALİZM VE MARKSİZM ARASINDA TÜRK GENÇLERİ

Prof. Dr. Suphi Nuri İLERİ

Geçen ders yılı içinde memleketimizde gençlerimizin bilgilerini aydınlatmak için pek çok kitap ve mecmua neşredildi.

Eski bilgilerde okumak, öğrenmek, anlamak isteyen Türk gençleri kitap bulamazlardı. Şimdi ise ellerinde istedikleri kadar yazı var. Ve bu yazılar pek muhtelifdir. Birbirine zıt iki iktisadî, içtimaî ve siyasî mesleğin nazariyeleri, prensipleri, münakaşaları hep birden Türk gençliğine sunuldu...

Bir yandan liberalizmin, demokratik parlamantarizmin ve hatta sermayeciliğin samimî taraftarı olan üstat Hüseyin Cahit, **Fikir Hareketleri** mecmuasıyla mesleğini her tarafta serbestçe müdafaa ediyor. Fertçiliği ve hürriyeti sevenler, **Fikir Hareketleri**'nde kendilerini memnun edecek, ilim ve irfanlarını artıracak pek çok malûmat buluyorlar. Aynı zamanda muhaliflerini fena mevkilere koyacak kadar da tenkit vesileleri buluyorlar.

Ne mutlu liberalizme değil mi?

Üstat Cabit, Mithat Paşa'ların, Namık Kemal'lerin açtığı yolu bırakılmıyor, hep aydınlatıyor. Ve bunun için de dünyanın en namlı muharrirlerinden, müelliflerinden parçalar tercüme ederek edebiyatımızı zenginleştiriyor.

Edebiyat dedim. Evet, Hüseyin Cahit'in üslûbunun da bu liberalizm propagandasına pek büyük hizmeti bulunduğu inkâr edilemez.

Öbür yandan da liberalizme karşı olanların neşriyatı, propagandası, mücahadesi var...

Kerim Sadi, **İnsaniyet Kütüphanesi**'nde, **Namık Kemal'e**, **Çin'e**, **Ahmet Haşim'e**, bir şakirdin ve bir münek-kidin (**Mehmet Ali Ayni**) ve bir mütercimim (**Haydar Rifat**) ve Şevket Süreyya'nın ve bir profesörün (**Bababzade Hüseyin Şükrü**) ve **Hilmi Ziya'nın** ve **Hüseyin Cahit'in** hatalarına ve edebbiyyat-ı cedideye, Kessler'e ve ezcümle **Karl Marx's'a dair birer ikişer formalık bir çok risalerler neşretmiştir.**

Bu zatın üslûp ve kitabeti daha iyidir. Muarızlarının tercüme hatalarını bulmakta büyük ustalık gösteriyor. Diyalektiği de fevkalâde kuvvetlidir. Hasılı çok okumuş, çok inanmış bir **mütefekkindir...**

Her kanaate riayet etmek gerektir. İis samimî olmaktadır. Bir de artistlik lâzımdır. Yani müdafaa, münakaşa veya propaganda gayet sanatkârane olmalıdır. Herşeyden evvel üslûp ve kitabet ve daha doğrusu halka kendini sevdirmek, beğendirmek meselesi.

İşte Maksim Gorki'nin, Andrejid'in üslûbu; işte Jozef Bartelmi'nin, Andre Tardiyö'nün veya Hüseyin Cahit'le Kerim Sadi'nin kitabeti.

Herhalde, biraz evvel de söylediğim gibi, ortalığı yalnız liberalizmin müdafaasına bırakmak **doğru olamayacağından bu risaleler neşriyatının tez, antitez ve sentez yapmak hususunda pek büyük faydeleri görülecektir.** Çünkü bugün Türk gençlerinin dünyada olup bitenleri bilmesi, dünyayı paylaşmak isteyen iktisadî, içtimaî ve siyasî meslek ve mezheplere yabancı kalmaması gerektir. Maksat bir kültür işidir ve bir mukayesedir.

1789 Hukuk-i Beşer Beyannamesi bilinsin de Komünist Beyannamesi (Manifest) neye bilinmesin? Fransa ve İngiltere'nin nasıl idare edildiği öğrenilsin de Rusya, Almanya veya İtalya'nın nasıl idare edildikleri neye öğrenilmesin?

İşte mesele, Türk gencinin artık bilemeyeceği, öğrenemeyeceği bir ilim şubesi **olamaz, kalamaz.**

Hüseyin Cahit'le Kerim Sadi bize birer tez ve anti-tez sunuyorlar. Bunlardan bir sentez çıkarmak Türk gençlerinin hakkıdır. (8)

KERİM SADİ VE NAMIK KEMAL

Dr. Rıza NUR

«Namık Kemal gökten düşmüş bir ilham değildi. Bilâkis topraktan ve etle kemikten fişkırmış; cemiyetteki haşin mücadelenin saflarında boğuşa boğuşa inkişaf etmiş ve tarihin tunç çemberi içinde üstüne düşen muayyen rolü, kabiliyetleriyle mütenasip olarak tamamlamış bir insandı.»

Bu sözler doğrudur ve ilâhî bir ilham devrinde değiliz. Her şeyi ve insanı da muhitler yetiştirir. İnsan ve hatta cemadat muhitlere göre olur. Hiç bir şey ve hele sosyal hareket kendi kendine doğmaz. Bir evölüsyonun bir merhalesidir. İnsanlar tabii ve sosyal determinizmin emrinden dışarı çıkamaz. Bunlar basit hakikatlerdir. Fakat bunlar Kemal'in kıymetini düşürmez ki, O Türk sosyetesinde bir takım evölüsyonlarda bir mühim merhale-dir. Bu da büyüklüğüne kâfidir. Sorarım Marx gökten inmiş bir ilham mıdır? Yalnız müellife itirazım şu: Onca din ve iman haline getirmek istedikleri akideleri üzere her şey sade iktisadî ve maddî bir saika ve onun cebri-ne tabidir. Bu bukadar değildir. Buna fikriyat ve mane-viyatı da ilâve etmesini tavsiye ederim.

16 küçük sahifeden ibaret olan bu eser Namık Kemal hakkında pek az, basit ve iptidai malûmat vermek-

tedir. Görülüyor ki müellif komünisttir. Namık Kemal'i vesile ederek komünist propagandası yapmış. (9)

KERİM SADİ

Kemal TAHİR

Memleketimizde marksizmin en selâhiyettar âlimi ve kafasının içindeki için en müsamahasız dövüşen delikanlıyı Kuzguncuktaki evinde ziyaret ettim. Uzun boy-lu, oldukça zayıf bir adamdır Kerim Sadi. Elinde bir kurşun kalemle karşıladı beni, ve çok az süren konuşmamız uzunluğunca kalemimi hiç bırakmadı. Eski bir süveter giymişti. Boğaza bakan odasında karşılıklı oturduk. Duvarlarda, Marx'la Engels'in portreleri ve büyük marksistlerin resimleri var. Çalışma masasının üzeri, etajerler, kenardaki raflar ciltli, ciltsiz kitaplarla doluydu. Boş yerlere dosya dolapları sıkıştırılmış. Nizamettin Nazif'in sözünü hatırladım: «Bu adam ekmek yerine kitap yiyor, onunla münakaşa edilmez,» demişti.

KERİM SADİ'nin mavi gözlerinde yorulmaz ve bükülmez kavgacı parıltılar ve aynı zamanda tertemiz bir yürek enginleri vardı. **Namık Kemal için ilk cephe ateşi yapan bu genç âlime, polemik meydanında, şimdiye kadar sırtı yere gelmemiş mübarize, suallerimi uzattım...**

— Namık Kemal hakkında şimdilik söyleyecek yeni bir şeyim yok, dedi, size broşürümden bazı yerler çiziyim... Ve çizdi... (10)

KERİM SADİ KONUŞUYOR

Aziz NESİN

Kerim Sadi, (İnsaniyet Kütüphanesi) adı altında neşrettiği kitaplarla bu memleketin kültür hayatına hizmet etmiş ve bir çok memleket evlâdının fikri inkişafına varlığını hasretmiş bir mütefekkindir. Maddî ihtiyaçlarını görülmemiş derecede asgarî bir hadde indirerek, memleket hesabına feragatli bir çalışma içinde hayat geçiren değerli mütefekkin yazılarını bundan sonra gazetemizde okuyacaksınız. Kerim Sadi ile yaptığımız röjortaj aşağıdadır.

★

KERİM SADİ'yi bulmak çok kolaydır. Ya kütüphanesinde, yahut evinin bahçesinde kitapları, yazıları ile meşguldür. Onun zamanını havadan sudan laflarla almağa, dedikodu yapmağa imkân yoktur.

Adeta şehre küskün gibi kütüphanesine kapanmış, daima çalışan, üstadı Bağlarbaşındaki evinde ziyaret ettim...

— Sosyalist misiniz?

Kerim Sadi, gülerek, «Şimdi herkes sosyalist olduğunu söylüyor» dedi ve ilâve etti:

«Fransa'da, Blum gibi kapitalizmin kahyalığı'nı yapanlara sorarsanız, size sosyalist olduklarını söylerler. Hitlerizmin yıkılışından sonra, Almanyanın Doğu kısmında, Sosyaldemokrat Partisi, Komünist Partisi ile birleşerek, Birleşmiş Sosyalist Parti'yi meydana getirdiler ve

Einheit dergisini çıkardılar. Bizde, C.H.Partisinin bayrakları arasında Marx'ı övenler ve DEVLET SOSYALİSTİYİM diye övünenler görülmedi mi? Demek ki, soru böyle olmamalı ve, sorulandan, sosyalizmin gerçekleşmesine niçin taraftar bulunduğu sorulmalı; Türkiye'nin sosyalizm yoluna girmesinin, tarihî bir zaruret olarak, ilim çerçevesi içinde, izahı istenmelidir.»

— Toplanan kitaplarınız var mı? Hangi makamın kararı ile ve hangi sebeple toplandı?

— 1936 da bastığım **Manifest**, Şükrü Kaya Dahiliye Vekâletinde iken, on yedi gün vitrinlerde kaldıktan sonra, Heyet-i Vekile kararla toplattırıldı. Devlet Şûrası'na müracaat etmedim. **Manifest**, XIX. yüzyılın ortasında yazılmış bir bilgi âbidesi ve bir tarih vesikasıdır. Yüz yıl içinde, 71 dile çevrildi ve 750 muhtelif baskısı yapıldı. Hiç bir Devlet adamı, hiç bir işçi, hiç bir Üniversite talebesi yoktur ki onu okumaktan müstağni kalabilsin. Nitekim, bizde de, Üniversitede ve Yüksek Mekteplerde okutulan ders kitaplarında, mehaz gösterilmek suretile, bu eserden iktibaslar yapılmaktadır. Bir taraftan da, iktidar Partisine (C.H.P.) mensup bazı mebuslar, Meclis kürsüsünde: «Karl Marx'ın bütün eserleri Türkçeye çevrilmelidir» diyorlar. Bu takdirde, «idareten» toplatma bari bir mantıksızlık olmuyor mu? **Bir memlekette siyasi engizisyon ve gayr-i resmî sansür fikir hayatını çöle çevirmeğe kâfidir. Demokratik hak ve hürriyetlerin varlığı düşünce, söz ve yazı serbestisi ile başlar. Hattâ, sadece söz ve yazı hürriyeti de, ne kadar sınırsız olursa olsun, bir şey ifade etmez. Vatandaşların iradesi, kanunun himayesi altında, sendika ve parti organizasyonları halinde, gözle görülür hale gelmeli; emekçi yığınları, demokrasiyi gerçekleştirecek aksiyon imkânına, mutlak surette, sahip olmalıdır.» (11)**

KERİM SADI'YE MEKTUP

Haydar RIFAT

Muhterem Efendim,

Benim tercümem hakkında yazdığınız iki risaleyi bir kitapçı ve bir matbaadan yollamışlar, gördüm. Okumak gayretinizi, dikkat ve ihatanızı bizde nadir meziyetlerden addederim. **Hülâsa** tekrar basılırsa o münasebetle tercümeyi yeniden gözden geçirir ve isabet ettiğine kana olacağım fikirlerinizden istifadeye bakarım. Şimdilik meşbu bir halde olduğumdan, o zaman dikkatlice okurum.

Bu yaz Avrupa'da **Sermaye**'nin ilk dört cildini tercüme etmek ve yollayıp bastırmak isterim. Gerçi bu büyük eserin bizde masrafının onda birini bile kapatmıyacağımı bilirim de aslını tekmil olarak dikkatli tercüme ve terk edersem müteselli olarak ölmüş bulunurum.

Gerçi eşyaya mata, emtia demek gibi ısrar ve hele iddiaları hoş bulmadım. Fakat yaptığınız işin mebrur olduğu fikrindeyim. Himmetinize şükran hâtırası olarak elimin altında bulunan eserlerden altı tane takdim ettim. Bilvesile selâm ve hürmetler ederim efendim. (12)

BİRAZ AYDINLIK

Peyami SAFA

... Avrupa'da komünist şair ve romancı artık bugün yatağını değiştirecek tarzda istihaleye başlamış olan

Marksiizm'e şahsiyetlerinden pek çok şeyler ilâve etmiş adamlardır.

Hepsi bu akideye yeni bir anlayış ve yeni bir tefsir imkânı getirmişlerdir.

Bizde bile bir Kerim Sadi, Nâzım'dan çok daha mükemmel bir tarzda Apoloji yapıyor ve yeryüzünün her tarafında iflâs etmiş çifte nâralı beyanname edebiyatına yanaşmıyor. Fakat bunu yapmak için biraz kültür, biraz etüd, yani fikrin seyrini takip ve tetkik sebatı lâzımdır ki bizim şairin aradığı kolaylıktan uzak, ezici, üzücü, beyin patlatıcı nesnedir o... (13)

KÖPRÜLÜ CEVAP VERMELİDİR

Fikret Baha BERKE

Ünlü İngiliz Tarihçisi Thomas Carlyle: «İhtilâl, bir tek insanda, kahramanda toplanır... Bir yeni din, kahramanlara ait bir yeni ibadet yaratılmalıdır.» diyordu.

Carlyle'e göre: (Tarih vetiresini ezeli ve ebedi tabiat kanunu idare etmektedir; tarihin akışı değişmez bir tabiat yasasına uymaktadır.)

İngiliz Tarihçisi, toplumu önemsemiyor. Toplumu belli bir yöne sevkeden kahramanları, onlara şekil veren inkılâpçıları savunuyor.

1936 yılında, ünlü bir Türk Tarihçisi, Profesör Fuat Köprülü, aynen Carlyle'in fikrindedir.

Diyor ki: «Türkiye'nin millî kurtuluş hareketi, tarihte eşi olmayan büyük bir kahraman'ın, Atatürk'ün eseridir. Çünkü, Atatürk, hâdiselerin yarattığı bir şef değil, hâdiseleri yaratan bir baştır. Cumhuriyetin ilânından bugüne kadar, bütün siyasi, içtimâî kültürel bütün inki-

lâpları tetkik ediniz. Göreceksiniz ki, bütün bunlar, aynı dimağ'ın, aynı iradenin, aynı iman'ın yarattığı, muaz-zam, ahenktar bir inkılâp silsilesidir, bir sistemdir.»

Aradan yıllar geçmiş ve geçen yıllarla birlikte, Köprülü'nün fikirleri de değişmiştir. O artık, Carlyle'in çömezi değil, muârizidir; tabii Atatürk'ün de.

Bu kesimde şöyle diyebiliriz: «Atatürk tarafından gerçekleştirildiği için onun ismini alan bu siyasî ve içti-mâî inkılâplar, milletimizin tarihî tekâmülü esnasında kuvvetle hissedilmiş tarihî zaruretlerdir ki, memleketin mütefekkirleri tarafından uzun yıllar boyunca ortaya atılmış, münakaşa mevzuu olmuş ve bunların gerçekleştirilmesi lüzumu münevverler tarafından umumiyetle kabul edilmiştir.»

1959 Köprülü'süne göre ise, Atatürk sadece bir dik-tatördür: «Anayasayı değiştirememiş, diktatörlük rejiminden memleketi kurtaramamış.»

★

Tarihin babası sayılan Herodot; olayları yöneten bir Tanrı vardır, fikrini savunur.

Bu teolojik tarih anlayışına, Saint - Augustin ve Bossuet'de dahil edilebilir.

Profesör Köprülü de bir vakitler bu adlarını saydığımız tarihçilerle aynı fikirdedir: «Ehl-i Salıp tarihinin tetkiki bize şunu gösteriyor ki, bu seferde, din uğrunda kanlarını döken yegâne millet Türklerdir. Türkler, meşiyet-i ilâhiyenin kendilerine tevdi ettiği mukaddes vazifeyi görmek için mütemâdi bir sel halinde Garb'a gelip yerleşmemiş olsalardı. Avrupa'dan kopup gelen bu istilâ seli, İslâmiyeti Akdeniz kıyılarından kopararak Ceziretülarap çöllerine atardı.»

Sonra fikrini değiştirir ve der ki: «Çünkü her maddî

terakkinin esası, fikrî ve manevî terakkilerdir. Fikrî ve manevî terakki için ise, gayet geniş bir hürriyet-i fikriye ister.»

Hippolyte Taine'in sosyolojik tarih anlayışını da, Köprülü önce benimser, sonra vazgeçer... «Tarih'i hiç bir zaman ekonomik faktörlerle izah etmedim; marksist olmadım» der, yazılarıyla aksi tez'i savunur.

Bütün bu büyük tezatlardan, büyük dönüşlerden sonra, Milliyet gazetesinde çıkan 19 Aralık 1961 tarihli demecinde, unutkanlığın şahaser bir misalini verir:

«Ben her devirde aynı fikirleri müdafaa etmişimdir. Benim birbirinin aksi olan iki sözümü bulup getiren, olursa söz veriyorum, siyasî hayattan çekilirim.»

Bugün Sayın Köprülü, Yeni Demokrat Parti'nin Genel Başkanıdır...

Profesör Fuat Köprülü'nün, tarih önündeki bu durumunu, A. Cerrahoğlu, belgelere bağlayarak bir kitapta toplamıştır. Kitabın adı «Tarih Anlayışı Olmayan Tarihçi: Fuat Köprülü» dür ve ünlü bilginimizin, politika-dan sonra ilimde de iflâsını ilân etmek amacı ile hazırlanmıştır.

Bu kitap karşısında Sayın Profesör'ün susmaması lâzım.

Taşıdığı büyük şöhretin savunmasını yapması lâzım.

Bunun aksi bir davranış, zihinlere çengel atmış olan şüpheleri cevapsız bırakmak olacaktır ki, bu, doğrudan doğruya ithamları kabul etmek anlamına gelir.

Fuat Köprülü'nün cevabını merakla bekliyoruz. (14)

YÖN'ÜN SOSYALİZM ANLAYIŞI...

Fikret Baha BERKE

Nereden gelirse gelsin, bir tenkide, bir uyardırmaya karşı kayıtsız kalmak, önem vermiyor görünmek, ilkelin ilkeli bir davranıştır. Batıda böyle davranışlar görülmez; bizde ise kural haline gelmiştir. Çünkü bu memleketin aydını, bunca değişmeye rağmen, bilimsel metod'u öğrenemediği gibi, tartışma metodlarını da öğrenememiştir. Ortaya atmak istediği fikrin aşınmışlığını, yavanlığını veya hiçliğini gösteren bir tenkid, ona göre kıskançlığın, çekememezliğin ifadesidir.

Bir memleket aydınının, böylesine ilkel, ön yargıların esiri olması, o memleket bilim ve sanatının gelişmesi için en büyük, en kesin sebeptir.

Batıda bu tip aydın örneği yoktur. Olmasına da imkân yoktur. Bizde ise, bırakın fikir adamını; sanat adamını; birkaç büyük gazeteye yaslanmış yazarcıklarımızın bile çalımından yanına varılmaz.

Bu anlayışsız, bu boğucu, bu aptallığın bütün nüanslarını kucaklamış ortam içerisinde gerçek değerler ne yapabilirler? Bu sağır karanlığı nasıl yırtabilirler, nasıl parçalayabilirler?

Susmak... Ve acı gerçekleri olduğu gibi kabullenmek, denenecek yolların en sonucusu... Eğer bu memlekette, yalnız maddî emek değil, kafa emeği, fikir ve düşünce emeğinin sömürülmesi de bir problem haline gelmişse, biz bu problemi çözmek zorundayız.

Örneklerin en hafifini verelim:

Türkiye'de sosyalizm akımının öncülüğünü yapmak iddiasıyla yayın hayatına atılan bir Yön dergisi var. Bu dergi, gerek fikirleri, gerekse yazı kadrosu ile aydınlar

ve emekçiler çevresinde büyük ilgiyle karşılandı. Fakat bu demek değildir ki, Yön Dergisi, sosyalizmin temel ilkelerini olduğu gibi savunuyor; nazarı köklerini hiç değiştirmeden topluma aksettiriyor. Böyle bir şey yoktur ortada... Yön Dergisi, sadece, Türkiye'nin iktisadî gerçeklerine eğiliyor, sosyal dengesizliği delillere dayandırıyor, sömüren tabakaların iç yüzünü açıklıyor, emekçilerin hakkını savunuyordu. Ama bu dediklerimiz bile bir oran içinde yapılıyor, pek çok hatalara ve yanlışlara rastlanıyordu.

Yön Dergisinin yazı kadrosu içinde, sosyalizmi çeşitli açılardan görenler, kendi akıllarına göre değerlendirilenler, sosyalizmden nasyonal sosyalizme kayanlar, sosyalizmi dinle karıştırmak isteyenler, daha neler, daha neler vardı. Yani Yön Dergisi, memleket için faydalı olmakla beraber, gerçek anlamda bir sosyalizm organı niteliğinde değildi.

Bu çelişik durumu bir eski sosyalist tesbit etti. Yayınladığı «İslâmiyet ve Yöncü Sosyalistler» adlı kitapta, metinlere kadar inerek, Yön'ün sosyalizmden ne anladığını veya ne anlamadığını kamu oyuna bildirdi.

Kitap, modern tenkid metodlarına göre yazılmıştı ve böyle bir itham karşısında susulamazdı.

Yön sustu... Ve halâ susmakta devam ediyor.

Neyi hesaplamış olurlarsa olsunlar, bu susuş medeni bir davranış değildir. Hele sosyalizm kültürünü memlekete yaymak iddiasında olan bir dergi için büyük sorumluluk yüklenmek demektir.

Eğer Yön Dergisi yöneticileri fikirlerime katılırlarsa, derhal bu kitaba cevap vermelidirler.

Çünkü: İtham gerçekten esaslıdır ve Yön'ün şimdiye kadar yaptığı yayınları kökünden yıkabilecek niteliktedir.

Evet, Sayın Baylar!

Jaurès'in dediği gibi: «Sosyalizm, ciddi bir konudur.» Çocuk oyuncuğu değildir. Siz de bu ciddiyete uymak zorundasınız. (15)

MEHMET AKİF

BİR İSLÂM REFORMATÖRÜ

Tahir ALANGU

Ünlü şair Mehmet Akif, üzerinde en çok yazı yazılan, kitaplar çıkarılan, eserlerinin yayın tarihleri üzerinden çok geçmiş olmakla birlikte popülerliğini ve aktüelliğini halâ yitirmeyen bir adamdır. Onu, Türkiye'nin bir türlü olumlu yollara getirilemeyen toplum gelişmeleri karşısında bir bayrak gibi kullanmak isteyenler kadar, edebiyatımızın günden güne olumsuzlaşan ve dar bir aralıkta kısırlaşan varlığı karşısında bir şair olarak da beğenenler, «Safahât»ının yapraklarını özlemle karıştıranlar da vardır. Bundan dolayıdır ki, edebiyatımızın değerleri üzerinde yeter ölçüde durulmamış; eser ve kişileri üzerinde eklenen çok zengin bir araştırma kitaplığı kurulmuştur, diyebiliriz. Demek ki, Türkiyemizde bir sanatçının hayatında olsun, ölümünden sonra olsun «yaşayabilmesi», ancak eserleri ve düşünceleriyle olduğu kadar aktüel davranışları ile de bir «savaşa» katılmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin bütün hayatımızı kaplıyan en önemli meselesinin «politik - sosyal» bir nitelik taşımasının tabii bir sonucudur bu. Bütün bunlara rağmen Mehmet Akif'in şair ve insan olarak kişiliğinin yeteri ölçüsünde araştırılmış olduğunu da iddia edemeyeceğiz. Onun üzerine yazılanların çoğu, birbirlerinin tekrarından

öteye geçememektedir. Fakat son günlerde kitapçı vitrinlerinde görülen «**Bir İslâm Reformatörü - Mehmet Akif**», onu, yeni bir açıdan ele almakta, şair üzerindeki propaganda niteliğindeki yayımlardan farklı bir şekilde ayrılmaktadır. Kitabın yazarı, şimdiye kadar üzerinde çok şeyler söylenmiş, kitaplar yazılmış ünlü şairin hayatını etkileyen olayları, dünya görüşünü kuran düşünceleri çözümlenerek yeni bir açıdan ele almaktadır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirleri arasını kaplıyan akımlar ve hareketler karşısında, Mehmet Akif'in davranışlarını, eserlerini tıpkı bir aynaya olduğu gibi yansıyan tepkilerini gözden geçirirken, kendi «içtihad»ına uygun bir «kurtuluş» yolu aramasındaki direnme gücünü, tam bir bilim adamı tarafsızlığı ile tasvir etmektedir.

Yazar, kitabına Mehmet Akif'in yetişmesine etki yapan faktörleri araştırarak başlıyor. Bu yetişmede başlıca rolün babaocağı oluşunu dikkatle belirtiyor. Ondan sonra Meşrutiyet devrinde kurtuluş yollarını açacak, «içtihad»ını yayacak olan dergilerinde (Sırat-ı Mustakim ve Sebülreşat) ki yazılarında beliren temel görüşlerinin iki önemli kaynağına, Cemaleddin-i Efganî ile Mısırlı bilgin Muhammed Abduh'a işaret ediyor. Mehmet Akif'in, bir İslâm reformcusu olarak temel düşüncesinin «kurtuluşu geriye dönüşte aramaya» bağlanmasını uzun uzadıya açıklayan yazar, bütün düşüncelerinin kaynağını, «Kuran»dan nasıl çıkardığını da tasvir etmektedir. Bu anlamda Mehmet Akif'in, dinin ve «Kuran»ın saf ve yüce kaynaklarına yönelince, yeni bir mezhep ve yeni bir «İçtihad» kapısını zorlama durumuna girmesini yeteri ölçüde belirtmemekle birlikte, onun ve Meşrutiyet devri İslâmcılarının hangi noktalarda takılıp kaldıklarını yine bu kitaptan anlamak kabil olmaktadır.

Zenginlikle fakirlik arasındaki büyük uçurumu kendi nefsinde ve yaşadığı fakir mahallelerde çok yakından

gören, doğunun emperyalistlerce sömürülüşünü de olayların içinde yaşyarak anlayan Mehmet Akif, materyalizme karşı «imânı», sosyal adalete karşı da «zekât ve fitre» gibi çok ilkel çareleri teklif etmesine rağmen paranın uşaklığını da hiçbir zaman kabule yanaşmamıştı. Onun düşünce sisteminde bugün için bir çıkış yolu bulamasak bile, halkı, gerçeği, kendi dilini sevişinde, «iç-tihad» ma sarılarak dimdik yaşamasında gençlere ders olabilecek birçok değerler bulabileceğimiz anlaşılmaktadır.

Küçük fıkralar halinde ve deneme uslûbu ile yazılmış bu kitabı, Mehmet Akif'in düşünce yapısına, hayatının ilkelerine inmek isteyecekler için çok işe yarayacak bir eser olarak görmekteyiz. (16)

HUKUKÇULARIMIZ VE KAPİTAL

Çetin ALTAN

Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay üyeleri ve bilcümle bütün yargıçlar, savcılar, hukuk müşavirleri, avukatlar ve hukukçular ile bazı konuları samimî olarak görüşmek gerektiği inancındayız.

Bugünkü Türkiye'ye tepeden bakıldığı vakit hiçbir insan vicdanının tahammül edemeyeceği bir adaletsizlik katran siyahlığı ile koyulaşmış gitmektedir. Kanun labirentlerinin daracık maddelerine dalmış başların, bir an silkinerek bu adaletsizliğin sebepleriyle de ilgilenmeleri modern hukuk kavramının gerekeleri arasındadır. Unutmamak şarttır ki, bazan kanun maddeleri toplumu rahatlatacak ve adalet dengesi kuracak bir hukuk yaratma niteliğinden çok, tam tersine hukuku temelinden bozan

ve hukukun özüyle taban tabana zıtlaşan bir gariplik taşımaktadır. Bu garipliğin doğduğu kaynakları bütün hukukçuların tetkik etmeleri ve dinamik bir hukuk anlayışıyla memlekette parlamentoyu da kucaklayacak bir akıma öncülük etmeleri bir meslek ve bilim borcudur.

Çağımızda hukuk, donmuş maddeler tatbikatından çok, maddeleri hukukun özüyle ahenkli kılacak bir atılış, bir ararış ve toplumu mutluluğa kavuşturacak bir ilerleyiş anlamıyla da yüklüdür.

Bizim hukukçularımız ise nedense hukuka bu dinamik yönünü bir türlü kazandıramamakta, topluma dışardan bakmasını becerememekte ve kutsal hukuku kimlerin çıkarına bir baskı aracı haline getirdiklerini görememekte dirler.

Tahmin ediyorum ki en büyüklerinden en yenilerine kadar hukuk kadromuzu meydana getirenler arasında hukuk ile toplumun iktisadî durumu arasındaki ilişkileri incelemiş pek az kişi vardır. Kalıplaşmış peşin hüümler, hiçbir süzgeçten geçirilmeden çoğunun kafasında betonlaşıp kalmıştır. Bu yüzden de birçok yanlış doğru zannetmekte ve bir araştırma ihtiyacına da düşmemektedirler. Bu sakatlık ise Türkiye'nin felâketi olmakta, açılıp serpilmesine ve toplumu kavrayacak bir hukuk anlayışıyla güvenliğine erişmesine engel olmaktadır.

Anayasa mahkemesi, Yargıtay, Danıştay üyeleri ve bilcümle bütün yargıçlar, savcılar, hukuk müşavirleri, avukatlar ve hukukçulardan rica ediyorum. Türkiye'de Karl Marx'ın ünlü eseri Kapital'in birinci cildi, İtalyan düşünürü Cafiero'nun yaptığı özetten müstear isimle yazan bir yazarın (Kerim Sadi'nin) çabasıyla Türkçeye çevrilmiştir. Çok kolay okunan ve çok kolay anlaşılan bir özettir bu...

Hukukçularımız yıllarca bu kitabın adını dahi ağ-

zına alanları mahkûm edip durmuşlardır. Şimdi bu özeti alıp okumaları ve yıllarca kimleri neden mahkûm edip durmuş olduklarının iç ve derin sebebini iyice anlamaları gerekir. Orada yüz yıl önce İngiliz mahkemelerinde kendilerinin verdikleri kararlara benzer kararlarla karşılaşacaklardır. Bu kararlar arasında bir benzerlik görecektir. Ve bir kısmının ayağı suya düşecektir. Hukukun kimlere âlet edildiğini sezecek ve namuslu kişiler oldukları için belki de biraz vicdan sıkıntısı çekeceklerdir.

Çünkü biz eminiz ki bütün hukuk kadromuz içinde Kapital'i gerçekten iyi okumuş ve iyi anlamış elemanımız pek azdır. Ve bu bilinçsizlik maalesef Türkiye'nin uyanmasını çok geciktirmiş ve hukukçuları bir vebal altına sokmuştur.

Hukukçular okumadıkları eserleri toplatmaya, bilmedikleri kitapları okuyanları cezaevlerine göndermeye itilmişlerdir. Ve bunu yaparken bu eserlere karşı bir merak da duymamışlardır. Bugün boyuna bilirkişilere başvurmaları bundandır.

Yakın bir tarihte sosyal ve iktisat konularıyla bu konuların hukuk ile olan ilişkilerini çok iyi bilen gençler geçmiye başlayacaklardır devlet yönetimine. O zaman hukuk kadroları ile politik kadro arasında büsbütün bir tutarsızlık ortaya çıkacaktır. Bir tarafın ne dediğini öteki taraf hiç anlamıyacaktır. Şimdiden Türkiye'deki gelişmeye hukukçuların da ayak uydurmaları ve bazı temel eserleri iyice gözden geçirerek fikir edinmeleri gerekir. Bu bir vatan borcu olmaktadır. Çünkü gerçekten Kapital'i bilmeyen bir hukukçunun Kapital'i mahkûm etmesi ancak geri toplumlarda rastlanan, hukukçuluktan beklenmeyecek bir sorumsuzluktur. Biz hukuk kadrolarımızı böyle bir sorumsuzluğun içinde görmek istemiyoruz.

Bu ülkenin kaderiyle ilgili olanların hepsi, bakanlar, müsteşarlar, emniyet müdürleri, polis yöneticileri ve polisler, bütün memurlar politikacılar hemen alıverip birkaç saatte Kapital'in özetini okuyuvermelidirler. Bu küçük özet, o dev eser hakkında bir yudumcuk bir fikir verecektir kendilerine. Ve bu eserin yüz yıldan beri neden Türkiye'ye sokulmak istenmediğini derhal anlayacaklar ve içleri burkulacaktır.

Ondan sonra gerçek bir aydın gibi Kapital'in Türkiye'ye sokulmasını istemiyenlere şu kıvılcımlı soruyu soracaklardır:

— Neden?

Bu neden'in cevabını bilimsel olarak verebilecek bir tek kişi çıkamayacaktır karşlarına.

Tekrar rica ediyorum, Kapital'in hiç değilse Türkçe ufak özetini alınız ve okuyunuz. Birdenbire açılacaktır gözleriniz. Bütün rezaletlerin püf tarafını çıkar gibi olacaksınız.

Bu samimî çağrımız apartman üstüne apartman dikmek isteyenlere, el altından minübüs işletmeye kalkanlara veya resmî sıfatlarını ilân toplamak için kullananlarla, şayet varsa ondan bundan rüşvet alanlara ait değildir. Biz sadece Türkiye'nin ileri bir ülke olmasını, bilinçli olmasını, gerçek bir demokrasi ve hukuk devleti olmasını arzulayanlara hitap ediyoruz...

Evet, önce okuyunuz şu Kapital'i... 115 küçük sayfa tutan küçük özetini... Bu konularda karar veren kişiler olarak bunu bir namus borcu diye kabul edeceğinize inanıyorum.

İlerde daha başka kitaplar üzerinde de araştırma yaparız. Kimlerin gerçek hukuktan ve Türkiye'den yana olduğu o zaman daha iyi çıkar ortaya... (17)

TÜRKİYE'DE ÇAĞDAŞ DÜŞÜNCE TARİHİNDE

KERİM SADI

Hilmi Ziya ÜLKEM
Ankara Üniversitesinde
Felsefe Ord. Profesörü

... Bu sırada, Kerim Sadi bir yandan bu yayınları bir yandan sosyalizmle ilgisiz veya ona karşı (antisosyalist) yayınları ele alarak üstüste birer formalık polemik broşürleri yayınladı. Bunlar arasında, Haydar Rifat'ın «Marksizm» e dair tercümelerindeki yanlışları gösteren broşürler olduğu gibi, başta Suphi Nuri İleri'nin **Kapital** üzerindeki yanlışları olmak üzere, Yüksek Ticaret Okulu Profesörlerinden Vehbi Sarıdal'ın, İktisat Fakültesi Profesörlerinden G. Kessler'in, Şükrü Baban'ın yanlışlarını gösteren broşürler de yer almaktaydı.

Kerim Sadi, «Bir Münekkidin Hataları» adlı broşüründe Mehmet Ali Aynî'ye hücum ediyor. Bu eserde Baha Tevfik, Suphi Ethem ve emsâli gibi acemi çaylakları maskaraya çeviren Felsefe Tarihi Müderrisinin (Mehmet Ali Aynî'nin) otoritesinden bahseden şayialar» hakkında menfi hüküm vermeğe mecbur olduğunu söyledikten sonra, Felsefe-i Ulâ adlı kitabında bazı tercüme bozukluklarına işaret ediyor. (Fakat garip tarafı aynı hatayı Mehmet Ali Aynî'nin «İntikatlar ve Mülâhazalar» ında görmüş olmasıdır.)

Haydar Rifat'ın kendine çevrilen polemigi nezaketle karşılmasına ve (Kerim Sadi tarafından) gösterilen yanlışlarını bir yeni baskıda düzeltereğini söylemesine teşekkür ediyor.

Bu arada bir broşür de bu kitabın sahibine (Hilmi

Ziya'ya) tevcih edilmiş bulunuyor. Kerim Sadi'nin bu broşürü yayınlanmasından ancak otuz yıl sonra elimize geçtiği için, şimdi bir noktaya işaret etmeliyiz. Nietzsche'nin eserinden (Türk Yurdu, 1925) makale halinde ve Almancadan değil, Fransızca bir çevirisinden çevrilmiştir. Bir kısım yanlışları bundan ileri geliyor. (Meselâ, Fransızca çevirisinde «deniz» dendiği için **der See, die See**'nin farkı görülmez. Fakat, **atterir** = topraklaşmak gibi yanlışlar bize aittir.)

Kerim Sadi bu yıllarda (1935) üst üste 17-18 kadar broşür yayınlayarak ortalığı altüst ettiği kanısındaydı. **ONUN İÇİN ÖNEMLİ OLAN ŞEY YANLIŞ BULMAK DEĞİL, TAHKİR ETMEK VE KÜÇÜK DÜŞÜRMEKTİ.** Misal: «Şevket Süreyya denen sabık bolşevikin mahkemeye başvurması»; — Tevfik Fikret için «Âşiyân'n kapanan bu kadife takkeli hırçın kuşun eski arkadaşlarıyla kavga etmesi ona bir mümtaziyet mi verir?»; — Haşim için «Tarihin hükmü seni Şark pazarında başını kaplanların ağzına lokma diye atan budizmin afyonlarını satan tellâl diye yazacak(!)»; — Bizim için «**yarı - mistik, yarı - papağan filozof karikatürü**» v.b.

Kısaca, **KERİM SADI, MARKSİST TAKTİĞİNCE CEPHELERİ PARÇALAMAK, BURJUVA AYDINLARINI MASKARA ETMEK TBİYESİNE, yani BAŞARI UĞRUNDA HER TÜRLÜ DİLİ KULLANAN TABİYEYE** ait sayısız örnekler veriyor... (18)

ONUN PUTU MARKS'TIR

Prof. Dr. Sadi IRMAK

...Umumiyetle hiç bir puta tapmamış bir adamım. Halbuki, **Bay Kerim bir putperesttir. Onun putu Marks'**

tır. Buna da bir şey denmez. Fikir hürriyetini istiyoruz. Lâkin samimî olmak şartıyla. Biz koyu milliyetçiyiz. Bunu eserlerimizle, sözlerimizle ileriye sürüyoruz. Marksçılar da böyle açığa vurmalıdırlar. Yoksa edebî tenkit maske arkasından Marks propagandası yapmak, feyizli bir fikir münakaşasının ibap ettirdiği mertliğe yakışmaz.

PRENSİP SAVAŞI ve SOSYALİST KARDEŞLİK

Dr. Hikmet KIVILCIMLI

Sosyalistler arası HALKÇILIK CEPHESİ kurmak: prensip savaşlarını durduracak değildir. Tam tersine, sosyalistler arası dağınıklık, her türlü tartışmayı prensip çığırından çıkartıp yozlaştırıyor. Küçükburjuva çevresi, kompleksler cephaneliğidir. Tartışacak prensipten yoksun kaldığı ölçüde, olmayacak sigara izmaritiyle en büyük atom pilini yaratır. Aynı elemanlardan derleşik olsa da bu pil, düşünce ve davranış eleştirisinden en verimli ve sürekli sosyalizm akımını sağlar. Namık Kemal'denberi söylenen: «Doğrunun yıldırımı, düşüncelerin çarpışmasından doğar» sözü, yüzyıl sonra olsun bu toprağın hiç değilse sosyalistleri arasında gerçekleşir.

TİP ve YÖN gibi yeni güçler yanında ESKİ Sosyalistlerin «Kaç tümeni var?» demiyelim. Eski adsız birikimin mirasyediliğine düşeriz. Fincancı katırlarını ürkütme bahanesi de çağını yitirdi. Netekim şimdi başka bahane uyduruluyor: Eskilerin kırgınlıkları ile yeni Kuşakların kulak tozları, hatta ödleri patlatılmak isteniyor. Aşağısı sakal, yukarısı bıyık diye tükürülmediğinden cür'etlenilmesin. Hikmet Kıvılcımlı: Nâzım Hikmet'e ve Kerim Sadi'ye ağır saldırmış... Kerim Sadi: Hikmete ve Nâzıma verip veriştiirmedik şey bırakmamış.. Nâzım, da-

ha «şâirane» sözü gümüş sayıp, davranış altınlarıyla onlara taş çıkartmış.. Bu, madalyanın bilinen bir yüzüdür.

Kimsenin bilmediği, bilenlerinse yeni kuşaklardan sakladıkları madalyanın inanılmaz öbür yüzü vardır: O «üç silâhşör» Eski sosyalist, birbirlerinin yaraladıkları ölçüde sevmeği öğrenmişlerdir. Teoride ve pratikte birbirleirmin yanlışlarını yalın kılıncı delik deşik etmekte gözlerini kırpmıyan bu üç insan, ilk buluşmalarında, çocuksu şen kahkahalarla kucaklaşmaktan bir gün geri kalmamışlardır. Özellikle Eski Sosyalistler bu bakımdan, Yeni Sosyalistler arası bağlıklarda maya rolünü oynayabilirler. Yeni kuşaklara, kişisel deve kinleri ve sülâle kan dâvaları yerine bu eski sosyalist kardeşlik mayası aktarılabilir. (19)

MANİFEST

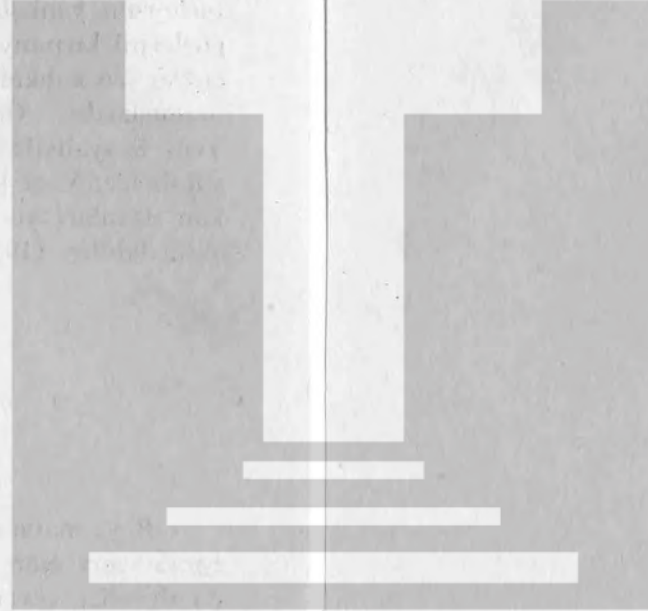
Prof. Dr. Ziyaettin Fahri FINDIKOĞLU

«Beyanname», bizdeki komünist literatürü tanıtmada işinde yeri olan muharrir Kerim Sadi tarafından 1936 da dilimize çevrilmiştir. Bu tercümenin sosyal doktrinlerle meşgul çevrelerde, meselâ eski Adliye Vekillerinden Mahmut Esat'ın hocalık yaptığı İnkılâp Enstitüsü, Suphi Nuri'nin profesörlük yaptığı Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi öğretimlerinde kaynak olarak kullanılmış, iyi ve sağlam bir terceme olup çeviricinin Marksist literatüre yakından vakıf olduğunu gösteriyor. Ayrıca «Beyanname»nin sonraki basımlara yazdığı önsözler hususunda, Beyannamenin belli bir devrede başından geçenlere dair bilgi verilmektedir... (20)

(Bk. Karl Marx: Manifest, Çeviren: Kerim Sadi, 1936,

«İnsaniyet Kütüphanesi» Serisi N. 20. Daha önce aynı çevirci, Beyanname'yi «Tarihî Bir Vesika» adı altında tahlillerle birlikte çevirmişse de biz görmedik. Bir bakıma aynı çeviricinin ilk tercemesi veya ikincinin birinci basımı olduğu anlaşılıyor.)

İKİNCİ BÖLÜM

TÜSTAV

KERİM SADI

Prof. Dr. Cahit TANYOL

İyi bir eleştirici iyi bir araştırıcıdır. Bu sözü Türkiye'de çok az kimse için kullanabiliriz. Bunlardan biri de Kerim Sadi'dir. Gerçi her zaman iyi bir araştırıcı iyi bir eleştirici olamaz, araştırmak belli bir düşünce ve metod açısından yapılmadığı takdirde vesikacılıktan öteye geçemez. Örneğin rahmetli Mükrimin Halil ve Cavit Bay-sun, tarih alanında çok iyi araştırıcılardı ve fakat onların tarihçiliği bir vesika ve bilgi hazinesi olmaktan öteye geçemedi. Çünkü bu bilgi ve vesikaları değerlendirebilecek bir metoddan yoksunlardı.

Araştırıcılık için kişinin belli bir alana kendini vermesi yeter. Eleştiriden yoksun bir araştırmanın düşünce değeri yoktur, onlar olsa olsa başkalarının düşünmesine yardımcı olabilirler. Elbette ki bu tür bir çalışmanın değeri inkâr edilemez. Kerim Sadi'de araştırıcılıktaki titizlikle eleştirideki berraklık içindedir ve bu araştırmalar daima dialektik materyalizm açısından bir eleştiriyle sonuçlanır.

Düşünme metod demektir. Methodsuz düşünme olmaz, bir metod açısından düşünülmeyen şey gerçek düşünme değildir. Fuat Köprülü'nün tarih alanında üstünlüğünü sağlayan, iyi bir araştırıcı olmaktan çok, belli metodlar aracılığıyla vesikaları değerlendirmesidir. Fakat

onun çeşitli metodlar açısından tarihe bakışı ona bir düşünür niteliği kazandırmaktan uzaktır. Çünkü metodu metod olarak uygulamış ve onunla kendi davranışı arasında içten bir bağlantı kuramamıştır. Bu onu bir çok tutarsızlıklara götürmüştür.

Doğuda insan metodsuz düşündüğü için hiç bir problemini çözememiştir. Metodsuz düşünme insanları doğruya ve gerçeğe varmaktan alıkoyar, tam tersine karanlığa götürür. Metodsuz insan fikir diye bir takım katı kanaatlere yapışır. Kanaat düşüncenin öznelleşmesi (sübjektifleşmesi) ve metodsuzluğudur. Bu sebepten onun dış görünüşü eleştiri alanında kolayca küfür ve hicve, eylemde ise yobazlığa çevrilir. Metodlu düşüncenin kişisel bir biçim alması insanları eylemde ülkücü kılar.

Kerim Sadi bir metod açısından olayları ve eserleri değerlendirmesini bilen düşünürlerimizdendir. Yazmış olduğu irili ufaklı broşürlerde çoğu zaman metodsuz kaleme alınmış citlerle eserden daha faydalı bir aydınlık göze çarpar.

Ülkemizde katılmış, kanaat haline gelmiş fikirler birbirleriyle savaştığı için, onun bilimsel sosyalizmin metodu açısından ele aldığı konuların eleştirisi yeteri kadar değerlendirilememiştir. Düşüncelerinde ve hayatında tutarlı olmak Kerim Sadi'ye kendine özgü bir bilgelik havası vermektedir. Son yıllarda sosyalist düşüncenin ülkemizde aykırı gelişmesi ve aktüel politikada bir takım kalemşörlerin ortaya çıkması, fikir yaratmalarının yerini kişisel ihtiras ve tutkuların alması, Kerim Sadi'nin getirmiş olduğu düşünce geleneği kurma çabasını bir hayli geriye itmiştir.

Marxçılığın bir düşünce olarak değil, politik bir slogan olarak propogandası insanları bu konuda ağır başlı düşünmeden alkoymakta ve onu sevimsiz, güvenilmez, ür-kütücü bir kılığa sokmaktadır. Bu yüzden halka da kö-

tülük ve sevimsizliğin Marxçılığın özünden gelmediğini anlatmak oldukça güç olmaktadır. Dünyanın çok az yerinde sosyalizm bizde olduğu kadar ters anlaşılmıştır.

Sosyalizmin teorik meseleleri çözülmeden politik alanda güçlenmesi ister istemez teorik çalışmaları gereksiz bir hale getirmiş ve ona batıdan aktarılan kalıplar arasında sakat doğmuş bir üstyapı değeri gözüyle bakılmıştır. Bilimsel sosyalizmin metodu açısından Türk toplumunun dialektik gelişmesi eleştirilecek yerde, batı toplumlarında tartışılan konularla aynı paralelde bir Marxçılığın batıdaki kalıplarının aktarılması ve tartışılması cezbe tutulmuş Marxist şeyhlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşte böyle bir ortamda Kerim Sadi, Türkiye'de bir taraftan sosyalizmin gelişme çizgisini göstermeye çalışmış ve büyük bir civanmertlikle bu konuda en ufak emeği geçmiş olanları dahi ihmal etmemiştir; diğer taraftan bilimsel sosyalizm açısından gerek tarih ve gerekse sanat alanında bize dürüst bir yol gösterici olmuştur.

Marx'ı bilmek:

a — Onun kendi düşünce dünyasına uyguladığı metodu bilmek,

b — Aynı metodla Türk toplumunun ve Türk düşünce tarihinin dialektik oluşunu izlemektir.

Bu anlamda Kerim Sadi kendi kuşağının çok ilerisindedir. Marxçılıkta politika yani eylem sonradan gelir. Oysa bizde teorik meseleleri ülkelerinde kendilerine özgü bir biçimde çözümlenmiş olan düşünce ve aksiyon adamlarının eylemdeki davranışı aktarılmak suretiyle politika yapılmaktadır. Kerim Sadi bütün bu gürültülerin ve zaman zaman koparılan yaygaraların dışında alçak gönüllülükle bazan aktüel bir olaya ve hatta bazan kişilere ait eleştirileriyle Marxçı metodun usta bir uygulayıcısı olduğunu ispat etmiştir. Ne hazindir ki, ülkemizde sos-

yalist düşüncenin savunuculuğunu yapanlar bu işin en az farkına varanlardır. Bu nedenden ötürü Kerim Sadi'nin bu yanını sosyalizmin politikasıyla uğraşanların anlaması mümkün değildir, buna kültürleri engeldir. Onlar sanata ve düşüncenin her alanına, Marxçı demiyeceğim, solcu bir politika açısından bakmaktadırlar.

Kerim Sadi'nin Ahmet Hâşim hakkında yazmış olduğu bir broşür vardır. Ben eminim ki bugün kendilerini sosyalist eleştirici sananların çoğu bu kitaptan ya haberdar değildirler veya bu eleştirinin Ahmet Hâşim'in sanat dünyasına getirmiş olduğu yepyeni bir aydınlığı görmemişlerdir. Çünkü önemli olan Marx'ı veya onun metodunu bilmek değil, bu metodun uygulanacağı alanda yeteri kadar bilgi ve yetkiye sahibolmaktır.

Kerim Sadi'nin adını ilk defa bu broşürde duydum. Bizde âdet olduğu üzere bir büyük şair öldüğü zaman, çoğusu kasidedilikten kalma bir alışkanlıkla, onu övmeyi bir çeşit dinî vazife meyanına sokmuşlardır. Hâşim öldüğü zaman da böyle bir sanat mâtemi bütün basını günlerce doldurmuş, çeşitli eleştiriler, anılar sayılıp dökülmüştü.

O zamanlar Ahmet Hâşim şiirleriyle benim gençlik dünyamın tek sahibiydi. Ona ait en ufak bir bilgiyi bulmak için hiç bir fedakârlıktan çekinmezdim. İşte Kerim Sadi böyle bir tutkunun içindeyken karşıma çıktı. O zamana kadar Ahmet Hâşim hakkında söylenenlere aykırı ve fakat Ahmet Hâşim'in kişiliğine ve sanat dünyasına en iyi ışık tutan bir insan olarak sanat ve düşünce dünyamın bir köşesinde tıpkı yıllarca sonra aramızda kurulan özel dostluğu yadırgatmayacak bir biçimde yer aldı. Yine o zamanlar Hâşim hakkında en güzel eleştiri yapan bu adama karşı içimde derin bir saygı duymuş ve onun adının en iyi eleştiriciler arasında geçmediğine şaşmıştım. Kerim Sadi'ye bu gücü veren sırrı çok sonraları

keşfettim. Bu sır, onun, üzerine eğildiği konu hakkında hem çok iyi bir bilgiye ve hem de ince bir zevke sahip olması yanında, bilimsel sosyalizmin metodunu, eğildiği konuya uygulamakta gösterdiği güç ve hünerdir.

Bir insan düşüncenin bu aşamasına geldiği anda artık onun gözünde sağ, sol, ileri, geri kavgaları bütün anlamını yitirir ve ona her şeye mutlak bir objektivitenin eşliğinden bakmak bilgeliğini kazandırır. Metodun keskin ışıkları dışında her türlü otorite ve ön yargı bir tarafa itilir.

Kerim Sadi Ahmet Hâşim'e, Mehmet Âkif'e, Tevfik Fikret'e ve gerekse Fuat Köprülü'ye bakarken, onları eleştirirken bütün önyargıları silker atar, sağın elinden Âkif'i, solun elinden Fikret'i, kendi dünyasına gömülü estetin elinden Hâşim'i çeker ve herbirini gerçek yerine oturtur.

Ne taraf tutmak, ne kampa girmek, ne sempati toplamak ve ne de küçük hesaplar; bunlar namuslu bir sosyalistin endişeleri değildir.

Çok kısa bir zamanı kapsıyan sosyalist akım tarihi içinde Kerim Sadi yalnız bu yanıla bile saygıyla anılmaya değer.

Ülkemizde sosyalizm bir moda, bir politika ve bir kolay şöhret türü olmaktan çıkıp bilimsel sosyalizmin gerçek rayına oturduğu zaman ilk geçeceği köprü Kerim Sadi olacaktır.

ÜSTAD KERİM SADI

M. Faiz TURHAN

Türk tefekkür hayatında; dünya çapında sosyal ve ekonomik sorunları olumlu olarak tanıtanlardan biri ol-

muştur. Tevazuunu derin bilgisiyle birleştirmiş; bunu örnek olarak ortaya koymuş nadir kişilerimizden biridir.

Üstada, en derin saygılarımı sunarken, eksilmeyen çalışmalarında daima başarılar dilerim.

KERİM SADI

Hakkı Şinasi ÇORUH

Türkiye'de Karl Marx'ı anlayan ve O'nu en iyi şekilde anlatan şahsiyet.

KERİM SADI

Hasan İzzettin DİNAMO

...1930 dan sonra, onun devrimciliğini, öyküler, anılar dışında bilimsel eleştiri çalışmalarına yönelmiş görüyoruz. Sahte bilimcilere, sahte marksistlere, sahte tercümecilere kıyasıya darbeler indirmekte, bir bilim adamı ağırlığı taşıyan kişiliği, affetmez bir devrimci halesiyle kuşanmaktaydı. Yıllar yılları kovalamakta, FAŞİZM, Türkiye'nin bilim merkezlerinde, Üniversitelerinde, yönetici kadroları içinde cirit oynamaktadır. Kerim Sadi'nin birer formalık neşterleyici bilimsel broşürleri birbirini kovalamaktadır. Eski marksist arkadaşlarıyla arası bir ara açıldı. Hikmet Kıvılcımlı **Marksizm Kalpazanları** adıyla bir kitap yayımlıyarak ona derinlemesine saldırdı. Onu işe yaramaz bir marksist olarak tanıtmaya çalıştı. Bu kitapta Nâzım Hikmet'ten de marksizme şöyle bir sür-tünüp geçmiş bir değersiz marksizm kalpazanı olarak

sözeden Doktor, her halde bu aşırılığa düştüğünden dolayı sonraları epeyce üzülmüş olsa gerekti.

Kerim Sadi, insanlığın büyük yığınlarına, öksüzlüklerinin karanlığından ve yoksulluğundan kurtulmaları için bir devrimci bilim kampanyası açmanın zorunluluğuna inanmıştı. Onun bu öğretici davranışı, uzun yaşayışı boyunca durmadan sürmüş, şimdi de sürüp gitmektedir. Bu sahipsiz insanlara, sahipsizliklerinin nedenlerini, elden geldiğince kanun yollarıyla, basitleştirerek anlatabilmenin sıtmalı çabası içindedir. Bu işi yaparken de sayısız engellerle boğuşmanın alinyazısını, mavi, çok zeki, düşünür ve filozof bakışlarıyla modern insanlık dramının en acısı olarak kovalamaktadır.

KERİM SADI

Naci Sadullah DANIŞ

...Ben, müspet kültürünün zenginliği, kıvrak zekâsının inceliğiyle, o Kerim Sadi'yi, davranışını hiç tasvib etmediğim yıllarda bile samimiyetle sevmişimdir.

Kitaba ve kaleme sarılışının ellinci yılında, ona uzun ömürler diler ve o samimî sevgiden doğan candan bir özlemle gözlerinden öperim.

KERİM SADI

Mehmet Ali ERMİŞ

Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu) sosyalist mücadele tarihimizde, şaşmaz ve belli bir doğrultudaki eylemile, şük-

ranla anılacaktır. Eksilmeyen dinamizmiyle, kendisinden çok genç olan aydınlarımız için somut bir örnektir. Sosyalist kitaplığımıza değerli kitaplar kazandıran Kerim Sadi'ye daha uzun, daha başarılı yıllar dilerim.

40 YIL ÖNCE KERİM SADI

İlhami BEKİR

Yıl 1920 kaçtı? Şimdi hatırlamıyorum.

Yolda üç kişi idik; sağda ben, solda Seyfi, Halepli Hayri ortada. Onlar Ayazpaşa'daki Mühendis Mektebi'nin ilk sınıfında; ben genç bir Darümualliminli. Böyle rap rap asker adımı nereye gidiyorduk, bilmiyordum. Ama onlar bunu biliyorlardı. Beni kazanıp kazandıracaklardı, bir gösteriye davetli idim.

Seyfi genç yaşta öldü. Hayri, hâlâ benim gibi hayatta imiş. Beş parmağında beş hüneri olan; çok, ama pek çok sevimli genç bir entellektüeldi Hayri. İyi İngilizce bilir, güzel resimler yapar, benden üstün sanat zevki olan bir insandı. Solaktı ve sol yanağında, ona erkek halâveti veren bir Halep çıbanı vardı. İngilizlere esir, esarete şehid olmuş bir Alaykâtibinin oğluydu. Bir eniştesi vardı, küçük bir devlet memuru; sevimli bir ablası, bir de küçük kızkardeşi vardı. Bir de annesi, annemiz. Öylesine tatlı, gözleri şefkat ve acıma dolu; öylesine halk kadını; tertemiz, apak bir anneydi ki, bu, aklıma hep Gorki'nin ANA romanındaki anayı getirirdi.

Bu ince mat yüzü buruş buruş, alın çizgileri çileyle derinleşmiş ıplık anne beni çok severdi. Hafta tatilinde evlerine misafir gittiğim geceler, kuru fasulye tabaklarının en dolu ve yağlısını, çöreğin en gevrek, hurmanın en tatlısını bana verirdi.

Bakî enişte yemeğini yeryemez, sessiz, yatağına çekilirdi. Hayriyle biz, en geç yatarıdık. Üstüme örtülen yorgan kurşun gibi ağır, kırk değilse otuz dokuz yamalı bir yorgandı.

★

İşte o gece, o çağrılı olduğumuz gece toplantısına gitmekte olduğumuz alaca karanlıkta, Marş Enternasyonal'i, ilk olarak, Hayri'den öğrendim. Ben mırıldanarak bellemeğe çalışıyordum, Hayri ağız mızıkasile, Seyfi de sesle... Ve, rap rap yürüyorduk. O gün öğrendim, güftenin tercümesi Vâlâ Nureddin'in imiş...

Ve, içi karanlık, loş büyük salona ilk dalan Hayri oldu; sonra ben, sonra Seyfi...

Yıkana yıkana yer yer buruşmuş, yer yer nasırlı kara tahta döşemeli salonun tam kapı karşısına gelen sahenin perdeleri inik. Nâzım Hikmet şiir okuyacak, biz dinliyeceğiz.

Bir aralık, sonraları **Kızıl Cehennem** adlı uzun bir şiirle Sovyet Rusya'yı yerden yere çalarcasına yermiş olan Baytar Hakkı Nezihi Beller, teker teker hepimizin kulağına şunları fısıldadı:

«— Nazım gelince, ona adile değil, Orhan diyeceksiniz!»

İçeri hafiyeli sızmışmış... Bir şey göremeden, duymadan dağıldık.

Yatakta, Hayri'ye dedim ki:

— Yazık oldu, Nâzım'ı dinliyemedik. Basılan ve basılmayan bütün şiirlerle ne kadar erkek ve yeni şair. Tekniği de, bizim müstezatlî şiirlerimizinkine benzemiyor.

İşte o zaman, Hayri dedi ki:

— Sen asıl, sen asıl Kerim Sadi'nin yazılarını oku-

malısın! Bu Kerim Sadi, Mon Blan, Ararat Dağı değil, Overest Tepesi. Lemi Nihad'ın ölüm tesellisini onun geleceğinde buluyoruz...

★

Bir gün, şimdiki Remzi Kitabevinin bir veya iki dükkân ötesindeki AYDINLIK KÜTÜPHANESİ'ne gitmiştim. Çok senpatik kitapçı Tatar Şevki, elime bir iki broşür tutturmak istedi. Ben:

— Hyır, dedim, bugün Kerim Sadi'yi, onun yazılarını tanımak için geldim.

O zaman, Şevki bana bir **Aydınlık** nushası verdi.

Oracıkta okumağa başladım. Gece ortasında, sık yapraklı bir ormanda, birdenbire güneş doğmuş gibi oldum.. Şimşek çarpmış gibi beynim parçalandı, gözlerim kapandı gibi bir hâl oldum. Kerim Sadi'nin bu Anadolu tasviri o güne kadar okuduğum yazılardan hiç birine benzemiyordu. Bu **1925 te Anadolu** yazısı nesir biçiminde sunulan bu harikulâde ve gerçek şiir; tasvirleri, imajları, sesi ve ritmi ile beni büyülemişti. Bu yazıda fikrin ve tefekkürün ritmi vardı.

Nâzım anlatırdı:

— Bu yazı insanın içine sığamıyor, göğsünü parçalıyor!.. derdi. Bir mecliste sohbet ediyorlarmış. Yakup Kadri, bu yazı için, «Ben Türk edebiyatında bu kadar kuvvetli sada işitmedim» deyince, Falih «Bu sada değil, aks-i sada!» diye karşılamaş; Ressam Namık İsmail de şöyle demiş: «İster sada, ister aks-i sada olsun, hiç bir fırça Anadoluyu böyle çizememiştir!..»

Ben böylece, geleceğin büyük sanatçısını selâmlamış ve bir tarih dolduran canım Anadolu'yu daha çok sever, ona daha çok acır olmuşum.

Neylersiniz ki, bu büyük doğmuş insan, sonraları

edebiyatı bıraktı; tarihe ve filozofiyeye verdi kendisini. Çok yazık...

Ve tabii, o günden sonra, onu en kısa zamanda tanımamanın iç zorunluğunu yenemedim; tanıştım: Genç; kumral saçlı, lâcivert mavi arası parlak gözlü, uzun ve ince mitolojik bir Olimp erkek güzeli.

Meşhur 925 tutuklamalarından sonra, onu bir kaç yıl göremedim. Paris'e gittiği söyleniyordu. Ben bir köy okuluna hoca oldum. Aylığım on beş lira. Öğretmenliğimin dördüncü ayında, yeni Maarif Vekili Mustafa Necati'nin imzasile bir üstün başarı tebrik ve takdir tezkeresi almıştım.

★

927 sonları veya 928 başlarıydı. Hem öğretemdim, hem de **Resimli Ay** müdavimi. Günün birinde, Nâzım Hikmet bizim **Resimli Ay** ailesine katıldı. Mecmua yeni bir hava kazanmağa başlamıştı. İşte bu sıralarda, yine hiç duyulmamış cinsten yazılar çıkmağa başladı: Tek sayfalık, ama kitaplar dolusu anlamda, yepyeni üslûpta yazılar... Çarpıcı, parçalayıp birleştirici, sentetik yazılar. Belli ki bunları yazan çok kültürlü, yepyeni görüşlü, orijinal bir insan.

Ve günün birinde, bu yazıları yazanla da, matbaada, karşılaştım. Kim miydi bu? Yıllardır kendisini göremediğim Kerim Sadi!..

Tam üç yıl, bu Mecmuada, inzalı imzasız, münferit müsterek yazılarımız çıktı: Benim, Kerim Sadi'nin, Nâzım'ın ve Sadri Etem'in. Ve bu üç yıl içinde, Kerim Sadi'yi yazıhanede ancak üç defa gördüm. Özel kitaplığında ve Umumî Kütüphanelerde çalışır, matbaada pek oturmazdı. Yalnız bir defasında, bir ikinci vakti, biraz fazlacca oturdu.

Biz o sırada dört kişiydik. Başmuharrir masasında Zekeriya Sertel. Onun karşısında küçük masada ben, benim sağında Kerim Sadi, onun sağında da Nâzım Hikmet. Ben ve Zekeriya Bey yazı yazıyoruz. Kerim Sadi ile Nâzım Hikmet bir münakaşadalar. Kerim Sadi sekter, sosyalist ahlâkta tolerans kabul etmeyen, çok heyecanlı bir gençti. Çok heyecanlı, fakat o nisbette mantıklı konuşurdu. Hasmını demirden bir mantıkla ezen büyük çapta bir hatip. Bir aralık, birden münakaşa kıızıştı. Seslerin tonu yükseldi. Başyazar, masadan başını kaldırarak:

— Burada böyle doktrin kavgası yapmıyalım! Yerin kulağı var. Sosyalizm bizde elli sene sonra konuşulacak mesele...

Nâzım, sessiz ve mahcup, başını eğmişti. Kerim Sadi pek durmadı, kalktı gitti. Allahaismarladık, demiş miydi? Hatırlamıyorum. Peki, neyin münakaşasını yapıyorlardı? Onu da vuzuhla hatırlamıyorum. Hatırlasam da yazamam, söyleyemem. Üçü de saygı duyduğum insanlardır. Ve biri öbürdünyada yani ahirette, biri çok çok uzaklardadır. Yalnız şunu iyice hatırlıyorum: Ne Nâzım, ne de Kerim Sadi tek bir kaba söz söylememişler ve birbirini incitmemişlerdi.

★

Aradan yine yıllar geçti. Ben evlendim. Sadri, Ankara'da Basın Müşavirliği aldı. Zekeriya Sertel, yanına Peyami'yi de katarak, **Son Posta** gazetesini çıkardı. Mahmut Yesari, Cahit Uçuk'la beraber, Mecdi Beyin **Resimli Şark** mecmuasına transfer oldular. Nâzım, artık aramadığım bir insan olmuş, bize galiba 930 da karışmış olan

Nail, sanırım Rusya'ya gitmişti. Ve, Kerim Sadi, artık benim için, kayıplara karışmıştı.

★

Gün görmüş, olgun bir adam, Kerim Sadi için:

— O, suyunu derinlerden alan ve asla suyu tükenmeyen bir arteziyen kuyusudur, dolma su deposu değil...

Demişti. Zamanlar geçtikçe bunun manâsını daha iyi anladım. Kerim Sadi, tam elli yıl, ne idiyse yine öyle kalmıştır. Ve bu hâl, onun peygamberâne inancile temeline iyi oturmuş sağlam kültürünün eseridir.

946 sonlarında bir gündü. Ona Cağaloğlu yokuşunda rasladım. Artık saçları apak olmuştu.

— Hoca! dedim, ben pek anlamam, benim bütün marksist bilgim, tesadüfen okuduğum bir takım vülgarizasyonlardan ibarettir. Senin için Balkanların, hatta Orta Avrupa'nın tarihî maddeciliği en iyi bilen insanı diyorlar, doğru mu?

Olgun zekâlara has gülümsemeler vardır; öylece te-bessüm etti; o kadar.

Ve bir aralık bana dedi ki:

— Doğru yolda gitmiyorsun! Ortada kalırsan, her iki tarafın, sağın da solun da hedefi olursun. Varsın il-tihak eedceğin kampın siperi çerden çöpten, karşı tara-fınki granit olsun. Yeter ki, belli bir cephenin adamı ol!

★

Bir inanca, bir dâvaya, namusluca ve şuurla bir öm-rü vermek kolay bir şey değildir. O, Nizamettin Nazif'in

deyişile, kitap tırtıldır. Ekmeğe sarılan açlar gibi, kitap yer, kitap; doymadan kitap...

Onda en ince desenli halıları dokumak için, yıllarını seve seve harcıyan şaheser halıların sanatkârlarındaki «Sabr-ı medît» kuvveti var.

Nice bilgin geçinen kodamanların eserlerini lime lime eden bu adam, o turnusal kâğıdıdır ki, içine batırıldığı mayiin asit mi, kalevî midir, hemen anlar; rengini koyar ortaya.

Peyami Safa'nın bile, fikren muarız olduğu halde, saygı duyduğu bu faziletli insana karşı duygum, saygının da üstünde bir şeydir.

KERİM SADI

Suavi KOÇER

Türk sosyalist dünyasının seçkin simalarından biri de, hiç şüphesiz ki, N. HİKMET, H. KIVILCIMLI vesaire gibi, KERİM SADI'dir. Ömrünü ve hayatını bu uğurda vakfederek kitap, broşür ve makale halinde eserlerini sunmuş ve Türk sosyalist tarihinde yerini hakkiyle kazanmıştır.

Bilhassa son yazdığı «Türkiye'de Sosyalizm 1848-1925» adlı eserinde büyük Türk şairesi Yaşar Nezihe'ye ayırdığı sayfalarla, bize hem bir erüdisyon eseri hem de tefekkür değeri yüksek bir yapıt sunmaktadır. Böylece, fedakâr, mücadeleci ve kahraman bir Türk kadını olan Yaşar Nezihe'yi karanlık ve nisyandan aydınlığa kavuşturan Üstad, bu büyük şairenin gerçek hayat dramını da vermiş oldu. Dağdağalı bir ömrün tablosunu çizerken âdeta eserle kaynaşmış gibiydi.

Yarım asırlık bir yazı ve tefekkür hayatının muhasebesini dar bir çerçeve içine sıkıştırmak mümkün mü?

KERİM SADI'YE

Zihni Turgay ANADOL

Dünyaya gözlerimi açtığım zaman ağlamaya başladım. Büyüdüm, dünyanın insanlarının da durmadan ağladığını gördüm. Tekrar onlarla gene ağladım. Bizi bu yaşlardan kurtaracak insanlar ararken evvelâ seni gördüm Hocam. Sen, yas yerine bize umut, heyecan ve bunu durduracak çareleri gösterdin, ışık saçtın bizlere. Sana yurdumuzun insanlarla birlikte çok şeyler medyunuz. Dünyanın ve memleketimin insanları seni unutmayacaklar, senin geçmişte en ufak yardımı dokunmuş olan insanları unutmadığın gibi. Sen sosyalizme en küçük yardımda bulunan insanları unutmadın.

Sizi bu ellinci yılımda dimdik delikanlı görüyorum. Dünya mücadele tarihinde de daima öyle kalacaksınız. Bize gösterdiğiniz yolda yürürken tüm sömürülenler yanınızdadır. Sizi hürmet ve saygılarımla selâmlarım muhterem Hocam.

KERİM SADI

Yaşar KEMAL

Kerim Sadi, Türkiye'deki sosyalist eyleme katılmış, yılmadan savaşmış bir eylem ve düşünce adamıdır. Bir insanın büyük bir kavgaya kendisini adamışlığının somut

bir örneğidir. Kerim Sadi adı sosyalist savaşta her zaman saygıyla anılacaktır.

KERİM SADI

Kemal SÜLKER

Marksizmle temasım büyük usta Nâzım Hikmet'in şiirleriyle başlamış, Kerim Sadi'nin küçük hacimli, fakat gücü büyük broşürleri, çevirileriyle temeline oturmuştur. Uzun sürgünlük yıllarında bir yıl kadar Konya'da beraber kaldığımız Kerim Sadi'den daima dostluk, doğruluk, temizlik ve inanmış insanlara özgü çelik bir irade görmenin sıcak anılarımı hiç unutmam. Kerim Sadi adı, sosyalist mücadelemiz içinde pırıl pırıl parlıyan bir kilometre taşıdır. 50. yazarlık yılına, bir o kadar daha mertçe ve yiyitçe geçecek yıl eklemesini yürekten dilerim.

KERİM SADI

İbrahim TÜRK

Sayın Kerim Sadi'yi şahsen de tanıdığım gündenberi, her karşılaşmamda, onun fizyolojik gücünün üstündeki, işçi sınıfına ve sosyalizme olan hizmeti karşısında bir eziklik duyarım.

Ona mutlu günler dilerim.

KERİM SADI HOCA

Orhan MÜSTECAPLIOĞLU

Kerim Sadi Hoca,

Sosyalizm'e karşı ilk yakınlığım senin kitapların yolu ile oldu. İyi kötü ne öğrenebildik ve ne yapabildik ise, sizin gibi eski ustalardan aldığımız güç ve ışık bunda başlıca muharrik nedendir. Türkiye'de bu kadar yıl namuslu ve gerekli savaşı yapmak, sosyalist kalabilmek değme babayiğitin kârı değildir. Darısı bizim başımıza...

KERİM SADI

Mehmet ANTEN

Kerim Sadi'nin, Türkiyede sosyalist fikirlerin gelişmesindeki önemli rolü, bugünkü ortamı hazırlamak bakımından etkisi büyük olmuştur. Bir ortaokul öğrencisi iken, «İNSANİYET KÜTÜPHANESİ» başlığı altında yayınlamış olduğu broşürlerinden çok faydalandığımı, fikri gelişme ve dünya görüşümün oluşumunda sayın Kerim Sadi'ye çok şey borçlu olduğumu, kendisine minnetle borçlu olduğumu belirtmek ödevimdir.

Sayın Hoca Kerim Sadi'nin yazı hayatının daha uzun yıllar sürmesini diler, bugünkü ve yarınki kuşakların, sosyalist fikirlerin gelişmesinde önemli rolünü daima taze ve diri olarak yaşatacaklarını umarım.

KERİM SADI

M. Samim AKAY

Henüz kısa pantolon giyerken bir yazı ödevinden ötürü Emniyet'e celbedilmiştim. Bir türlü anlayamadığım bir yığın sorgu sual arasında bir takım yazar isimleri de geçiyordu.

Ben ilk defa «Kerim Sadi'nin kitaplarını okur musun?» suali karşısında polisın ağzından duydum Kerim Sadi adını...

Emniyet'ten paçayı kurtarınca, yaptığım ilk iş polisın saydığı yazarların kitabını aramak oldu. Ve o zaman Kerim Sadi'nin kitaplarını aldım. O gün bugün Kerim Sadi Hoca'nın öğrencisiyim.

Hocanın, Marksist kültürün gelişmesinde yaptığı hizmet dolayısıyla, 50. yıl jübilesi bile bence ona azdır. Bu halk savaşıncısının yarın heykeli dikilecektir.

KERİM SADI

Aşık İHSANİ

Sosyalizmin Türkiyedeki en çilekeş ve sabırlı, insan öncüsü, Hoca Kerim Sadi'ye daha uzun yıllar ve sıhhatli savaşlar dilerken, Ellinci yıl jübilesinin başarılı geçmesini candan dilerim.

KERİM SADI

Şadi ALKILIÇ

«Yazı hayatının 50 inci yılında Kerim Sadi...» Yok, yok... bu çok yetersiz bir cümle, yazı hayatı... «Yazı ha-

yatı». Falih Rıfkı'nın da elli yıllık yazı hayatı var, yâni hayat sayılır mı bu?.. Kerim Sadi Hoca'nın yaşantısı «yazı hayatı» sözü ile nasıl anlatılır? Kerim Sadi Hoca'nın hayatı bir savaş hayatıdır. .... Kerim Sadi'ler Türkiye'nin namusu ve şerefidir.

Elli yıllık örnek bir marksist savaş hayatı...

1938 Harbokulu olaylarında tevkif edildiğimiz zaman Kerim Sadi'nin, Nâzım Hikmet'in kitapları dolaplarımızda bulunmuştu. Bunlar suçluluğumuzun (!) delili idi.

Kerim Sadi Hocamız daha o zaman bizim güç aldığımız yüce bir platformda idi...

Kerim Sadi Hocamızın jübilesini elbette yapacağız. Bu bizim için borçtur.

Fakat ilerde, mutlu Türkiye gençliği onun heykeli ni dikecektir.

Selâm sana, saygı sana, Türk Marksistlerinin dünya çapında büyük Hocası.

KERİM SADI'NİN 50. ci YAZI YILI İÇİN

Rıfat ILGAZ

İnsanların ölümsüzlüğüne inandırıcı çok yapıtlar görmüştür. Değerli tablolar, klâsik dediğimiz yapıtlar, oyunlar... Ama insanların dirisine bakıp ölümsüzlük yargısına varmak çok zor.

Kerim Sadi ile yirmi, yirmibeş yıldır ya bir yayınevinde karşılaşıyoruz, ya da bir kitapevinde... Her karşılaşmada onun yirmi yaşındaki bir aydın kişi kıvraklığı ile konuşmalarını dinledikçe yalnız üstadın ölümsüzlüğüne değil, bütün insanların kalıcılığına da inanır gibi olurum.

Umutlu gözlerinden bir iyimserlik, bir güven yayılır havamıza. Kendimi daha genç, daha güçlü, daha olumlu görürüm. Güvenim, iyimserliğim, umudum artar üstatla birlikte.

Kerim Said, hemen her zaman bu iyimserlik havası içinde, toplum için beliren tehlikeleri, basında göze batan uygunsuzlukları, çelişmeleri, geriye dönük olayları göstermekten, üzerlerine gereken önemle parmak basmaktan kendini alamaz.

Üstadın (bu sıfat tam yerindedir Kerim Sadi için) ellinci yazı yılını söz konusu ettikleri zaman düşündüm. Demek ben kendisini otuzuncu yazı yılına doğru tanıdım. Markopaşa mizah dergisi yönetim odasında... O zamandanberi kendisini her görüşümde olduğu gibi, her yeni kitabıyla karşılaşmamda da gerçek bilgiye, tarihi maddeciliğe, marksist görüşe güvenim tazelenir, direnme, savaşıma gücüm artar.

Kitaplarından alalım gelişigüzel birkaç satır:

«Doğu milletlerinin tarihini incelerken, bu milletlerin doğudan batıya doğru akışlarının sebeplerini, Asya'da bir taraftan nüfusun çoğalmasında, diğer taraftan yaşamak için gerekli vasıtaların azalmasında aramalıdır.» Herşeyi İslâmlığın gücünde arıyanlar hariç, susturucu bir görüş...

Din mi? Üstad bunu da koymasını bilir yerine:

«Din, cemiyetin ekonomik münasebetlerinden ayrı, müstakil bir hadise değildir.»

Devrim mi?

«Sosyal bir Devrim için daha önce milli bir Devrim şarttır. Bu iki Devrim birbirine karışıp eklenebilir de.»

Kerim Sadi, Osmanlı İmparatorluğunun tarihsel olaylarını incelerken bile günün ekonomik, sosyal gerçeklerine ışık tutacak ipuçları da verir.

Genel yaşama duvarını aşmasını bilen üstada uzun

ömürler isteyecek kimlikte olmadığımızı bile bile, daha çok yıllar verimli olmasını dileriz.

KERİM SADI

Hakkı ÖZKAN

Sütten ağızım yandığı için yoğurdu üfliyerek yiyenlerdenim. Ondan dolayı çok kişiyle tanışmaktan hoşlanmam. Belki de çok çekingen bir mizaca sahip oluşum böyle davranmamın nedeni olabilir. Ama Kerim Sadi ile ilk karşılaşmamda onu çok sevmiştim. Malûm ya bazı yazarların eserlerindeki havayı yazarın kendisiyle tanıştıktan sonra bulamazsınız. Hattâ keşke kendisiyle tanışmasaydım dersiniz. O eserleri cıvıl cıvıl insancılık kokan, dava adamı, gönül adamı görünen kişi, eserinin dışında küçücük bir çıkar karşısında bambaşka bir durum gösterir ve siz hayal sukutuna uğrarsınız. İşte Kerim Sadi, düşüncesiyle, kalbiyle, yazdıklarıyla aynı kalan pek nadir kişilerden biridir.

Bizi, şair dostum Fikret Baha Berke tanıştırmıştı. Ak saçlı, uzun boylu, oldukça yaşlı gösteren, cıvıl cıvıl bir adamdı Kerim Sadi. Kimseyi kırmadan, en çetrefil meseleleri bile şöyle ucundan tuttu mu çekiyor, herkesin anlayacağı, hoşlanacağı, dikkatle dinliyeceği bir sorun durumuna getiriveriyor. Daima yapıcı ve aydınlık bir yanı vardır.

Kerim Sadi, her zaman neşeli, her zaman heyecanlı ve amatör bir ruhla Babıali'de koşar durur. Ve elli yıldır gençleri bile ürperten ak kâğıda korkmadan bakan bu muhterem kişi, tanıdığuma pişman olmadığım insanlardan biridir.

Bekir YILDIZ

Sanıyorum iki yıl kadar önce, soğuk bir kış günüydü. Çok yakın bir dostumla Babıaliden aşağıya doğru iniyorduk. Bu sıra ak saçlı, uzun yüzlü, kemikli ve ihtiyarlığı, güçlü adımları altında ezerek yokuşu çıkan birisini gördüm. Bakışlarım birdenbire ayaklarına takıldı. Sağ ayak kabısının pençesi kalkmıştı. Ve bu zat, büyük bir ustalıkla, kalkan pençeyi iki kat etmeden yürümesini sürdürüyordu.

Böyle hayatımda ilk kez, yüzünün her hücrelerinde, binlerce kitabın olgunluğunu taşıyan bir insanın, pençesi kalkmış bir ayakkabıya sahip çıktığını gördüm. Yanımdaki arkadaşşıma bu zatın kim olduğunu sorduğumda: «Kerim Sadi» dedi. Ne iş tuttuğunu sorduğumda da «Düşünür» diye cevap verdi. Burkuldum. Yokuş aşağı yürümüyor sanki yuvarlanıyordum.

Aradan aylar geçti. Bu zat, bir gün matbaaya geldi. «Türkiyede Sosyalizm» adlı kitabının müsveddelerini getirmişti sanıyorum. Böylece tanıştım. Ancak müsveddeler elle yazılmıştı. O sosyalizmden bahsederken, ben kapitalizm icabı, daha çok kâr etmek basitliğini gösterdim. Daktilo edilmemiş olduğu için müsveddeleri kabul etmedim.

Bu kez aradan yıllar geçti. O beni talebeliğine kabul etmek lutfunda bulunduğu için, ben sosyalizmi kavradıkça, gerçek kârın; bu bozuk düzende, zarar etmek olduğunu öğrendim.

Ve şimdi Sayın Kerim Sadi'nin üzerinde kalem oynattığı her kâğıda dört elle sarılırken, ayaklarına değil, yıllardan beri toplumun beyin hamallığını yapan, ak saçlı başına saygıyla bakıyorum.

Hüsamettin BOZOK

Bugünün gençliği, otuz kırk yıl öncesine oranla ne kadar mutludur: çeşitli alanlardaki yayınlar, o günlerin birkaç değil, beş on katı artmıştır. Bu, yalnız bilim dallarında değil, edebiyat, sanat alanlarında da böyledir... 1930'ların yayın hayatında tek tük parıldılar, o günün, yetişmekte olan gençlerine ışık tutmuş, kutup yıldızı gibi yol göstermiştir. Kendisi de o zamanlar genç bir adam olan Kerim Sadi, çıkardığı birer ikişer formalık küçük broşürlerle, bilim dalında, hattâ edebiyatta büyük etkiler yapmıştır. O zamana kadar büyük, pek çok büyük sanılan şöhretlerin ipliği pazara çıkmış, her sayfada beşer onar yanıyla rekor kıranlar olmuştur.

Kerim Sadi'nin yaptığı eleştiri hırçın bir eleştiriydi. Ama ortaya koyduğu doğrulara kimse karşı çıkamıyordu. Üstelik, ilgili konuda biraz derinleşince, kof şöhretler birer birer dökülüyordu.

Kerim Sadi, çok ince eleyip çok sık dokuyan, bu yüzden de karşı-eleştirelere yenilmemek için az yazan, ama öz yazan bir yazar olarak elli yılını doldurmuştur. Bu, bilimsel araştırmanın bolluklarından ve verimlerinden onu uzak tutmuş, ancak büyük yanılılardan da onu korumuştur. Bildiğini iyi bilmiş, inandığı kuramları bilimsel çalışmalarında iyi uygulamıştır. Bir bilim adamı kişiliğiyle, kötü çıkmazlara düşmemiş; namuslu bir yazar olarak, bir kıyıda, sessiz sedasız, bu günü bulmuştur.

Kerim Sadi deyince benim düşündüklerim bunlardır. Yazı hayatının bu elli yıldönümünde ona sağlık ve esenlikler dilerim.

A. KADİR

1944 yılında tanıdım ben Kerim Sadi'yi. Konya'da sürgündeydik ikimiz de. Ben Balıkesir'den nakledilmiştim oraya, onu orada buldum, karısıyla birlikte sürgündü. Daha önce yalnız yazılarından tanırdım kendisini. Harp Okulu sıralarındayken okumuştum yazılarını. Çokluk «Yeni Adam» dergisinde çıkardı bu yazılar. Küçük küçük kitapçıklarını da okumuştum, birer formalık ikişer formalık kitapçıklardı. Bir de «Manifest» çevirisi vardı, bizde ilk başarılı «Manifest» çevirisi odur sanırım.

İki yıl arkadaşlık yaptık Konya'da. Çok alıştıydık birbirimize, o kadar ki, haftada iki üç kere birbirimizi görmeden edemezdik. O, kalabalık yerlerden, kahvelerden falan hoşlanmazdı pek. Bir muhallebicimiz vardı, orda buluşurduk çokluk. Tek tük müşterisi olurdu bu muhallebicinin. Biz bir köşeye çekilirdik, ucuzundan birer muhallebi ya da aşure yerdik, bir seferinde o ismarlardı, bir seferinde ben. Kılı kırk yararadı Kerim Sadi, birbirimize hakkımız geçmesin diye. Hoş, ortada birbirimize geçecek hakkımız da pek yoktu. Çalışmalarımız üzerinde konuşurduk, okuduğumuz kitaplar üzerinde, nafakamızı daha uzun yıllar nasıl sağlayacağımız üzerinde falan. Yazdığım şiirleri ilk ona okurdum. Hava güzelse, Alâattin Tepesine doğru uzanırdık ya da Meram Bağlarına doğru. Çok severdi konuşmasını, hele benim gibi cânı gönülden dinleyeni bulunca, gümbür gümbür konuşurdu. Arada bir ben bir şey söylerdim, o aşka gelir, coşardı, ellerini kollarını sallaya sallaya konuşurdu durmadan.

Çok saygı duyduğum eşi iyi bir yemek yapmışsa o

gün beni evine götürürdü. «Gel, derdi, ablanın sayesinde bugün altıdanız!» Yemekten sonra satranç oynardık.

«Mehmet Akif» kitabını orda yazdıydı. Satır satır, sayfa sayfa izlemiştir o kitap yazılırken. Her babayığidin harcı değildir Marksist açıdan Akif'i öyle didikle-mek.

İki yıllık arkadaşlığımızda birbirimizi bir defa ol-sun kırmadık.

Sonra ben, beş parasız, çok zor durumlara düştüm, belki bir iş bulurum umuduyla, Adana'ya naklimi istedim ve oradan ayrıldım. Ve o güzel, dost günlerin sı-caklığını yüreğimde götürdüm ta Adana'lara, Kırşehir'lere kadar.

Şimdi bana sorarsanız, elli yıllık yazarlık hayatı ona çok azdır, derim. En azından elli yıl daha sürmeli bu. Ve sürecek de. Çünkü ben onun yaşlanıp yorulacağına ve tükeneceğine bir türlü inanmam.

1944, 1945 Konyasından bir genç gelir, dal gibi bir genç ve saygıyla eğilir, hocasının, kara gün dostunun el-lerinden öper.

KERİM SADI İÇİN

Mehmet KEMAL

Ben Kerim Sadi adını sosyalizmi öğrenmeğe başladığım gençlik yıllarımdan tanırım. Sosyalizm ve sosyaliz-min öncüleri hakkında bazı çeviriler yapar, bunları bro-şürler halinde yayınlardı. Elime geçenlerini okurdum. Bu-lamadıklarımı, sosyalizmi bilen, ağabeyim saydığım bir dostum bana ulaştırırdı. Koşulların gereği, zamanla, bu yayınlardır durdu. Ama benim kuşağım, sosyalizm üstüne yazılmış başka kitaplar bulma olanağına erişti.

Gençliğimizde sosyalist eyleme de katıldık. Hem öğretide, hem de eylemde öğrendiklerimiz, Sayın Kerim Sadi'nin çeviri yayınlarını aştı. Kerim Sadi adına 1960, 27 Mayıs Devrimine dek bir daha raslamadım. 1960'dan sonra Sayın Kerim Sadi'yi gördüm. Kendisi ile bir konuşmamız oldu. Elinde çalışmalarının ürünü, yayınlanma bekleyen bazı eserleri bulunduğunu söyledi. Bunları merakla beklediğimi ifade ettim. Bu eserlerinden bazılarını, yayınladıklarında, okudum. Kenarda, köşede kalmış, bizim bilmediğimiz, okuma fırsatını bulamadığımız bazı dökümanları yayınladı. Faydalı olduğunu sanıyorum. Sosyalizmin Türkiyedeki tarihini yazacaklara faydalı olacağını sandığım bu döküman toplamının araştırmacıların işine yarayacağını umuyorum. Bunun dışında Sayın Kerim Sadi hakkında fazla bilgim yoktur. Zorluklar içinde 50 yıl yazı yazan bir insanın elbette ki değerli bir çok araştırmaları olacağı kanısındayım. Sayın Kerim Sadi de tarih içinde sosyalist literatüre katkıları ile yerine oturacaktır. Kendisine hakkı olan yer verilecektir.

Benim bildiklerim bundan ibarettir. Eğer, isteklerinize uygun geliyorsa, bunları yayınlamakta sizi serbest bırakıyorum. Fazla bilgim olsaydı, onları da yazardım.

KERİM SADI

Yunus KOÇAK

Kerim Sadi arkadaş hakkında kısa da olsa birşeyler yazmak zor da olsa tatlı bir şey.

Kerim Sadi bildiğini iyi bilen, bildiklerini kolay anlaşılır şekilde yazabilen bir kişidir.

Adam vardır bilmediği şey yoktur, böyleleri her çe-

şit kitabın yanyana bulunduğu bir kitaplık gibidirler, ne ararsan bulunur dağarcıklarında, ama bunlar papağan gibidir, ezberlemişlerdir, inanmamışlardır. Böyleleri bilimi işporta malı gibi ortaya döken küçük burjuva oportünistleridir.

Bildiklerini, kendilerini uygun fiatla satmak için birer albein olarak kullanırlar.

Kerim Sadi ise bildikleri ve inandıkları uğruna her türlü çileyi mihneti bir ömür boyu çekmiş nadir kişilerden biridir.

Kerim Sadi derin bilgisi içinde eğilmiyen ve teva-zuundan birşey kaybetmiyen ulu bir çınar gibidir.

Üstadın daha uzun yıllar marksist düşün hayatımızda yararlı olmasını olgun ve dolgun eserlerini toplumu-muza kazandırmasını dilerim.

BÜYÜK DOSTUM KERİM SADI

Ali KARCI

Kerim Sadi'nin adını, ilk defa 1946 yılında «Gerçek» gazetesinde duydum. Yazar, Kerim Sadi için şu yargıya varıyordu: «Marx'ı, Balkanlarda en iyi kavrayan, Marksizmi en iyi bilen adam.»

1948 yılında İstanbul'a geldiğimde, en merak ettiğim kişi olarak, tanıdıklara, hep onu sordum. Çamlıca'da oturduğunu öğrendim. Bir arkadaşla, bir pazar günü evine gitmeyi kararlaştırdık. Şimdi, nedenini hatırlıyamıyorum, gidemedik.

O tarihte, Aziz Nesin, «Markopaşa» gazetesini ikinci kez çıkarıyordu, ben de orada çalışıyordum. Gazete, Çemberlitaş'ın karşısında yeni yapılmış olan Darüşşafaka Si-

tesi'nin arka tarafına düşen, Peykhâne Sokak'taki Osmanbey Matbaası'nda basılıyordu.

Bir gün, idarehaneye, kendisi gibi bir kişiyi daha içine alacak kadar büyük ve eski bir paltoya iyice sarınmış, filozof saçlı, açık mavi gözlü biri girdi. «Hoca buyur» diye herkes ayağa kalkarak yerini vermek istedi. O, hepimizin, bir bir elini sıktı; oturmadan önce havayı şöyle bir «hohh»ladı, «iyi» dedi, «paltomu çıkarabilirim, mîrim, oda sıcakmış.» Oturdu. Bu gelen, KERİM SADİ idi. Onunla, tam yirmi bir yıl önce, böyle tanıştık. Ve ozamandanberi geçen her süre içinde dostluğumuz, her gün daha da arttı.

«Kerim Sadi için sen de birşeyler yaz» dendiği vakit, doğrusu şaşırdım. Şaşırdım, çünkü yaşayan biri için yazmak, hem de kişiliği hakkında yazmak, hiç de kolay bir şey değil. Hele insan, bu kadar birbirine yakın olunca, daha da zor olur bu iş.

Ben ilk tanıdığım gündanberi, Kerim Sadi'yi eski Yunan filozoflarına benzetirim. Tıpkı onlar gibi; hem yazar, hem etrafına toplananlara kitapsız dersler verir. Bugünün şöhretlerinden İstanbul'da bulunup da Kerim Sadi'nin rahle-i tadrîsinden geçmemiş pek az insan vardır. O, sohbetleri, konuşmaları ile, yeni yetişenlerin kafalarında kalan karanlık yerlere hep ışık tutmuştur, öğretmiştir, doğru çizgiye getirmiştir.

Kerim Sadi, dedi-kodu yapmayan, dedi-kodu sevmeyen, nâdir insanlardandır. Kanaatlerini açıkça söyler, yanılırsa «yanıldım» diye aynı rahatlıkla söylemesini de bilir.

1963'ün ilk ayındanberi TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'ndeyim. O zamandan beri, Parti'nin taktik ve stratejisi üzerinde kendisiyle konuşurum. Yöneticilerin, konuşmaları ve kişisel davranışları hakkında doğru çıkmamasını temenni ettiğim birçok yargıları hep doğru çıktı.

Hiç şüphesiz bunun nedeni, materyalist diyalektiği çok iyi bilmesi; metodu, olaylara uygulamak gerektiğinde —bunu insafsızca kullanmak da gerekince— çekinmeden uygulaması idi.

Derler ki «Kerim Sadi aktif değildir.» İşte ona buldukları en büyük günah!

27 Mayıs devriminden sonra, ilk sosyalist kitap yayımının Kerim Sadi tarafından başlatıldığını söylersem, bilmem buna ne dersiniz? Hatta 1962 tarihinden bu yana, irili ufaklı, —kâh A. CERRAHOĞLU imzası ile, kâh KERİM SADİ imzası ile ve bir kısmı da başka başka isimlerle— araştırma, inceleme, eleştiri ve tercüme olarak yirmiden fazla kitap yayınladığımı ileri sürersem, böyle düşünen arkadaşlar, acaba inançlarımı değiştirirler mi bilmem?..

Bazıları da TİP'e girmeyişini yadırgadı. Uzun süre: «Madem ki bir siyasi örgüte girmesine engel yoktur, o halde neden girmiyor?» diyorlardı. Eğer sosyalist mücadelede, 70 yaşındaki bir Hocadan, hâlâ bedenî bir çalışma bekliyorsa, arpa boyu yol gidilmemiş demektir. Kaldı ki, inancım odur ki, hiç bir politik ihtirası olmayan KERİM SADİ, günü gelirse, hiç tereddüt etmeden öğrencilerine bu son dersi de verecektir.

Yirmibeş yıldanberi, sosyalist hareketin içinde, lider geçinenler de dahil olmak üzere, çok insan tanıdım. Şahsına birşeyler istemiyen; sosyalizmi şan, şöhret, ekmek kapısı yapmayanların içinde Kerim Sadi —bana göre— başköşeyi işgal edenlerin arasındadır.

Kerim Sadi, sosyalist olduğu için yazı yazdı, yazı yazmak için sosyalist olmadı. Yarım yüzyıldır, tüm mücadelesi sosyalizmi yayma yönündedir, hem de açlık, susuzluk pahasına.

Kısaca söylemek gerekirse, Kerim Sadi, hayatını

sosyalizme adanmış olan, nâdir arkadaşlarımızdan birisidir.

Kerim Sadi'nin yazarlığının 50 yıllık jübilesi yapılırken, her halde 50 yıllık sosyalistliğini de birlikte kutlamış olacağız.

Dileğim odur ki, bundan sonraki jübilesi, kurmak için ömrünü harcadığı sosyalist bir yöntemde, SOSYALİST TÜRKİYE'de, tüm ulusça yapılsın.

KERİM SADI'NİN BAZI İNCELEME VE ELEŞTİRMELERİ

Selâhattin HİLÂV

1930'larda, marksist düşüncenin yurdumuzda tanıtılması ve yayılması amacıyla yoğun bir çalışma yapıldı. Klâsik metinlerin türkçeye aktarılmasının yanı sıra, yerli konuları ele alan incelemeler ve marksist düşüncenin savunulması amacıyla girilen eleştirme ve polemikler, 1960 sonrası müstesna, en büyük yoğunluğa, belki de bu dönemde ulaştı. Sayın Kerim Sadi'nin bu yıllarda yaptığı çalışmalar, sözü geçen çabanın dikkate değer örneklerindedir. Yazarın 1932-35 yılları arasında yayımladığı ve bugün genç nesillerin pek haberdar olmadığı broşürlerden elimizde bulunanları, bu yazıda tarih sırasıyla ele alarak tanıtacağız.

★

«Çin Cihan Ticaretine Nasıl Açıldı» (İnsaniyet Kütüphanesi Neşriyatından: 3, Işık Matbaası, 1932) adlı bir formalık broşür, Rosa Luxemburg'un «Die Akkumulati-on des Kapitals - Sermayenin Birikimi» adlı eserinden

yararlanılarak hazırlanmış. Yayınlanma amacı şöyle açıklanıyor: «Çin'deki son hadiseler, son senelerde, dünya genişliğinde bir ehemmiyet kazandı. Bunun içindir ki Çin'le emperyalist garp memleketleri arasındaki münasebetlerin tarihine şöyle bir göz gezdirmek büsbütün faydasız olmayacaktır.» Broşürde, «Tabii iktisat sistemi cari olan memleketlere kapitalizmin nasıl girdiği, ve bu memleketlerin emtia mübadelesine nasıl» açıldığı anlatılmış; Afyon savaşı ve İngiliz sömürgeciliğinin Çin'de yarattığı kanlı olaylar somut olarak belirtilmiştir. Broşürün arka kapağında, «İnsaniyet Kütüphanesi'nin iki yayın daha yapmış olduğunu öğreniyoruz: «Kerim Sadi, Namık Kemal, Tarihin Materyalist Telakkisine Göre» ve «Karl Kautsky, Küçük Sanayiın İnhitacı.» Çıkacak eserler başlığı altında şu adlar sıralanmış: «Felsefenin Sefaleti», «Anti-Dühring», «Devlet ve İnkılap», «Şiraz'ın Gül ve Sümbül Bahçelerinde», «Hegel'in Felsefesi», «Tevfik Fikret», «Nâzım'ınname», «Demokrit ve Epikür.»

★

«Felsefenin Sefaleti» adlı bir formalık broşür (İnsaniyet K. N. 8, İstanbul Burhaneddin Matbaası, 1934), Marx'ın aynı adı taşıyan ünlü eserini tanıtmak ve Proudhon'la yapmış olduğu tartışmayı açıklamak amacıyla kaleme alınmış. İlk sayfalarda, Marx'ın bu ünlü eserini ne zaman ve nasıl yazdığı belirtiliyor; Proudhon ve «Sefaletin Felsefesi» adlı eseri hakkında bilgi veriliyor: «Proudhon'un yirmi cilde varan külliyatı içinde en mühim eseri «Philosophie de la misère ou système des contradictions économiques» dir. Müellif, bu iki büyük ciltte, Alman felsefesini Fransız ve İngiliz İktisadiyatına bağlamak istiyordu; ve öyle sanıyordu ki, bu eser Alman sosyalistleri ve bilhassa Marx tarafından takdir ile karşılanacaktır.

«Marx'a yazdığı bir mektupla, eseri hakkında, ondan ciddi ve sert bir tenkit istedi. Filhakika Marx kendisinden bu intikadı [eleştirmeyi] esirgememiş ve «Felsefenin Sefaleti» ni yazmıştır.

«Marx bu eserde, diyalektiko - materyalist ve inkılapçı sosyalizmini tesise çalışır. Proudhon ise ekonomiko - federatif ve sulhperver [barışsever] anarşizmin temellerini atmıştır.» Broşürün son beş sayfasında Marx'ın eserinden alınmış bazı parçaların çevirileri yer alıyor. Broşür, Marx'ın felsefi - ekonomik bir eserinin özeti olduğu için türkçe terminoloji açısından dikkati çekiyor. Marksizmin belli başlı kavramlardan bazılarının bu broşürdeki karşılıkları ile daha önceki dönemlerde (meselâ «1922-25 Aydınlik Külliyyatı») kullanılan terimler arasında bir karşılaştırma yapmak, marksist terminolojinin türkçedeki değişmelerini ve gelişmelerini incelemek isteyenler için ilgi çekici olacaktır. Broşürün arka kapağında, yazarın şu eserleri yayınladığı belirtiliyor: «Şevket Süreyya'nın Hatalarına Dair (Dördüncü cüz çıktı)», «Ahmet Haşim», «Bir Şakirdin Hataları», «Bir münekkidin Hataları - İstanbul Üniversitesi ordinaryuslarından Mehmet Ali Ayni B.'in telifkerdesi olan «İntikad ve Mülahazalar» unvanlı eserin birinci babında tesadüf edilen karakteristik tercüme yanlışlarından birkaçına dair. (Birinci Cüz Çıktı).»

★

«Tarihî Bir Vesika» sosyalizmin Türkiye'deki yankıları konusunda, Kerim Sadi'nin bir ömür boyu yaptığı araştırmaların ilk örneklerinden (İnsaniyet K. No: 13, Bozkurt Matbaası, 1934). Bir formalık broşürde, avukat T. Nadir'in (Haydar Rıfat) 1908'de yayınladığı bir kitapta bulunan türkçe ilk «Manifest» özeti tanıtılıyor. Ter-

minoloji açısından son derece ilgi çeken bu özetin incelenmesi, broşürde üç buçuk sayfa yer tutuyor. Bundan sonra, yazar, «İştirakiyyun Fırkasının Beyannamesi» (Komünist Manifestosu) hakkında bilgi vermiş; muhtevasının ne olduğunu, hangi şartlar altında yazıldığını açıklamış. Broşürün son altı sayfasında «Manifest» ten parçalar yer alıyor. Manifesto'nun 1923'te Dr. Şefik Hüsnü tarafından «Komünist Beyannamesi» adıyla çevrildiğini biliyoruz. Bu çeviri ve özetlerin (daha sonrakiler de eklenerek) karşılaştırılması, türkçe marksizm terminolojisi bakımından ilgi çekici olacaktır. Son sayfada, yazarın, yayımlanacak iki eseri duyuruluyor: «Freud ve Einstein'in Müsterek Risalesine Dair» ve «Hilmi Ziya Bey, Tercüme Yanlışları ve Tefekkürat-ı Felsefiyesi.» (Bu belge için bk. A. Cerrahoğlu, Türkiye'de Sosyalizm -1848/1925-, s. 70-72).

★

«Karl Marx, (Karl Marks'ın Hayatı ve Eserleri Hakkında)», 1935 yılında yayınlanmış bir formalık broşür (Bozkurt Matbaası). İlk sayfasında, Marx'ın bir fotoğrafı yer alıyor. Başta Marx'ın hayatı ve özellikleri açıklanmış. Daha sonra «en mühim eserleri» veriliyor. Tarih sırasıyla adları yazılan ve haklarında kısaca bilgi verilen bu eserler arasında Marx'ın iki önemli gençlik eserinin bulunmaması bugün dikkatimizi çekmektedir. Bunlar 1932-33'de ilk olarak yayınlanan «1844 Müsveddeleri» ile «Alman İdeolojisi» dir. Broşür 1935 tarihini taşıdığı ve arada iki senelik bir fark olduğu için bu eksikliği normal karşılamak gerekir. Yazar, «Kapital» den söz ederken, eserdeki belli başlı fikirlere de değinmektedir.

Broşürde ilgi çeken bir yan, «artık-değer» teriminin kullanılmasıdır. Marx'tan yapılan ve aynı yıl yayınlanan

bir başka eserde de aynı terimin kullanıldığını belirtmeliyiz: «Karl Marks, Gündelikçi İş ile Sermaye, Dilçevirgeni: Hikmet Kıvılcım, 1935, İstanbul «Kader» Matbaası.» «Artık-değer», 1930'larda kullanılan, ama günümüzde de geçerliğini koruyan birkaç türkçe marksizm teriminden biridir. Broşürde de belirtildiği gibi, bu kavram, daha önceleri, «fazla kıymet», «kıymeti zaide», «za-it-kıymet», «kıymet fazlası» veya «fazla kıymet» sözleriyle karşılanıyordu. Son yıllarda yapılan çevirilerde «artı-değer» sözü de ortaya atılmış bulunuyor.

Broşürün son altı sayfasında, bir zamanların ünlü düşünürü Keyserling'in görüşleri eleştirilmiş. Bu parça, Kerim Sadi'nin polemiklerinde de kullandığı kendine has, coşkun, vurucu, sürükleyici ve imaj yüklü üslubunun tipik örneklerinden biridir. Broşürün arka kapağında, yazarın daha önce şu eserleri yayınladığını öğreniyoruz: «Şevket Süreyya'nın hatalarına dair, cüz: 4 (Tercüme vadisinde bir katliam yahut Şevket Süreyya'nın ağzından Marx'ın felsefesi) Cüz 11: (Emperyalizmin tarifi etrafında); «Bir Profesörün Hataları (İstanbul Üniversitesi İktisadî Doktrinler Profesörü ve Mülkiye Mektebi Müdürü Babanzade Hüseyin Şükrü Beyin «Marksizm» hakkında verdiği konferans münasebetiyle)»; «Anti-Antimarksizm (İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Profesörü Dr. Kessler'e reddiye); «Bir Mütercim Hataları (Haydar Rifat Bey'in G. Deville'den tercüme ettiği «Sermaye» ünvanlı eserin hatalarına dair)».

★

«Edebiyatı Cedide'nin Kahramanları ve Hüseyin Cahid'e Cevap» İnsaniyet Kütüphanesinin 16 numaralı yayını (Bozkurt Matbaası, 1935). Yazarın, ilk yedi sayfada Edebiyatı Cedide temsilcilerini şiddetle eleştirdiği görü-

lüyor. «Edebiyatı Cedide kahramanlarının bir tek ilâhı vardı: Eros. Ve bir tek ciddi meşgaleleri: Zina.

«Edebiyatı Cedide'nin her romanı, süt-re-i nezahat (manevî temizlik örtüsü) altında, fizyolociâyî (fizyolojik) bir münasebetin menkabesi değil de nedir?» diyor yazar. Bu edebiyat akımı, ayrıca kozmopolit, yozlaşmış ve uydurma bir anlayış olarak ele alınıp yeriliyor. Hikmet Kıvılcım'ın «Edebiyatı Cedide'nin Otopsisini» (1935 İstanbul, Necmiistikbal Matbaası) adlı kitabında da, aynı tezlerden hareket edilerek daha geniş ve ayrıntılı bir eleştirmenin yapıldığı görülür. Kerim Sadi, eleştirmesinden sonra, üç sayfalık bir açıklamada, Türkiye'de iktisadî ve sınaî hayatın büyük değişiklikler geçirdiğini ve artık Edebiyatı Cedide çağının geri dönmeyeceğini açıklıyor. «Diğer taraftan marksist iktisat literatürü, tarihin materyalist telâkkisi ve genç bir proleter edebiyatı, şu veya bu şekilde bir «hakkı hayat» istiyor» diyor. Aynı bölümün son paragraflarında, Tefvik Fikret'in öteki Edebiyatı Cedidecilerle bir tutulup tutulmaması gerektiği üzerinde durulmuş. Yazar, Fikret'in onlara benzemekle birlikte, çağı içinde ayrı bir yeri olduğunu ileri sürüyor ve şairi ayrı bir broşürde incelemek niyetinde olduğunu açıklıyor. Broşürün 8, 9, 10. sayfalarında yer alan Hüseyin Cahid'e cevap, marksizme karşı o günlerde açılan savaş hakkında fikir vermesi bakımından ilgi çekici. Kerim Sadi, daha önce de belirttiğimiz gibi, polemiklerine has yurtıcı üslubuyla Hüseyin Cahid'i kıyasıya eleştiriyor. Türk siyaset ve fikir tarihinde yarım yüzyıla yakın önemli roller oynamış olan Hüseyin Cahid şöyle diyor: «İçtimaî hıfzısıhha ile meşgul olan doktorlar nasıl gençliği bazı içtimaî hastalıklardan kurtarmak için büyük gayretler sarfetmeğe lüzum hiss ediyorlarsa, bu sosyalistlik ve komünistlik fikirlerini de aynı surette harap edici, felâket verici bir cemiyet hastalığı telâkki ederek on-

lara tutulmamak çaresini ve tutulanlara iyi olmak yollarını göstermeğe ihtiyaç vardır.» Yazar, Ahmed Hamdi Başar'ın, Peyami Safa'nın ve Halil Fikret'in de Marx'ı eleştirdiklerini söyledikten sonra şunları yazıyor: «Heidelberg ve Berlin'den çifte çifte diplomalarla dönen ve tuvaletini dev aynasında yapan ahmaklar senden intikam almak sevdasına kapılıyor; senaryo müsabakasında beş yüz lira kazanan meşhur «ideolog» Şevket Süreyya, senden kaptığı istilahlarla [terimlerle], seni mat etmeğe çalışıyor... Zavallı Marx, sınıfsız bir cemiyette bile ne kadar düşmanın var!» Broşürün son üç sayfası Tefvik Fikret'le ilgili. Bu yazıdan, Prof. Köprülüzade Mehmed Fuat'ın 1918'de «Tefvik Fikret ve Ahlakı» adıyla kırk sayfalık bir broşür yayınladığını ve Fikret'in dinsiz olduğunu savunmaya çalıştığını öğreniyoruz. Ziya Gökalp da meseleyi şöyle koymuş: «Bizde ahlak buhranı niçin doğuyor?.. Çünkü Fikret seciyesinde bir filozofumuz, bir ahlakçımız, bir içtimaiyatçımız henüz yoktur.» (Yeni Mecmua, 23 Ağustos 1917). Bu çocuksu ve gülünç açıklamaları gözönüne serdikten sonra, düşüncelerin ve manevî değerlerin nesnel ekonomik gerçeklere ve gelişmeye bağlı olduğunu ve onunla birlikte değiştiğini açıklıyor yazar.

Ne var ki bu kısa yazının başlığında sorduğu «T. Fikret, Sulhperver, Beynelmileliyetçi veya Proleter Şairi midir?» sorusunun cevabını vermiyor. Bu cevabın, İnsanîyet Kütüphanesi'nin seri halinde yayınlanan broşürlerinden bir başkasında verilmiş olması muhtemeldir. Broşürün son sayfasında şu kitapların adları duyuruluyor: «Profesörlerimiz Marx'ı Nasıl Anlıyor? (İstanbul Yüksek Ticaret Mektebi sosyal ve genel ekonomi profesörü M. Vehbi Sarıdal'ın İktisat ve Ticaret Mecmuasında çıkan Tarihi Maddiyetçilik serlevhası yazısı münasebetiyle) Ya-

zan: Kerim Sadi»; «Kantizm ve neo-kantizm»; «Demokrit ve Epikür.»

Ele alacağımız son broşürde üç ayrı konu yer alıyor: «Marksizm «Afyon» mudur?», «Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hataları», «Marksist'lerimiz Marx'ı Nasıl Baltalıyor?» (Selâmet Basımevi, İstanbul, 1935 - Bir Forma -). İki buçuk sayfa tutan ilk bölümde, yazar, ünlü «Din halk için afyondur» sözünü ele alarak, «marksizm de bir dindir; şu halde marksizm de afyondur» diyen Peyami Safa'yı eleştiriyor. Marksizmin, ikinci elden ve yanlış yorumlar aracılığıyla kavranmasının imkânsız olduğunu belirtiyor. İkinci sayfadaki notta, ünlü Fransız marksistlerinden Jean Baby, Marcel Cohen, Paul Laberrenne, Jean Langevin, Rene Maublanc, Charles Parain, Marcel Prenant, Henri Wallon, v.b.'nin adı geçiyor. Bunlar, marksizmle ilgili türk okurunun bugün de tanıdığı ve eserlerinin çevirilerini okumak imkânını bulduğu bilgin ve düşünürlerdir. İkinci bölümde, Hüseyin Cahid'in, Marx'tan çevirdiği bazı parçaların ele alındığını ve eleştirildiğini görüyoruz. Yazar, bu eleştirilerinde, H. Cahid'in yanlışlarını büyük bir titizlik ve doğrulukla göstermiştir. Bu eleştirmeler, ülkemizin bazı özel şartlarından ötürü düşünür ve yazar olarak ün salan ve bundan ötürü marksizmle kolayca hesaplaşacaklarına kendileri de inanan batıcı-kapıkulu aydınların içyüzünü göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Marx'ın Kapital'inde ve «Ekonomi politığın eleştirilmesi» nden yaptığı bazı bölümlerin çevirilerinde Hüseyin Cahid'in nasıl takıldığını gösteren yazar, aynı yerlerde Şevket Süreyya'nın ve Babanzade Hüseyin Şükrü'nün de «kazaya uğradığını» belirtiyor. Ayrıca, bu bölümde yazarın, «Überbau» karşılığı «Üstyapı»; «Unterbau» karşılığı «Altyapı» terimlerini

kullandığı görülüyor. Aynı terimler bugün de kullanılmaktadır. Eleştirilen parçaların hepsinin, 1960'dan sonra birçok kere çevrilmiş olması, karşılaştırma yapmak bakımından imkân sağlamaktadır.

Broşürün son bölümünde, Hikmet Kıvılcım'ın Lenin'den çevirdiği «Marksın Ekonomik Doktrini» (Marksizm Bibliyoteği, No: IV) isimli kitabında yer alan Marx ve Engels'e ait bazı cümlelerin çevirileri üzerinde durulmuş. Eksikler ve yanlış anlamalar belirtildikten sonra şöyle diyor yazar: «Proseyi «gidiş», kategoriye «bölük» diye çevirerek terminolojiyi keyfine kurban eden mütercim, Kapital'den alınan ibarelerin bir kısmını tayettiği [çıkardığı] gibi, bir kısmını da ehemmiyetli eksiklerle nakletmiştir: s. 23 ve 24'te olduğu gibi...» Kerim Sadi, eleştirmelerini yine aynı titizlik ve sağlamlıkla yapıyor bu bölümde. Ne var ki, bu bölümün özelliği, o yıllarda türk marksist düşünce terminolojisinin kurulmasına büyük emek harcamış iki kişi ile ilintili olmasıdır ve bu çabanın belli bir kesimini teşkil etmesi bakımından ayrıca dikkati çeker.

KERİM SADI

Mahmut MAKAL

Kitaplık kurdu, çilekeş sosyalist ve sosyalizm tarihçisi Kerim Sadi Hocamızı yazı hayatının ellinci yılında gene dimdik, gene kitapları ve de olayları didiklerken görmek bizler için de mutluluk oluyor.

KERİM SADI, aramızda yaşayan bir tarihtir. Fakat o kadar da değil, İstanbul kitaplıklarını usanmadan taramayanların başında gelir. Bu tarama, aynı zamanda günümüz Türkiyesinde birçok sorunun aydınlanmasını sağ-

laması yönünden de ayrı bir önem taşımaktadır. Yeni yeni sözünü etmeğe başladığımız SOSYALİZM ve sosyalist olma konusunda daha önce canlarını dişlerine takıp ortaya atılanların kimliklerini ve çalışmalarını kitaplık köşelerinde, unutuldukları ya da unutturuldukları yerlerden çıkarıp yeni kuşaklara tanıtmak da onun düşüdüğü ve yaptığı bir iş oldu.

Gene günümüz Türkiyesine has sosyalizmin biçimleriyle ilgili tartışmalarda, KERİM SADI'nin çalışmalarının olumlu katkıda bulunacağını söylemek de boynumuza borçtur.

Değerli araştırma çabası içinde daha nice yıllar Türk sosyalizmine hizmet etmesini diliyorum ve kendisini kutluyorum.

KERİM SADI

Galip Mükerrerem ATAÇ

Bizleri gerçek hayata hazırlayanların başında Kerim Sadi hocamızı görürüm. O, kalemiyle kafamıza aktardığı bilinç içinde yüzyıllar boyunca yaşayacaktır. Onun 50. yazı hayatını görmek, mutluluğumuzun nedenlerinden biridir. Kerim Sadi hocamızı, daha uzun yıllar aramızda görmek temennisi içindeyiz.

HOCAM KERİM SADI

Hüseyin ADIDUYULMUŞ

Bir ömür boyunca hiç sapmadan insanlık uğruna yazmış olduğunuz kıymetli yazılarınızla, bilhassa işçi sı-

nıfına yapmış olduğunuz hizmetlerden dolayı, bir işçi olarak, sizi bütün kalbimle takdir eder ve önünüzde eğilirim. Sınıfım adına size müteşekkirim. Ve istikbâlde de daha birçok eserler vereceğinizden emin olarak tekrar teşekkür etmeyi borç bilirim. Saygılarımla.

KERİM SADI

Sabahattin ALİ

Türkiyenin en mükemmel kafalı adamı.

KERİM SADI (A. CERRAHOĞLU)

Rasih Nuri İLERİ

Kerim Sadi'nin broşürlerini Atatürk devrinde, daha lise öğrencisi iken okurdum. O zamanlar Dr. Kıvılcımlı'nın «Marksizm Biblioteği» ile Kerim Sadi'nin «İnsaniyet Kütüphanesi» çoğu polemik olan küçük broşürler yayınlamaktaydı, bunun yanında da Haydar Rıfat Beyin yayınladığı «Dün ve Yarın tercüme külliyesi» geniş bir sol neşriyatı sağlamaktaydı, ayrıca Adoratski'nin Diyaletik Materyalizm eseri (Sabiha Zekeriya) 1936, Hüseyin Avni'nin Ecnebi sermayeye karşı ilk kalkınmalar (1935), Sovyet Demokrasisi (Nazım Hikmet) gibi değişik eserler de çıkmaktaydı. Hata dolu ve eserde bulunmayan şiddetli ekler kapsayan Lenin'in «Devlet ve İhtilal» kitabını Haydar Rıfat tercüme etmişti ki bu temel eser bugün «sakıncalıdır» diye hâlâ çevrilemiyor. Görüldüğü gibi Atatürk devrinde 1934-1938 bugün bile olmayan bir yazı ve çeviri özgürlüğü bulunmaktaydı, ne ya-

zaktır ki Haydar Rıfat'ın haftada bir çıkardığı eserlerin çoğu baştansavma ve yanlış dolu bulunuyordu.

Broşürlerinden tanıdığım Kerim Sadi dostumu ilk defa 1942 yılının yaz aylarında Sanasaryan hanının tavandan aralarında gördüm. O sıralarda memlekette Faşist Almanya'nın baskısı büyüktü ve bazı antifaşist yazarlar bu baskı karşısında kanunsuz olarak Anadolu kasabalarına sürülmüşlerdi, halbuki sıkıyönetimin böyle bir yetkisi yoktu. Arif Dino'ya bazı eşya ve bu arada büyük bir kutu pasta götürmeğe gitmiştim, I. Şubede bulunanlar arasında Kerim Sadi de vardı. İşin garip tarafı «Komünist Partisi» üyesi bilinenlerin bu sürgüne dahil edilmemesi idi, örneğin az önce Dr. Şefik Hüsnü Deyimer Sivas'ta Yüzbaşı rütbesi ile askerliğini yaparken hastalandığından terhis edilmiş ve ameliyatından sonra evine dönmüştü. Bu vesile ile genç kuşakların pek bilmediği Dr. Kıvılcımlı ile Kerim Sadi polemliğini de hatırlatalım: Dr. Hikmet Kıvılcım «Marksizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip No. I = Kerim Sadi (1936) broşürünü neşretmiş, Kerim Sadi ise bu broşüre «Marx-Engels-Lenin Enstitüsüne açık mektup» (1936) broşürü ile cevap vermişti. Bu meseleyi incelemekte fazla bir yarar yoktur sanırım. Kerim Sadi o sıralarda profesörlerin hataları hakkında durmadan broşürler yayınlıyor, Üniversite hocalarını adeta iğneli fiçi içinde bırakıyordu. Bu arada babam Suphi Nuri de nasibini aldı. «Kapital» özetinin çevirisindeki hataları Kerim Sadi sert olarak eleştirdi. Babam kendisine teşekkür etti, 1965 yılında ilk Marx hakkında çıkan kitap bu kitaptır, yani Suphi Nuri'nin çevirisile Kerim Sadi'nin tashihlerinin yeni dile aktarılması benim imzalla basılmış oldu, bunu ortak bir hatıra olarak anarım. Aynı şekilde Kerim Sadi'nin «Ekonomcilik Efsanesi» broşüründe (1938), N. Gürgen takma adıyla Sırrı Hocaoğlu «Eklektizme Dair» yazısı ile babamı ağır şekilde

yermekteydi, küçük burjuva aydın olduğunu söyledikten sonra, bu gibileri «o gün ellerine tesadüfen düşen kitap, mecmua, veya gazeteyi yaşarlar» deyu!

Kerim Sadi'nin Suphi ile başka ilginç bir alışverişi de vardır, Dr. Şefik Hüsnü'nün «Aydınlık neşriyatında yayınladığı Marx ve Engels'in «Komünist Beyannamesi» nin, bir çevirisini de Kerim Sadi İnsaniyet yayınlarında verdi ve toplatıldı, bir de Tarihi Bir Vesika «İnsaniyet Kütüphanesi - Sayı 13» olarak aynı eserden bir derleme şeklinde çıkmıştı; bunda Manifestin üçte ikisi veriliyor fakat paragrafların sırası rastgele altüst edilmiş bulunuyordu, bu herhalde gözden kaçsın diye yapılmış olacak ama okuyan da serseme dönmekteydi. Babam 1935 yılında ders kitabı olarak yayınladığı «Koperativler» kitabına (Sahife: 300-322) bu broşürü bir ara başlık vererek ve kimden alındığını belirterek aktarmıştı, kitap yıllarca derste okundu.

Sayın Kerim Sadi'ye gelelim, sonraki yıllarda geçmiş bir dünyanın senbolü olarak kalan o «İstanbul Beyefendisini» tanıyıp sevmemek kabil mi? Kendileri Türkiye'deki her özgürlük perdesinin aralınında bize ilginç yazılar vermiştir. 1925'dekilere yetişemedim, Atatürk özgürlük dönemindekilerden kısaca bahsettim, 1941 de yine yazdı, sürgün edildi; 1945-1948, zoraki özgürlük döneminde yine yazdı, zoraki diyorum çünkü o dönemde Faşizme fazla kapılmış olan iktidar faşizm dünya çapında yenilince baskı rejimini istemiyerek aralar gibi oldu. Ve nihayet Atatürk döneminden daha az basın özgürlüğü olan fakat Türk Sol'unun daha olgun olduğu 27 Mayıs Devrimi Türkiyesi... Doğrusunu isterseniz bu dönemde biz Kerim Sadi'yi candan sevenler kendisinden beklediklerimizi bulamadık, ondan geniş sentezler umuyorduk, keçiboynuzu ile veya haplarla karşılaştık. Suphi Nuri'nin 1935'de dediği gibi: «bu gençlerden» artık

biz böyle bir iki formalık eser değil, adamakıllı telifat istiyoruz.» Hattim olmayarak ben de aynı şeyi söyleyeceğim, çünkü kendisini ancak yakından tanıyanlar bilir, Kerim Sadi şaşılacak kadar gençtir ve de hâlâ kendisinden beklemekte haklı olduğumuz geniş sentezleri göremedik; bazı broşürlerinin forması arttıysa da bunlar yine de büyük «broşür» lerdir. Biz kendisinden başka yerden bulamayacağımız, bilmediğimiz, ilginç belgeler beklemekten çok fazlasını istiyoruz, son gününe kadar genç kalan dostu dayım Arif Dino da ölünceye kadar tam olgunlaşmış büyük eser vermek sevdasında idi, öldü, sigara paketleri üzerinde çizili 800'ü aşkın şaheser bıraktı, Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük ressam olduğunu biliyorum, ancak seyircilere pertavsız vererek sergi tertipleme pek kolay değil. Kerim Sadi dostum da şaşırtıcı hazineler bulup onları yanyana dizmekten vazgeçip onları geniş bir sentez olarak değerlendirmeli, kendi seçtiği yolda, Türk Solunun fikir yönü yolunda geniş bir tarih, bir sentez vermelidir, kendisinden onu bekliyoruz.

AK SAKALLI SAVAŞÇIYA SAYGI GEREK

Mihri BELLİ

Bakışları genç, sesi genç, yürüyüşünde genç adam çevikliği, ak saçlı bir genç adamın, Kerim Sadi'nin yazı hayatı elli yılı bulmuş. Bu olağan sayılabilir. Uzun ömürlü nice yazarlar olmuştur. Ama Kerim Sadi'nin özelliği var. O, Türkiye'ye Marksist düşüncüyü ilk getiren Şefik Hüsnü'nün AYDINLIK dergisinin, emekçi davası yolundan sapmamış sağ kalan iki yazarından biridir. Ötekisi Hikmet Kıvılcımlı...

Kerim Sadi'nin yarım yüzyıllık yazı hayatının özel-

liği şundadır ki, o, Babiâli gibi bir ortamda, lâğımların, her yerde olduğu gibi yer altından değil de yer yüzünden aktığı söylenen Babiâli'de, hak bildiği yolda domuz doğrusu yürümüştür.

Paris Kömününe dair çok önemli bir kitap yazmış olan Lissagaray, ak sakallı savaşçının, barikat savaşında vazgeçilmez unsur olduğunu söyler. Barikatta ilk olarak yerini alan ve o yerinden en son ayrılan ak sakallı savaşçı... Ak sakallı savaşçıya saygı gerek.

Burada söz konusu olan savaş en elverişsiz ortamda verilen eşit olmıyan savaştır. Babiâli'de gericiliğe karşı fikir savaşıdır. Bu savaşa elli yıldır gücü yettiğince katılmış olan, kendisinden daha uzun yıllar çalışmalar beklediğimiz Kerim Sadi'ye selâm!

KERİM SADI

Suat DERVİŞ

Kerim Sadi memleketimizde az aydının ulaştığı bir fikir asaleti ve sadakati ile yıllarca, hiç değişmeden, hiç eğrilip bükülmeden, yorulup bıkmadan çalışmış ve diğer aydınlara, saygı ile önünde eğilebileceği, bir örnek olmuştur.

Eserlerinin muhtevası hakkında yazılacak o kadar çok şey vardır ki, onları bir kaç satırla eleştirmek mümkün değildir. Kendisine geçirdiği seneler gibi uzun ve başarılı yıllar dilerim.

KERİM SADI HOCA

Muvaffak ŞEREF

HOCA gibi hayatının elli yılını marksist düşünce

mücadelesi içinde geçirmiş bir düşünürün bu mücadeleye katkılarını birkaç satırla özetlemeye imkân yok. Kanaatimce en önemlisi, **sol akımlar tarihimize tuttuğu ilk ışıklardır**. Bu, eski bir deyimle «nankör» bir iş. Yuvarlak sözlerle alkış toplamak varken, kitaplıklarda gözünü dökmeyi gerektirir. Gün ışığına çıkarılan gerçeklerin günlük eylemlerle dolaysız ilintileri olamayacağı için de, verilen emeğe hemencecik değer biçen pek çıkmaz. HOCA bunu göze almıştır. Gelecek kuşaklar, emeğinin değerini bizlerden çok daha iyi taktir edeceklerdir.

AZİZ DOST ÜZERİNE NOTLAR

Abidin Nesimî FATİNOĞLU

1969... KERİM SADI'nin yazı hayatına girişinin 50. yıldönümü... Demek ben, yedi sekiz yaşlarında iken, o yazmaya başlamış. Yedi sekiz yaşlarında bir çocuk olan benim, o yazıların yayınlandığı dönemde onlarla ilgileneme imkân yoktu.

Üstadın ilk yazılarıyla ilgilenebilecek yaşa geldiğim zaman da bunların okunması yasak edilmişti. Bu itibarla, aziz dostumun ilk dönem yazılarını hâlâ da okumuş değilim.

KERİM SADI'yi, ilk önce, yazılarından, İNSANİYET KÜTÜPHANESİ serisi yayınlarında tanıdım. Daha sonra şahsen onunla tanışma saadetine mazhar oldum.

Ogünden bugüne değin, Üstadın yazılarını zevkle ve istifade ile izledim. Genç nesil, özellikle İkinci Cumhuriyet nesli, benim ve neslimin, o küçük broşürlere verdiğimiz önemi pek kavrayamaz. Zira, şimdi sosyalizmin temel anıtlarının serbestçe yayınlandığı bir dönemde, bu broşürler pek yavan ve sathî kalabilir; hacimleri küçüm-

senebilir. Halbuki, o broşürleri değerlendirmeyi şimdiki yayınlara kıyaslama ile değil, o broşürlerin yayınlandığı dönemdeki şartlar içinde yapma gerekir. O şartlar göz önüne alınca, Kerim Sadi'nin değeri çok, amma çok artar.

Peki, o şartlar neydi? KERİM SADI'NİN ÇABALARINI ÖLÜMSÜZ KILAN NEYDİ? O günün şartlarını, ortamını kitap ya da gazete sahifelerinden öğrenmeye imkân yoktur. O günün şartlarını ve ortamını, o günleri yaşayan biz ilericiler biliriz.

Bugünün ilericilerine ve yarımın tarihçilerine ışık tutabilmek için, kısaca bu şartları ve ortamı sıralıyayım:

1 — Şekli suçlarda (141 ve 142'de) delil aranmaz, karine ile yetinilirdi;

2 — Şekli suçlarda kıyasa cevaz görülür, yazıdaki hususî kasdı değil, yazarın genel kasdını (niyetini) tesbit suçun manevî unsuru olurdu.

Hemen şunu söyleyelim ki, 1949'a kadar, yazıdaki hususî kasit, yazının medlül-i küllisinden bulunurken, sâkıt Millî Şef, 1949'dan sonra, bu hükmü değiştirmiş; ve niyet yargısını koydurtmuştu.

3 — Yazarın niyetini tesbitte siyasî polisin beyanattı âmme şahadeti sayılırdı;

4 — Aslı suç sayılan bir şeyin nakli de, tercemesi de suçtu.

İşte KERİM SADI, bu ortamda ne: a) marksizmi savunabilirdi; ne de: b) marksizmi anlatabilirdi.

Buna rağmen, KERİM SADI, yasaların boşluklarından faydalanarak, **bir yan ürün olarak, MARKSİZMİ ANLATMA YOLUNU SEÇMİŞTİ.** O, şu ya da bu tanınmış kişilerin marksizme dokundukları yazılarda yaptıkları maddî hataları gösterme temel hedefinde, **YAN ÜRÜN OLARAK MARKSİZMİ VERMEĞE ÇALIŞIYORDU.** Pek tabiidir ki, temel ürün değil, yan ürün olarak marksiz-

mi verme çabası randımanlı olmuyordu. O zaman akla şu sorun gelebilir: Marksizmi bir yan ürün olarak verme çabasını bir yana bırakarak, marksizmi de yasaların teminatına alacak bir **demokratik güçlerle işbirliği yapma** yolunu tutma daha olumlu olamaz mı? Buna KERİM SADI'nin verdiği, daha doğrusu vereceği karşılık olumlu değildi. Halbuki ben, **MARKSİZMİ YAN ÜRÜN OLARAK VEREN** broşürlerini yayınladığı dönemde **bir nasyonal demokratım.** Bütün çabalarımı, yurdumuzda tek parti - tek Şef düzenini tasfiye etmeğe, herkese ve bu arada marksistlere de serbestçe fikirlerini yayınlama imkânını vermeğe yoğunlaştırdım. Bu itibarla, bir demokratik cepheye Kerim Sadi'nin de yer almasını özlüyordum. Bunu sağlamak için de harekete geçmiş, KERİM SADI'ya daha yakından tanımaya çalışmıştım. O zamanlar, spontane olarak **bir nasyonal demokratik cephe** de kurmuştuk. Peyami Safa ile yakın bir dostluğumuz, kavga arkadaşlığımız vardı. KERİM SADI hakkında ilk ve olumlu, tamamen otantik kabul ettiğim bilgiyi Peyami Safa'dan almıştım.

Peyami Safa'dan bilgi aldıktan sonra, ona, şu soruyu sormuştum: KERİM SADI'yi, kendisine serbestçe yayın yapma imkânını verecek bir **milli demokratik cepheye** çekemez miyiz? Gücünü böyle bir cepheye kattırmaya imâle ettirmek mümkün değil midir? Peyami, bunun imkânsız olduğunu söylemiş; ne NAZİM HİKMET'i, ne de KERİM SADI'yi bu fikre getirmeye imkân yoktur, demişti. Fakat, ben bunu imkânsız görmüyor, konuşma ile bir ortak görüşe varılabileceğini mümkün buluyordum. Bu itibarla, KERİM SADI ile görüşmekte sayısız çıkarlar olabileceği kanısında idim. KERİM SADI ile tanışmakta çıkarlar olacağı düşüncesiyle, onunla ilişki kurmakta bir sakınca görmedim. **Bir yan ürün olarak marksizmi savunma yerine, marksizmin serbestçe savunması**

na imkân veren nasyonal demokratların çabalarına katkıda bulunma hakkında ne düşündüğünü sordum. Aldığım karşılık, NASYONAL DEMOKRATLARIN ÇABALARINI KÖSTEKLEMEMEK ŞARTIYLA MARKSİZMİ SAVUNMANIN DAHA OLUMLU OLACAĞI yolundaydı. Bu karşılık üzerine, Peyami'ye hak verdim; bir daha bu konuya değinmedim.

KERİM SADİ, yalnızca, yayın hayatında emek vermiştir. Türkiye'de parti hürriyeti döneminde, hiç bir partiye girmemiştir. Sosyal mücadeleye partisiz sosyalist olarak katılmıştır. KERİM SADİ, Manifest'in dilimize ilk tam tercemesini vermiştir. (Doktor Şefik Hüsnü de, daha önce, eski harflerle — önsözler hariç ve notları da eksik olarak — bir terceme vermişti.) Sosyal Yayınlar serisinde, Carlo Cafiero'nun **Kapital** özetini sunan da odur. KERİM SADİ, sosyalist literatüre birçok yenilikler getirdi. Türkçemizde marksist terminolojiyi vazetmeyi başarı ile denedi. Bugün, düşünür ve yazarlarımızın kullandığı birçok terimler onundur.

Aziz dostuma, daha uzun yıllar ve başarılı eserler dilerim.

KERİM SADİ

Orhan KEMAL

Kerim Sadi ismi bizde sosyalist literatüre çoktan damgasını basmış bir idealistin adıdır. Ben yıllarca önce, kendisini henüz tanımadığım sıralar adını duymuştum. Bugün toplumcu olmak, hatta çok daha ileri geçinmek kolay. Öyle devirler olmuştur ki, içilen şarabın, takılan kravatın, koklanan çiçeğin kırmızısından dolayı izlenilmiş, hatta hatta sorgulara çekilmiştir. Kerim Sadi

o yılların fikir karanlıkları içinde bile toplumculuğun ne olup ne olmadığı sorunlarıyla uğraşmayı kendine en ciddi iş yapmışlar arasındaydı.

Bu vesile ile, kendisini kutlama fırsatımı bulduğum için mutluyum.

KERİM SADİ

Aziz Ziya SIRADAĞLAR

Kerim Sadi; Birinci Dünya Savaşı sonu Mütareke yıllarının ıstıraplı işgâl olayları içersinde yetişen genç marksistler kuşağından bugüne kalan son temsilcilerden biridir.

Türkiye'de marksizmin yayılmasında önemli hissesi olan Kerim Sadi'nin bilimsel faaliyetinin en ilgi çekici dönemi; Cumhuriyetin onuncu yılı ile İkinci Dünya Savaşı arasındadır. İNSANİYET KÜTÜPHANESİ adı altında yayınladığı broşürlerle, gençliğin düşünce yaşantısında bir uyanış meydana getirmiştir. Kerim Sadi, bu yıllarda, memlekete gerçek merksizmi sokmağa çalıştı.

Bu dönemde; evvelce marksist olup da terörden yılıp, küçük burjuva çıkarılığını kâr sayarak KADRO dergisinde toplanan dönekler; o günlerde tek Parti rejiminin doktrinini yapmağa çalışan altıokçu Kemalist ve son yılların şeriatçısı Profesör Ali Fuad Başgil, Babanzade Şükrü, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ziyaettin Fahri, Prof. Mustafa Şekip, Profesör Vehbi Sarıdal, Profesör Kessler ve Sadi Irmak gibi sözde Profesörler Üniversite ve fikir hayatının ön safını tutuyorlardı. Bunlar, gençliğe «bilim» diye zehir ve afyon akıtıyorlardı. Nitekim; Demokrat Parti'nin sözde aydın yönetici takımı fikir nasiplerini bu çeşit Profesörlerin kürsüsünden aldıkları için, ken-

dilerile beraber memleketi de Amerikaya peşkeş çektiler. İşte, Kerim Sadi bu sömürü düzeninin düzenbazlarına karşı çıktı. O yılların Üniversitesini «Mukaddes bir Ordugâh» a benzeterek, marksist fikirlerin yayılım ateşine tuttu. Marksizmin ışığı altında bu baykuşlar sürüsünün maskelerini düşürdü. O sıralarda, kendi kuşağından birçokları, tek Parti faşizminin kurduğu tuzaklara kapılarak mücadele saflarından uzaklaşırken o, marksizm bayrağına sadık kaldı.

Kerim Sadi'nin kişiliğini belirten asıl önemli nitelik; Marx doktrinini doğru yönünden saptıran şoven milliyetçi reformizmi ve doktrinin insancıl sâfiyetini bulan-dıran davranışları red ederek proletarya enternasyonalizmi safında yer almasıdır.

Bu önemli davranış; genç kuşak Türk marksistleri için, üzerinde ısrarla durulması gereken bir devrimcilik **critérium**'u olmalıdır.

Marksizmin etikası, ahlâk kuralları sosyalizm uğrundaki martir olaylarının bünyesinde ve fedakâr militanların davranışlarında canlanmaktadır. Tıpkı; faşist Yunan Mahkemesinde kendisini idama mahkûm edenlere karşı gülerек göğsündeki barış karanfilini fırlatan barış savaşçısı Beloyannis'in kutsal davranışı gibi.

Marksist etikanın çağlar boyu ebedî sürekliliğini kaybetmeyecek bir kuralı vardır ki, bu; proletarya enternasyonalizmidir. Bu kurala aykırılık proletaryanın sınıf demokrasisini kimliğinden çıkararak kişi diktatörlüğüne, kişiye tapma sapıklığına sürükleyenlerin küçük burjuvaca davranışları içerisinde alçalmadır. Proletarya enternasyonalizminden sapmalar sosyalizmin bünyesinde yıkıntılar yaparken; bu durumdan yararlanan fırsatçı emperyalizmin fikir ajanları Herbert Marcuse'ler, şeytanca yollarla sahte teoriler inşa ederek, devrimci dünya gençliğini proletaryanın tek ve ebedî kurtuluş felse-

fesi olan marksizmden çözümeğe çalışmaktadırlar. Oysaki, marksistlerin yolu: Diyalektik ve tarihsel materyalizm; yani, hürriyet içinde eşitlik. Proletarya enternasyonalizmi; yani, insancıl vatanseverlik.

Kerim Sadi bu yolda yürüdü ve tarihsel kişiliğini bu yolda kazandı.

KERİM SADI

Cemil MERİÇ

Kerim Sadi, mabedi bezirgânlardan temizlemekle işe başlar. Sonra, habercisi olduğu düşünceyi, bütün vecdi, bütün şiiriyetile kitaplaştırır. Doğudan kopmayan batı, yobazlaşmayan bir iman. Her değere dost, her sahteye düşman. Sosyalizm jigololarının hışmına uğrayışı bundan.

Kerim Sadi, bir düşünce dünyasını yarım asır dev omuzlarında taşıyan adam. Cönglde keman çalan mecnun. Çölde vazlar veren çilekeş. Bir parça Sadi, bir parça Faust. Zekâsının oynaklığı ile Fransız, teccüsüsünün derinliği ile Alman, bir diyalektik virtüozu olarak grec, te-vazuu — isterseniz gururu deyin — kibarlığı, çeşebiliği ile yüzde yüz Osmanlı.

Kerim Sadi Türk sosyalizminin Plehanov'udur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLİRKİŞİ RAPORLARI

Doçent Dr. Sahir Erman
Doçent Dr. Tarık Z. Tunaya
Ord. Prof. Dr. Recai G. Okandan
Ord. Prof. Dr. Hulki Dönmezer
Dr. Kayıhan İcel
Prof. Dr. N. Şazi Kösemihal
Prof. Dr. Ahmet Kılıçbay
Prof. Dr. Nevzat Gürelli

EHL-İ VUKUF ZEYİL RAPORUNUN SURETİ

15/9/950 tarihli ve üç sayfa tutan zeyil raporu: Tahkikat mevzuu itibarile, kesin bir şekilde sanıkların makalesinin komünistlik propagandası mevzuunu taşıyıp taşımadığı hususu belirtilmemiş olduğundan bu cihetin kat'î bir şekilde bildirilmesi istendi. **Yazıda komünistlik propagandası yapılmış olması muhtemeldir; başkaca kat'î mütalaa dermeyeranına imkân yoktur, dediler. İşbu zabıt tutuldu. İmzalandı.**

★

İstanbul Birinci Sorgu Yargıçlığı'na

Yeni Baştan gazetesi'nin ikinci sayı beşinci sayfasında, «Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital» başlıklı yazıda, komünistlik propagandası bulunup bulunmadığı husu-

sunda evvelce Cumhuriyet Savcılığı'na sunmuş olduğumuz Rapor'u tevzihen bir **Zeyil** tanzim etmemiz istenmekle mevzu-u bahs yazıları ve bunlara gösterilen me' hazları tekrar okuduk.

Evvelce takdim etmiş olduğumuz raporda diğer yazılarda görülen İhtilâl fikrinin bu yazılarda da göze çarpmakta ve belirtilmekte olduğuna işaret etmiştik. Yeniden yaptığımız incelemede, bu yazıların 1910 senesinde yayınlanmış olan «İştirak» mecmuasının muhtelif sayılarından alınan pasajlarla, 20 inci sayısında Alyans Mektebi Müdürü Bohor İsrail Efendi'nin «Nasıl Çalışmalıyız?» başlıklı yazısından ve bunlar arasında sıkıştırılan fikirlerden ibaret bulunduğu görülmüştür.

1 — Bilhassa «Nasıl Çalışmalıyız?» başlıklı yazı, takdim eden muharrir tarafından bugünkü dilde ve daha kolay anlaşılır bir hale sokularak tanıtılmaktadır. (Meselâ: «hakayık» kelimesi yerine «gerçekler» kelimesinin ikamesi gibi.)

2 — Evvelki raporumuzda belirttiğimiz veçhile, gazetenin ikinci sayısındaki «Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital» adlı yazının ilk sütununda mecmuanın muhtelif sayılarından alınan pasajların hepsine birden tek me'haz gösterilmesi yanlıştır. Zira bu sütunda hepsi de İhtilâl fikri ile ilgili pasajların bir kısmı, üçüncü sayının bilhassa «+++» imzalı ve «Sosyalistliğin Âtisi» başlıklı yazıdan alınmıştır. «Tehavvülât-ı içtimaiyeden...» kelimeleriyle başlayan kısım, Mecmuanın üçüncü sayı 37 inci sayfasından alınmıştır. «Muhterem, fedâkâr, büyük Abdullah Cevdet Bey...» kelimeleriyle başlayan pasaj aynı sayının 39 uncu sayfasından alınmıştır. «Karl Marks bihakkin takdir eder...» kelimeleriyle başlayan pasaj aynı sayının kırkıncı sayfasından alınmıştır. Fakat muharrir bu ciheti işaret etmemektedir. Yalnız, müteakıp uzun kısmın 6 inci sayıdan alındığını bildirmekle iktifa etmek-

tedir. Şu halde muharrir, DAHA SONRA ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL TARAFINDAN TEFSİRE MUHTAÇ GÖRÜLEN VE DOKTRİNAL BİR MİHVER TEŞKİL EDEN İHTİLÂL FİKRİNİ BU YAZILARDA GÖRMÜŞ VE BELİRTMİŞTİR. Bu ise aktüaliteye tamamen uygun bir mevzudur. Ancak şurası da kayd edilmelidir ki, «İştirak» mecmuasının intişar ettiği tarihte ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL HENÜZ TEESÜS ETMEDİĞİ GİBİ KOMÜNİZM DE TAM MÂNASİLE VE DOKTRİN HÂLİNDE ORTAYA ÇIKMIŞ ADDOLUNAMAZ. Bu durum, «İştirak» mecmuasında müdafaa edilen İHTİLÂL FİKRİNE de şâ-mildir. Ve bu İHTİLÂLİN İKİNCİ ENTERNASYONAL MENSUPLARI TARAFINDAN YAPILAN TEFSİRİNİ, 15-lâhatçı ve kademeli olabilmesini, de ifade edebilir. Bu takdirde, KOMÜNİST ENTERNASYONAL TARAFINDAN KABUL EDİLEN ÂNİ VE ŞİDDETLİ BİR İHTİLÂL ŞEKLİNİ İFADE ETMEMESİ MÜMKÜNDÜR. Bu itibarla, Heyetimiz, sözü geçen yazıda ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'E HÂS ÂNİ VE ŞİDDETLİ İHTİLÂL FİKRİNİN MEVCUT OLMİYABİLECEĞİNİ, sırf «İştirak» mecmuasındaki yazının intişar tarihini göz önünde tutarak, MÜMKÜN ADDETMEKTEDİR.

3 — Sözü geçen yazının marksizmle alâkalı olmayan Abdullah Cevdet Beyin İhtilâl fikrini ifade eden bir cümlesi de mevcuttur. Filhakika, Abdullah Cevdet Bey bu İhtilâl fikrini o zamanki Devlet şekline karşı müdafaa etmiş olup, kendisinin sosyalizmle dahi alâkası yoktur. Ancak, muayyen bir fikrin propagandası HER ŞEKLİNDE, HATTA MUHALİF FİKİRDE OLANLARIN BAZI SÖZLERİ BENİMSENMEK VE TEKRARLANMAK SURETİLE de yapılabilir. Bu itibarla, Abdullah Cevdet Beyin sosyalist olmaması, ONUN BİR CÜMLESİNİN SOSYALİST PROPAGANDASININ NEF'İNE OLARAK KULLANILMASINA mâni' teşkil etmez.

4 — «İştirâk» mecmuasının neşr edilmiş olan yazılarının «Yeni Baştan» mecmuasında kısmen tekrarlanmasının NE MAKSADA MÜSTENİT OLDUĞUNU HEYETİMİZ ARAŞTIRMAĞA YETKİLİ DEĞİLDİR. Ancak, şurası vardır ki, Ceza Kanunumuz propagandanın ne suretle yapılmak lâzımgeldiğini göstermiş olmadığı cihetle, MUAYYEN BİR FİKRİ YAYMAĞA VE KABUL ETTİRMEĞE MATUF HER HAREKET propagandadan maduttur. Bu itibarla, bir kimse, başka bir fikre sâlik olan şahısların bazı sözlerini de kendi fikrinin propagandasına âlet edinebilir. Binaenaleyh, ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'İN ZUHURUNDAN ÖNCE İLERİ SÜRÜLEN İHTİLÂL FİKRİNİ MÜDAFAA ETMİŞ OLAN BİR YAZININ BAZI KISIMLARI ALINARAK VE BİRBİRİNE EKLENEREK KOMÜNİZME HÂS ŞİDDETLİ İHTİLÂL FİKRİNİN PROPAGANDASINI YAPMAK DAİMA MÜMKÜNDÜR. Yalnız böyle bir propaganda yapmak maksadının hakikaten güdülmüş olup olmadığı keyfiyeti failin saikine tealluk eden bir cihet olmak itibarile diğer delillerin yardımile aydınlatılabilir.

Bu itibarla, ister o zaman ileri sürülmüş olan fikirler tekrar edilip komünistliğe hâs ânî ve şiddetli İhtilâl fikrinin yayılmasına hizmet gayesi güdülsün, isterse tamamile lengüistik bir etüt kaleme alınmak maksadı istihdaf olunsun, bunun tesbiti HEYETİMİZİN SALÂHIYET SAHASINI AŞMAKTA ve ancak diğer deliller nazara alınmak suretile takdiri icap etmektedir.

15/9/950

Bilirkişi
Ceza Hukuku ve Ceza
Usul Hukuku Doçenti
Dr. Sahir Erman

Bilirkişi
Umumî Amme Hukuku
Doçenti
Dr. Tarık Z. Tunaya

— BİLİRKİŞİ RAPORU —

İstanbul C. Savcılığı Basın Bürosuna

Dosya No: 968/237

İstanbul'da Hüsnütabiat matbaasında 1968 yılında basılan müellifi A. CERRAHOĞLU olan (Türkiye'de Sosyalizm 1848 - 1925 - Metin dışı 22 fotokopi ile) isimli kitabın muhtevası itibarile TCK nun 142/1-4 madde ve fıkralarına aykırı olarak neşir yolu ile komünizm propagandası yapmak, neşir yolu ile komünizmi övmek suçlarının unsurlarını muhtevi olup olmadığı, ayrıca mer'î mevzuatımız hükümlerine göre suç unsurlarını ihtiva edip etmediğinin tesbiti için İstanbul C. Savcılığı Basın Bürosunca bilirkişi olarak tayin edilen heyetimiz sözü geçen kitap üzerinde gerekli incelemeleri yapmış bulunmaktadır.

İnceleme konusu kitabın baş kısmında 1848 Fransız İhtilâli ile ilgili çeşitli olaylar özetlenmekte ve bu İhtilâlin Türk basınındaki yankıları belirtilmektedir. Bu arada Ceride-i Havadis ve **La Turquie** isimli gazetelerden pasajlar verilmektedir. **Türkiye'de Sosyalizm** konusunun incelenmesine böylece başlanan kitaptaki diğer sahifelerde Komünizm olayları hakkında çeşitli gazetelerde çıkan haber ve yorumlardan örnekler verilmekte, 1871 İhtilâlinin NAMIK KEMAL ve ÂLİ PAŞA'nin tutumlarında ne gibi etkiler meydana getirdiği belirtilmekte, Türkiye'deki ilk anti-marksist kalem savaşı anlatılmakta, zamanın Maliye Nazırı CAVİT Bey'in Mebusan Meclisinde sosyalist mebuslara verdiği cevaplar nakledilmekte, daha sonraki sahifelerde Vakit gazetesi Başyazarı AHMET EMİN (YALMAN) ın Karl Marx'ın yüzüncü doğum yıldönümü münasebetiyle Marks'ın fikirlerini reddedebil-

mek için gösterdiği çabadan söz edilmekte, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin İstanbul seçimlerindeki çalışmaları anlatılmakta, ETEM NEJAT'ın halkın ve proletaryanın kurtuluşu için (Dünyayı kapitalizm boyunduruğundan kurtaracak ancak beynelmil sosyalizmdir.) dediği belirtilmekte, YUNUS NADİ'nin Cihan inkılabı hakkında yazdıkları nakledilmekte, Türkiye Sosyalist Fırkasının ilk broşürünün muhtevası açıklanmakta, Halk İştirakiyun Fırkasının birinci kongresinde gündeme giren maddeler sıralanmaktadır. İnceleme konusu kitabın 214 sahifesinden başlayan kısmında ise Aydınlık Külliyyatı hakkında okuyucuya bilgi verilmekte ve bu arada (Türkiye'de Sol Akımlar) isimli kitabın bibliyografya kısmında bir takım eksiklik ve yanlışların olduğu ileri sürülmektedir.

Kitabın muhtevasının yukarıda arzetmiş olduğumuz kısımlarında muellif Türkiye'deki sosyalizm hareketlerini bilimsel bir objektiflik içinde incelemeye çalışmış ve incelemesini tarihî belgelerle süslemiştir. Ancak bu ilmi objektifliğe kitabın 203. sahifesinden başlayan şair YAŞAR NEZİHE ile ilgili yazılarda rastlanmamaktadır. Gerçekten kitabın bu kısmında YAŞAR NEZİHE'nin çeşitli şiirlerine yer verilmiş ve vesilesi oldukça bu şiirlerdeki fikirlerin propagandası yapılmıştır. Ez cümle 207-208. sahifedeki şiirde «beşerin kurtuluş» baharını bekleyen şairin fikirleri için «Proleter şair bekliyorum demekle ve müjdelemekle yetinmiyor İNSANLIĞIN KURTULUŞ BAHARINI beklemekle övünebiliyordu» denmekte, 218. sahifedeki şiirle ilgili olarak 1 Mayıs'ta işçiye seslenmişti: emeğinle parazitleri zengin ediyorsun, parazitlere karşı neden kin duymuyorsun, parazitler refah ve bolluk içinde yüzüyor, işçi ise onların buyruğuna boyun eğmiş, zenginlere emeğinden pay verme, bileğindeki kölelik zincirini kopar at şeklinde şiirin tanıtılması yapıl-

maktadır. 209. sahifede ise «kadın şair, bir yıl aralıkla, 1 Mayıs başlıklı yeni şiirini yine türk işçisine armağanlar ve yine ona seslenir, bu sefer sesi daha gür ve eskisinden farklı olarak ta omuzunda kızıl bayrak dalgalanıyor» dendiikten sonra sözü geçen şairin işçi sınıfını bu sınıfın diktatoryasını sağlamak için kışkırtma niteliğinde olan şiiri nakledilmektedir. Gerçekten bu şiirde şair işçilere 1 Mayıs'ta yürümelerini, önlerinin aydınlık olduğunu, bütün atölyelerin kapandığını, dünyanın sanki uyku da bulunduğunu, istirmarcıların korku ve telaş içinde olduklarını ileri sürmekte, bu şiirin 210. sahifede devam eden kısmında ise kızıl bayrağın kızıl nurlar saçtığını, yarının kurtuluş yollarını açtığını, işçinin hür olmak istiyorsa kuvvetli elleri ile esaret bağlarını kırması gerektiğini 1 Mayısın geçici bir hürriyet getirdiğini en büyük bayramın işçinin hakkını aldığı gün olacağını bu sebeple işçinin birleşip kuvvetini göstermesi gerektiğini telkin etmektedir. Şiirde mevcut bu beyanların işçi sınıfının kızıl nurlar saçan kızıl bayrağın altında birleşip kuvvetini göstererek kurtuluş yoluna girmesi yani komünist rejimi kurması amacını ve propagandasını ihtiva ettikleri açıklıkla görülmektedir.

İşçi sınıfının diktatoryasının tesisi amacı ile propaganda niteliğinde olan bu şiirdeki fikirler kitabın müellifi tarafından savunulmakta ve yer yer tekrarlama- larla şiirlerdeki propaganda güçlendirilmektedir. Kitabın bu kısımlarında ilmi objektiflik bir yana bırakılarak YAŞAR NEZİHE'nin şiirlerindeki fikirler okuyucuya telkin edilmektedir. Durum böyle olunca komünizm propagandası niteliğinde olduğu müşahade edilen kitabın zikredilen sahifelerindeki şiirlere dayanmak ve vasıta olarak kullanmak suretiyle, işçi sınıfının diktatoryasının kurulması hususunda propaganda yapıldığının kabulü gerekir. Kaldı ki TCK nun 162. maddesine göre kanunun

cürüm saydığı neşriyatı nakil etmek başlıbaşına bir cürüm olup faili aynı cezaya tâbidir. Böylece muhtevası itibarile TCK nun 142/1. maddesine aykırı bulunan bu şiirlerin nakledilmesi sözü geçen maddeyi ihlal etmiş olmaktadır. Fakat inceleme konusu kitabın müellifi suç teşkil eden bu şiirleri nakletmekle yetinmemekte, bu şiirlerdeki fikirlerin telkini yoluna da gitmektedir.

Arzedilen sebeplerle tarafımızdan incelenen kitabın yukarıda belirtilen sahifelerindeki yazıların TCK nun 142/1. maddesini ihlal edici nitelikte olduğu hususunda heyetimiz görüş birliğine varmış bulunmaktadır.

Keyfiyet saygı ile, oybirliği ile arzedilir. 15.5.1968

BK
Ord. Prof. Dr.
Recai G. Okandan
İmza

BK
Ord. Prof. Dr.
Hulki Dönmezer
İmza

BK
Dr.
Kayıhan İçel
İmza

Resmi Mühür ve İmza
Aslı gibidir.

BİLİRKİŞİ RAPORU

İstanbul 4. Ağırceza Mahkemesine

Dosya No.: 68/252

A. Cerrahoğlu tarafından yazılan (Türkiye'de Sosyalizm, 1848 - 1925) isimli kitabın komünizm propagandası niteliğini taşıyıp taşımadığını tesbit görevi ile Mahkememize bilirkişi seçilen heyetimiz sözügeçen kitab üzerinde incelemelerini tamamlamış bulunmaktadır.

İstanbul'da 1968 yılında Alfabe Matbaasında dizilip

Hüsniyat Matbaasında basılan ve Kerim Aydın tarafından neşredilen inceleme konusu kitap 248 sahifelik metinden başka 22 adet fotoğraf ihtiva etmektedir.

Kitap esas itibarile, 1848-1925 yılları arasında Türkiye'deki sosyalizm akımını meydana getiren ve onu etkileyen haber, makale, hatırat, şiir ve parti tüzüklerinden müteşekkil eserleri tanıtmak gayesini gütmektedir. Avrupa'da Sosyalizm konusunda çıkan haber ve makalelerin Türk basınındaki in'ikâslarını anlatmakla başlayan eserin bilimsel bir metotla hazırlandığı iddia olunamaz. Gerçekten, eserin yazılmasında hangi yolun takip edilmiş bulunduğuna dair kitapta bir açıklamaya rastlanmak mümkün olmadığı gibi, böyle bir metodun mevcudiyetini eserin muhtevasından da istihraç etmek kabil olmamıştır. Ele alınan belgelerin bazıları aynen naklediliyor bazen de sadece özetlenmesi ve tasvir ve tarifi ile yetiniliyor. Ve nihayet eserde, incelendiği anlaşılan belgelerden müellifin ne gibi bir senteze ve neticeye vardığını anlamak da kabil olmuyor.

Yukarıda mahiyeti hakkında, genel olarak, bir fikir vermeğe çalıştığımız inceleme konusu kitapta, nakledilen belgeler vasıtası ile de olsa, komünizm propagandası yayılmak istendiğine veya yapıldığına dair herhangi bir husus tesbit edilememiştir. Filhakika, kitapta yer alan belgeler arasında bu konuda en fazla dikkati çeken 203. sahifeden itibaren başlayan şair Yaşar Nezihe'nin biyografisi ve şiirleridir. Bu şiirlerde geçim sıkıntısı anlatılmakta ve işçilerin, patronlar tarafından istismar edilmesi için, onlara karşı birleşmeleri gerektiği fikri savunulmaktadır. Buna rağmen bu şiirlerde bir işçi diktatörlüğü kurulması gerektiği yolunda telkinler yapıldığı söylenemez. Gerçekten, 208. ve onu takip eden sahifelerdeki şiirlerde işçilerin patronlar tarafından istismar edildiği, ezildiği, işçilerin birleşerek bu esaret zincirini kırma-

ları gerektiği yolunda fikirler ileri sürülüyorsa da, 209. sayıdaki aynen:

«Patron da fakir işçilerin kadrini bilsin»

«Ta, zım ile, hürmetle sana başlar eğilsin.»

denilmektedir. Demek ki şair patronların ortadan kaldırılması gerektiğini düşünmemektedir. Bu itibarla, sadece istismara engel olmak için işçilerin birleşmeleri gerektiğini söyleyen bu şiirlerde komünist bir idarenin propagandası var sayılamaz.

Netice: Yukarıda izahına çalıştığımız nedenlerle, incelemiş olduğumuz (Türkiye'de Sosyalizm 1848 - 1925) isimli eserin komünizm propagandası mahiyetinde olmadığı neticesine ittifakla varmış bulunuyoruz.

Keyfiyet saygı ile arz olunur. 11.3.1969

BK.

Prof. Dr. Nureddin Şazi Kösemihal

BK.

Prof. Dr. Ahmet Kılıçbay

Prof. Dr. Nevzat Gürelli

23 Mart 1969 68/252

İstanbul Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesi
Başkanlığına

A. Cerrahoğlu tarafından yayınlanan «Türkiye'de Sosyalizm» adlı kitabı başından sonuna kadar dikkatle okudum. Eser 1848 den 1925 e kadar yurdumuzda «Sosyalizm» le ilgili yazıların uzun bir araştırma sonucu toplanarak bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir. Bir

bilim adamına yakışır bir objektiflik ve titizlikle toplanan bu vesikaların bu yolda incelemelerde bulunacak bilim adamları için ana kaynak eserlerden biri olacağı, bu konu üzerinde sentez yapacaklara büyük yardımcı dokunacağı kanaatinde olduğumu saygılarımla bildiririm.

İstanbul Üniversitesi
Sosyoloji Kürsüsü Başkanı
Nurettin Şazi Kösemihal

23 Mart 1969

İstanbul Dördüncü Ağır Ceza Mahkemesi 68/252
Başkanlığına

A. Cerrahoğlu tarafından yayınlanan «Türkiye'de Sosyalizm» adlı kitabı başından sonuna kadar dikkatle okudum. Eser 1848 den 1925 e kadar yurdumuzda «Sosyalizm» le ilgili yazıların uzun bir araştırma sonucu toplanarak bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir. Bir bilim adamına yakışır bir objektiflik ve titizlikle toplanan bu vesikaların bu yolda incelemelerde bulunacak bilim adamları için ana kaynak eserlerden biri olacağı, bu konu üzerinde sentez yapacaklara büyük yardımcı dokunacağı kanaatinde olduğumu saygılarımla bildiririm.

İstanbul Üniversitesi
Sosyoloji Kürsüsü Başkanı
N. Ş. Kösemihal
Nurettin Şazi Kösemihal

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kerim Sadî'den Örnekler

ŞAL HİKÂYESİ

Vaktiyle, Almanya'da, azatlığa çok susamışlardan biri, «biz hürriyetin ancak cenazesini gördük!» demişti. Bizler, cenazeye de yetişemedik. Bize, hürriyet diye, daima, uzaktan, üstü şallarla örtülü bir sanduka gösterdiler.

Hiç esef etmiyelim: «Genç Hukuk Profesör» lerimizin bahsettiği yeni motiflerle işlenecek şal da, nihayet, bu asırlık sandukaya örtülecektir.

MEZAR TAŞLARI

Bizde, yüzyıllarca süren kanlı ve sinsi bir Doğu istibdadı, tefekkür hürriyetini ebediyen zincirlemiş, düşünüşü mutlak bir felce uğratmıştır...

İnsanca yaşamağa kavuşmak isteyen bir toplum, her şeyden önce, tefekkürü saran zincirleri parçalamalı; düşünceye bukağı vurmağa kalkışmamalı; ve, fikre serbestçe kanat açma imkânını sağlamalıdır...

Üniversite bir kabristan; profesörler yosunlu birer mezar taşı olmamalıdır...

GÜVERCİN SIRTINDA

Zaptiye kafasıyla yürütülen bir memlekette ve terörün hüküm sürdüğü devirlerde yazı yazmak güvercin sırtında cephane taşımak demektir. Zira, her suçsuz keli-

me maskeli bir haydut, her ileri fikir dışlarının arasına kanlı bıçak sıkıştırmış azılı katil muamelesi görür ve kitap en büyük suç delili sayılır.

Böyle devirlerde, kalem, ancak, hürriyet ve hayat pahasına kullanılabilir; ve iktidarın nazarında, kalem kullanmak silâha sarılıp dağa çıkmakla birdir.

KİTÂBE

Sanatının ustası olmak yetmez. Gerçekten büyük bir yazarın mezar taşına şu kitâbe oyulmalıdır: Hiç bir dik-tatörün kılıcı, onun kafasını kaleminden ve yüreğini yum-ruğundan ayıramadı.

KİTAPLAR VE İNSANLAR

Kitapların toplattırıldığı yerde, yazarların da toplat-tırılmasından daha tabii ne olabilir?

Genç Heine ne güzel söylemişti:

«Kitapların yakıldığı yerde, günün birinde insanlar da yakılır...»

DAVUL

Hürriyetin mezara girdiği yerde, ne Cicero gibi bir orator, ne de Büyük Fransız Devrimi'nin ünlü hatipleri yetişir. Ve, gerçek belagat sanatı, ister istemez, palyoçaların elinde gümbürdiyen boş ve anlamsız bir davul haline gelir.

DİDEROT VE RIZA TEVFIK

Çölde evliya ve İstanbul'da zındık tanınan «feylesof»

Rıza Tevfik, Diderot'ya çok benzer. Yalnız, aralarında pek küçük bir fark vardır:

Diderot, gerçekten filozoftu ve ona «**Diderot le Philosophe**» derlerdi. Bu, — mektuplarından birinde işaret ettiği gibi — ona verilmiş bir lâkaptı ve öylece kaldı. Fel-sefeyi şarlatanlıkla karıştıran Rıza Tevfik'e gelince o, Fransız meteryalistinden daha zeki davranarak, lâkabını kendi seçmiş; ve, imzasını boynuna astıktan sonra, pa-nayırlarda halkı güldürmek için dolaşmıştır.

KANLI BİR KOMEDYA

Halkın bir nehir gibi taşmağa hazır hoşnutsuzluğu-nu muayyen kanallara akıtmağa çalışan D.P. lideri, aca-ba, iktidar partisinin seçime yenilmek için girdiğine ve gönül rızasıyla «bir murakabe» rolünü oynayacağına mı inanıyor? Bir «haile» nin ortasında, Saraçoğlu'na: «Çe-kil!» diye haykıran hukukçu profesör bilmiyor mu ki, «memleketi bir malikâne» gibi idare eden ve «yurtta key-fi tasarruf hakkına sahip» olan Başvekilin verdiği hür-riyet bir sadakadan başka bir şey değildir; ve «halkın tufanı andıran infiali» ne rağmen, her an ağızlara kilit ve bileklere kelepçe takılabilir?

Tarihin gözü önünde kanlı bir komedyaya oynanıyor.

KÜLTÜR TEKELİ

Tekellerin en korkuncu KÜLTÜR TEKELİdir. Ka-nun, bütün yurttaşlara, yalnız iş ve çalışma hakkını de-ğil, okuma ve gelişme imkânını da eşit olarak, sağlama-lıdır: Fakat, sözde değil de pratikte; kâğıt üzerinde de-ğil de gerçekte.

SOMUN VE ŞİİR

Bir Fransız şairi diyor ki:

«Altın üzerine temel atmış bir toplumda fakir doğmak felâketlerin en büyüğüdür.»

Fakir doğmak en büyük felâket sayılmamalı; bir yurttaş, ne kadar yoksul bir aileden doğarsa doğsun, SO-MUN VE ŞİİR HAKKİna sahip olmalıdır.

MUTLULUK REÇETESİ

Abdülhamit II'nin metotlarına dönerek, istipdadı ve terörü prensip yapan İttihat ve Terakki Hükümeti idaresinde İttihat ve Terakki Komitesi'nin organı olan **Tanin**, — süpürge çöpiyle beslenen ve gazyağı bulamayıp karanlıkta yaşayan — halka şu mutluluk reçetesini sunuyordu:

— Karanlık gecelerinizde, — diyordu — Cihan Savaşı'nın Türkiye'ye getireceği parlak istikbali düşünerek mutluluk duyabilirsiniz! Geleceğin aydınlığı karanlık geceleri nurlandırır!..

Birinci Cihan Savaşı bitmiş; müjdelenen geleceğin nurlu şafağı ise, Mütareke'nin kara günleri olmuştu.

RÜŞVET

Osmanlı tarihinde rüşvet normal bir müesseseydi. Naima gibi müverrihler, rüşvet prensibine değil de ancak onun aşırı şekillerine karşı itiraz eder.

En ağır armağanlarla gelmeyen elçinin dudağı Vezîriâzâmın pabuçlarına dokunamazdı. «Ülema sınıfı» ise hadisten dem vururdu: «Allah rüşvet alana da, verene de lânet etsin!»

Bu tatlı zehir, asırlar boyunca, iliklerimize o kadar işlemiş ki, imparatorluk çöktükten sonra da, onu en kıymetli bir miras gibi sakladık. Hâlâ saklıyoruz.

DİLEKÇE

Kanunsuzluğun, kanun kıyafetinde, saltanat arabasına kurulduğu ve keyfi idarenin, siyah bir canavar gibi, caddelerde serbestçe dolaştığı bir ülkede kanundan medet ummak göbeğinize tüfeğini dayamış bir eşkiyaya İnsan Hakları Beyannamesi'ne dair nutuk çekmekten farksızdır; yahut da, kudurmuş bir mandaya halkın demokratik hak ve hürriyetleri babında dilekçe sunmak kadar gülünçtür.

EŞREF GİBİ...

Her insan, Anatole France'ın «Güzel kokular saçan» istihzasından tad alamaz... Ar damarı çatlamış yaratıklara Eşref gibi vokabüleri zengin bir heccav gerektir...

JUVENAL'İN KIRBACI

Neredesin Juvenal! Ateşten kırbacınla gel! Riyakâr kalem sahiplerimiz o meşhur ikinci hicviyeni sabırsızlıkla bekliyor.

Yıllarca Hitler'i ve Mussolini'yi övenler «Yahudi kasabı Eichmann»ı yermektedir. Ortaçağ mezarlığından hortlamış bir nasyonal sosyalizm rejimini, imzalarını taşıyan kitaplarla, göklere çıkaranlar, «Yirminci yüzyılın ortasında Ortaçağda kaydedilmeyen zulümleri işliyenleri» İnsanlığın vicdanı önünde suçlandırıyor. Gamalı haç selâmlıyanlar «kamplarda ölenlerin hatırasına selâm duruyor.» Kara gömleklili S.S. taburlarının cehennemî çılgınlıklarını görüp de vecde kapılanlar, aynı çılgınlıkları, tarih huzurunda, lânetle damgaladı; ve daha dün ölüm kamplarının insan iskeletleriyle bezenmiş manzarası karşısında sevinç kahaahaları atanlar bugün «imha kamp-

DİLEKÇE

Kanunsuzluğun, kanun kıyafetinde, saltanat arabasına kurulduğu ve keyfî idarenin, siyah bir canavar gibi, caddelerde serbestçe dolaştığı bir ülkede kanundan medet ummak göbeğinize tüfeğini dayamış bir eşkiyaya İnsan Hakları Beyannamesi'ne dair nutuk çekmekten farksızdır; yahut da, kudurmuş bir mandaya halkın demokratik hak ve hürriyetleri babında dilekçe sunmak kadar gülünçtür.

EŞREF GİBİ...

Her insan, Anatole France'ın «Güzel kokular saçan» istihzasından tad alamaz... Ar damarı çatlamış yaratıklara Eşref gibi vokabüleri zengin bir heccav gerektir...

JUVENAL'İN KIRBACI

Neredesin Juvenal! Ateşten kırbacınla gel! Riyakâr kalem sahiplerimiz o meşhur ikinci hicviyeni sabırsızlıkla bekliyor.

Yıllarca Hitler'i ve Mussolini'yi övenler «Yahudi kasabı Eichmann»ı yermektedir. Ortaçağ mezarlığından hortlamış bir nasyonal sosyalizm rejimini, imzalarını taşıyan kitaplarla, göklere çıkararak, «Yirminci yüzyılın ortasında Ortaçağda kaydedilmeyen zulümleri işliyenleri» İnsanlığın vicdanı önünde suçlandırıyor. Gamalı haçı selâmliyanlar «kamplarda ölenlerin hatırasına selâm duruyor.» Kara gömleklili S.S. taburlarının cehennemî çılgınlıklarını görüp de vecde kapılanlar, aynı çılgınlıkları, tarih huzurunda, lânetle damgaladı; ve daha dün ölüm kamplarının insan iskeletleriyle bezenmiş manzarası karşısında sevinç kahkahaları atanlar bugün «imha kamp-

Aldrovand'ın Petrarca'dan naklen anlattığına göre: Vaktiyle, تنها kırlarda, tek başına yaşayan garip bir adam vardı. Başta lirik şairler ve saçları ağarmış tabiat bilginleri olmak üzere, gelmiş geçmiş bütün çağların insanları bülbül sesine hayran oldukları halde; bu adam, «Şarkıcılar Sultanı» na karşı nefret duygularıyla dolup taşıyordu. Gece vakti yataktan fırlıyor, eline geçirdiği taşlarla ve kocaman bir sopayla bülbülleri kovuyordu. Bülbülün eşsiz şakımaları bu adamın kulaklarını öylesine tırmalıyor, ruhunu öyle bir işkenceye sokuyordu ki, sonunda dayanamadı; — Bülbüller bir daha uğramasın diye — gökyüzünü inleyen çılgın sevinç haykırılarıyla, elinde balta, ormanın bütün ağaçlarını kesip devirdi...

— Sonra?

— Sonra da, bataklığın kenarında, kurbağaların bağırtılarıyla sermest ve mutlu yaşadı.

SOLİDARİZM VE SOSYALİZM

Solidarizm, SOSYALİZM demek değildir; bu bakımdan, Gökalp'ı putlaştıran YÖNCÜLER, ancak, REFORMİST SOSYOLOJİ yoluna girmiş sayılırlar. Sosyalizmin amansız muarızlarından Alfred Fouille diyor ki:

«Sosyalizmden anlaşılan anlam, SOSYAL ADALET ve SOSYAL DAYANIŞMA özleyişi ise, hepimiz sosyalist, demektir.»

Gericisi Fransız filozofuna göre, bu özleyiş, devrimizi karakterize etmektedir ve toplumun bütün sınıflarını sarmış, sınıfların tümünü ayaklandırmıştır. Sosyalizmi SOSYAL ADALET ve SOSYAL DAYANIŞMA sınırları içinde bırakırsak, yalnız emekçi sınıflar değil, yüksek sınıflar da, seve seve bu sosyalizme katılacaktır. Yalnız işçiler değil, patronlar da sosyalist olacaklardır.

SİNEKLİ BAKKAL

«Materyalist felsefenin birinci cereyanı olan kapitalizm» in «payidâr» olamayacağını kabul ve itiraf etmekle beraber «karınca teşkilâtını hatırlatan otomatlar yetişirecek» bir sosyalist cemiyetin de saadet getiremeyeceğine inanan ve psikolojisinin en ince elyafıyla mistik bir âleme bağlı kalan Halide Edip, san'atının son ifadesi olan bu romanda yarattığı tiplerle, islâm dininin ve şark kültürünün müdafaasını yüklenen yeni bir Pierre Loti'dir. Tabiatıyla, fantaziden daha uzak ve binaenaleyh daha az orijinal bir Loti.

Uzun ve kırmızı fesli yılanların ortasında yaşamaktan zevk duyan Abdülhamit II. nin Zaptiye Nazırlığını yaptığı halde, «kalbini kapiya asarak» girdiği «dairesinin haricinde cana kıymaktan, eziyet etmekten istikrah eden» ve gül fidanlığındaki böcekleri incitmeğe kıymayan altın sakallı filântrop bir paşa. Yıldızlı konakta, zillerini şakırdatarak, mavi bir ipek gibi akan çerkes halayıklar; tasavvuf deryasında ney ve def iniltileriyle sermest bir mevlevi külâhı ve Selâtin Cemilerini vecd içinde titreten hafız kızın Kur'an ve Mevlûtle beraber ebediyete açılan mucizeli sesi. Bakıcı hocalarla büyücülerin arasında mekik dokuyan çengi cinler ve perilerle mekûn evliya türbelerine adak taşıyor. Sürgünden sürgüne bir «saman çöpü» gibi savrulan «hüdayi nabit» artistin Karagöz perdesinde yarattığı güldürücü hayallerle «mustarip bir dehanın hülyasını andıran» kocaman sarıklı bir orta oyunu çücesi. Kambur çatıları, başbaşa vermiş cumbaraları, yeşil çeşmesi ve fanatik minaresiyle suluboya bir tablonun yanında portakal renkli fenerlerle süslenmiş yaseminli çardak. Ve ay ışığının yelpazesi altında, — şeytana danışarak manastırdan kaçmış ve Papanın aforozuna uğramış — yarı meczup «piyanist» in — daha sonra

aşkın ateşinde ihtida ederek tulumbacı reisleriyle omuz omuza mahalle kahvesine devama başlayan bir İspanyol asılzadesinin — hasır üstünde, «bir âyin ciddiyetiyle» çiğnediği pilav ve helva. Hattâ, — «Azade» muharririni aratmamak için olacak — bakır mangalın yanında hırıldayan tekir kedi ile bir de nargile...

Amansız bir kasırğa gibi dönen feleğin çrkı. Kaza, kader, kısmet, talih... Jurnalcı mahalle imamının torununa hâkim olan bütün bu mefhumlardan Okyanusda ademle fısıldaştığı rivayet edilen Fransız deniz subayı da pek hoşlanırdı: Kadercî müslüman camiasının emperyalist bir dünya tarafından ekonomik - politik boyundurukta tutulmasına yaradıkları için!

«TATARCIK» VE SOSYAL MESELE

Halide Edip, sosyal meselenin karşısına, daima elinde İncil'le ve Fukaraperver Cemiyetleriyle çıkar. Onun kuluçkasında büyüyen bir gençliğin, içtimaî yardım teşkilâtı adına, başaracağı işler de, tabiatıyla, şunlar olacaktır: Çatısı uçmuş evlere kırık mangal kömürü, kansız bir yaprak gibi sarı insanlara kupkuru bir reçete ve nihayet işsizlik ve sefaletten önlenlere eğreti tabut dağıtmak!

REFİK HALİT

Yazıları serâpâ usare ve tat olan ve «üslûbu» meyva ile yoğrulan Refik Halid'in başlıca hususiyeti, yalnız göze değil, burna, damağa ve bilhassa mideye hitap edişidir:

«Ben iyi kızartılabilmiş bir koyun budunda güzel ve sıcak bir sonbahar gurubu, akik gibi pişmiş, üstü sert-

çe, içi şeffaf ve yumuşak elma kompostosunda bir yaz güneşinin serin doğuşunu seyredemişçesine zevk duyuyorum.»

Tabiat manzaralarını midesiyle seyreden bu sanatkar «olgun bir armuda» benzettiği kadını da aynı adıyla temaya ediyor.

Refik Halit, — fıkralarında olsun, romanlarında olsun — ne zaman kadın güzelliğinden bahse kalkışsa bir meyva sepeti ve bir manav dükkânı tahayyül eder.

★

Refik Halit, kadın güzelliğinin ilâhî çizgileri karşısında, dişleri bilenmiş bir yamyamdan farksızdır. Bir içim suda, sevdiği genç kızı «bal» a, «şeker» e ve «şekerleme» ye benzetiyor; ve onu, bir hamlede «yemek» «içmek» ve «yutmak» istediğini söylüyor!

★

Refik Halit, hayata bir masal kitabının yaprakları arasından bakmağı seviyor ve harikulâde bir sihirbaz gibi, kara ve donuk matbaa hurufatiyle, gözleri kamaştıran defineler yaratmak sevdasına kapılıyor.

En bol malzemesi fildişi, kehribar, mozaik, billur, sedef, mercan, fağfur, sırma, yıldız, pırlanta ve elmasıdır. Yazılarında kullandığı ipek, atlas, kadife, şal ve dibâ ile dünyanın bütün sarayları donanırdı. Eseri için harcadığı altın ve gümüş külçeleriyle zümrüd, inci ve yakut bir yere yığılsa Kırk Haramilerin mağarası pek sönük kalır!

★

Refik Halit, eski konakların mutfağını anlatırken,

bir tapınağı tasvir eder gibi, vecde kapılır. Onun nazârında, en büyük sosyal imtiyaz, bir köşkün bahçesinde büyüyüp «İstanbul çocuğu» olmak ve dadılarla seyislerin elinde büyümektir.

Dedelerimiz derken, emlak ve akar sahipleriyle aristokratik bürokrasiyi ve siyah sakallarına elmas nişanlar asılı saray uşaklarını kâsd ediyor. Bunun içindir ki, politikada, Osmanoğulları'na ve Lordlara kolayca hizmet etti; ve, Bursa'nın dutlukları yanmasın diye, Kurtuluş Savaşı'na kurşun atarak, yüzelliklerin arasına karıştı.

İDEAL MEMLEKETİ

Aziz dostum, siz bana «ruhların medeniyeti» nden ve bir «fikirî kültür» den bahs ederken, öyle sanıyorum ki, uzak yıldızlardan birine ait bir masal söylüyorsunuz! Bugünün içtimaî şeraiti içinde, hâlâ, «yeni bir rönesans» tan bahs etmek, ne saklıyım, doğrusu çok garip! Sizin bütün asil ve ulvî ruhlarla beraber tahayyül ettiğiniz İDEAL MEMLEKETİ'ne giden yolu korkunç bir ejderha bağlamış bulunuyor. Bu ejderhanın adına «sefalet» denildiğini bilmiyen kaldı mı?

Bugünkü içtimaî düzenin doğurduğu bu müthiş mahlûk, görmüyor musunuz, kollarıyla dünyayı baştan başa nasıl sardı? Pençelerini arza geçiren bu tehlikeli canavarı görmüyor musunuz? İnsanı nasıl kemiriyor dişleriyle...

«Sefalet» denilen bu iki başlı ejderha ortadan kalkmadan, ilim ve fen dünyasında, felsefe ve sanat âleminde, ellerindeki meşalelerle karanlık yolları aydınlatacak ve insanlara nurla dolu yeni ufuklar açacak kahramanları beklemek ham bir hülya olur.

Sizin tahayyül ettiğiniz bütün iyi ve güzel şeylerin hakikat olabilmesi için, bedenle ruhun mutlak bir ahenk

içinde en tam ve serbest bir inkişafa kavuşması lâzımdır. Ne zaman, acıkan beden ve acıkan ruh oturduğu sofradan tok kalkar; ne zaman, susayan beden ve susayan ruh yanına vardığı pınarlardan kana kana içerse, insan İDEAL MEMLEKETİ'nin daussılasını o zaman duyacaktır; ve ancak sefalet adlı korkunç ejderha yeryüzünden kalktıktan sonra, insanlar kalplerinde temiz bir ferahla rakederek ve ellerinde gül dallarıyla şenlik yaparak, İDEAL MEMLEKETİ'ne götüren geniş yola çıkacaklardır. Bunun içindir ki, bugünün kahramanları o ejderhayı boğmaya giden inkılâpçılardır; ve, «içtimaî İnkılâp» ıstırap çeken beşeriyetin karanlık gökte parıldayan son yıldızıdır.

MUKADDES ORDUGÂH

İdeoloji bakımından Ehl-i Salip ordugâhlarının alacalı manzarasını andıran İstanbul Üniversitesi bir tek reaksiyoner bayrak altında savaşıyor: ANTI-MARKSİZM!

.....İlim yaldızına batırılmış fantastik projeleri devâ-yi kül diye satan; ve tarihî ömrünün son demlerine yaklaşan kapitalizmi «ahlâkî» nasihatlarla diriltmekten başka çare kalmadığını va'z eden «sosyal politika»nın siyah cübbeli mümessili Dr. Kessler çadırını liberal Profesör İbrahim Fazıl'ınki ile yanyana kurmuş. O liberal Profesör ki, Bank Otoman'ın hisse senetlerinden aldığı ilhamla, hâlâ, sosyal istihsal prosesinin son mütenakız şekli olan burjuva istihsal münasebetlerine sermedi nazariyle bakıyor.

İşte, Hitler'in vahşiyâne ve haşin tekmesini yedikten sonra, Paris Felsefe Kongresi'ne «Almanya nâmına İstanbul'dan iştirak» mecburiyet-i elîmesinde kalan mantıkçı Reichenbach'ın yanında cihanşümül ekonomik krizin köklerini ruhî ve dinî görüş tarzlarında arayan Ord.

Prof. Dr. A. Rüstow'la marksizmin sosyolojisini yeni baştan tedvine (!!!) himmet eden Esasî Teşkilât Hukuku hocası Ali Fuat. Şurada, dehasını kabul ettiği Marx'ın «kehanetinden» başka hücum edilecek tarafını bulamayan kör bir papağan (Fritz Neumark); beride James-Bergson'un şakird-i marifeti — diğer bir ifadeyle emperyalist istilâdan muztarip bir ülkede emperyalizmin tipik ideolojilerinden biri olan pragmatizmin yayıcısı — anti-siyantifik ve antidiyalektik Bay M. Şekip Tunç. Ve nihayet, ya Hilmi Ziya gibi, etraftan yükselen kahkahalara kulaklarını tıkayıp kâinata ait metafizikî meseleler karşısında şahsen vaziyet aldığını iddia eden; veya Dr. Mahmut Sadi gibi, faşizmin en barbar varyetesi olan nasyonal-sosyalizm «fikriyât»ından medet uman; yahut da, Ziyaettin Fahri gibi, milyonerlerin bir dakikada istihlâke tenezzül etmiyeceği maaşını «kemâl-i feragatle» matbaaya yatırarak mikrobomanyak Meçnikof'tan beşeriyeti mes'ud edecek üniversal bir moral bekliyen gâfil Doçentler alayı...

GREV MESELESİ KARŞISINDA İNÖNÜ

C.H.P. Genel Başkanı İnönü, Taksim meydanında, ücretle tutulmuş alkışçıların ortasında verdiği seçim nutkunda, «grev hakkının bugünkü şartlar altında memleketimizin bünyesine zarar verecek bir mahiyet taşıdığını, fakat, ilerde işçilere bu hakkın verilmesi düşünülebileceğini» söylüyordu.

Bu suretle, milyonlarca endüstri ve toprak işçisi vatandaşın OY'unu istemek için, kürsülerin üstünde, şehir şehir dolaşan eski MİLLÎ ŞEF, «demokrasi yoluna girdikten» beş yıl sonra, hâlâ, korporatif Devlete temel olan faşist İtalyan kanunlarına ve Hitler'in saltanat devrindeki Alman İş Kodu'na sadakatle sarılarak, grev yaşağında

ayak diyor; demokratik hak ve hürriyetlerin tanınmasında, fi'len, bir arpa boyu ilerlemek istemediğini dünyaya ilân ediyordu.

«Düşünüyoruz!» demiyordu. Hattâ, «düşüneceğiz!» diyemiyor, istikbal sığasını tasrif civanmertliğini bile gösteremiyordu. Yurttaşları köle farz eden mutlak bir Hükümdar edasıyla, lütfen ve mürüvveten, «ilerde düşünebileceğiz!» diye vait buyuruyordu.

Realitelerin inkârı demek olan bu sözler, taş kesilmiş bir dimağın mahsullerinden başka bir şey olamazdı; ve, ancak, dalkavukları tarafından Aristo ve Eflâtun'a benzetilen bir «Diktatörcük» ün nutkunda yer bulabilirdi. Bir hafta geçmeden C.H.P., uzun bir çözülüş ve dağılış seyri sonunda, seçim bozgununa uğradı.

ANTİDEMOKRATİK KANUNLAR

Marmaranın mavi sularına yaslanmış bir adacıkta, yarım yüzyıllık bir politika hayatının son günlerini, korkunç kâbuslar içinde geçiren ihtiyar «komiteci» Bayar, 1946 dan önce, şanlı muhalefet bayrağını omuzladığı sıralarda, elinde tuttuğu en kuvvetli silâhı, saflarından henüz ayrıldığı Halk Partisine çevirmiş; «antidemokratik kanunlar kaldırılmadıkça seçime girmeyeceğiz!» diye haykırıyordu. Bayar, faşizmin çöktüğü o tarihî günlerde, dünya umumî efkârı önünde, Finten'deki Davalacıro rolünü oynuyordu: «Başımıza ateşler yağsa, demokrasi yolumdan dönmiyeceğiz!..»

O günleri yaşayanlar bilirler ki, yalancı pehlivan Bayar, bu silâhı elinden bırakmasaydı, Toker'in deyişiyle «Diktatör» İnönü, Mecliste totaliter bir parti ile tek başına kalıp, içinden çıkılmaz bir duruma düşecek; ve, omuzuna aldığı demokrasi ve hürriyet bayrağını, meydana, rahat rahat dalgalandıramıyacaktı.

Eski İttihatçı Bayar, başka bir yol tuttu: Halk, seçime girmemizi istiyor, bizi arkadan itiyor, — dedi — İnönü demokrasiye aykırı kanunları ister kaldırsın, ister kaldırmamasın. Biz, işimizi göreceğiz bir Seçim Kanunu ile Meclise gireceğiz! Meydan savaşını orada vereceğiz! Hele bir iktidara geçelim; yirmi dört saatte, **demokrasiye aykırı kanunları kaldırmak**, bizim için çocuk oyuncağı!

1950 seçimi arifesindeyiz. İnönü, demokrasiye aykırı kanunlara, esaslı bir şekilde dokunmak niyetinde değil. Silâhı, elinde olduğu gibi muhafazaya çalışıyor. Seçimi, nasıl olsa kazanacağını ummakta.

1950 de acıklı sürpriz. **Antidemokratik kanunlar**, Bayara, olduğu gibi devir ve teslim ediliyor. İnönü, sadece: «Ana muhalefet partisi lideri» olmuştur.

XIX. yüzyılın ortalarından beri demokrasi ve hürriyet diye çarpınan memleket, bir uçtan bir uca, heyecan içinde. Yedisinden yetmişine kadar bütün yurttaşlar sabırsızlıkla bekliyor. Davalacıro'nun başına ateşler değil, güller serpilmektedir. Zafer takları kurulmuş, şenlikler yapılıyor...

Bu hava içinde, **demokrasiye aykırı kanunları kaldırmak**, Bayar ve partisi için, cidden, bir çocuk oyuncağı! Ve her şeyden önce, bir namus borcu!

Bir kalemde, bütün bu mevzuat tarihe karışabilir; ve, memleket özlenen ideal demokrasiye doğru, emniyetle, adım adım ilerliyebilir. Ne çare ki, D.P. liderlerinin hâfizalarını bir «nisyan» bulutu kaplamış; bütün vaitler, ebediyyen, unutulmuştur. Yapılacak iş şundan ibaret: Detaylar üzerinde gürültü koparıp meseleyi dejenere etmek ve davanın temelini demagojiye boğmak!

Demokrasi ve hürriyet bayrağı, gene yerli yerinde, yani muhalefet cephesinde. Tarihe, siyasî hayâsızlığın

şaheseri diye geçmeğe lâyük «transfer» kaidesi ise en yüce prensip mertebesinde.

Ve işte bu şartlar altındadır ki, «yurdu İkinci Cihan Savaşının ateşinden koruyan» ihtiyar politikacı, on yıllık bir didişmeden sonra, İstanbul sokaklarında, Anadolu yollarında suikastlara göğüs gererek ilerlemeğe çalışmış; yeni bir seçimle iktidara geldiği takdirde, **demokrasiye aykırı kanunları kökünden tasfiye edeceğini** müjdelemişti.

GÜLEN ÇILGIN İYİLEŞMEZ

İsmet İnönü, Anadolu yollarının ve Topkapı'nın hazin serüvenlerinden sonra, bağıra haykırarak, dünyaya şunu duyurmuştu: Yeni Anayasa'nın kabulünden sonra, seçimle iktidara geçer geçmez, ilk iş olarak, ANTİDEMOKRATİK KANUNLARI kökünden kazıyacaktı; DEMOKRASİYE AYKIRI tek bir kanun maddesi bırakmıyacaktı.

Eski «Millî Şef», tarih önünde, çetin bir imtihan geçiriyordu. Çocuk değildi. Çadırını yıkıp ebediyet yolculuğuna çıkacak olgunlukta idi. Ve, demokrasiye, âşık olduğu rivayet ediliyordu. Mithat Paşa'nın Abdülhamid'e söylediklerini de, elbette, unutmamış olsa gerekti: «Huzûr-i Kibriyâya çırılçıplak çıkılacaktı.» Hiç kimse, ne gayrimenkullerini, ne de bankalardaki altınını âhirete taşıyamazdı.

İnönü, seçimle iktidara geçip Başbakanlık koltuğuna oturunca, gazeteciler, derhal vaadini hatırlattılar. İhtiyar politikacı kahkahalarla güldü: Kulak asmayın! — dedi — böyle şeyler muhalefette iken söylenir!

Bir Devlet adamı, gerçekten bu sığata lâyıkta, ister iktidarda, ister muhalefette olsun, kendi sözlerine kendisi gülmez, gülemez. Ve bir atasözü der ki: **Gülen çilgin iyileşmez.**

FAŞİZMİN «FELSEFESİ»

... Dr. Ziyaeddin Fahri NASYONAL - SOSYALİZMİN FELSEFESİ derken ciddiyetini muhafaza ediyor ve hiç gülümsemiyor. Halbuki, nasyonal-sosyalizmin ve umumiyetle faşizmin felsefesinden bahsedilirken bu kelimeyi ironik tırnak işareti içine almak gerekir. Zira, faşizm, esas itibariyle, geniş inkılâpçı yığınların ileri akışlarına karşı, barbarca ve kanun çiğneyici metotlarla temayüz eder. Hiç bir orijinal ve yaratıcı fikir taşımayan ideolojisi de bu Ortaçağ metotlarını gizlemeye yarayan yamalı ve alacalı bir örtüden başka bir şey değildir. Faşizm, finans kapitalinin sıkı kontrolü altında, geçici pratik hedefler için, gelişigüzel her felsefe sistemine baş vurmuş ve keşkülünü, — sola da yönelmiş ve ileri teorileri ihmal etmemiş görünerek — en mürteci nazariyelere kadar uzatmıştır. Derin tenakuzlar içinde kıvrınması bundandır.

Kapitalizmin dağılıp ve çürüyüp hâdisesi olan ve insanlığa güneşli bir ufuk yerine ancak kanlı harp sahneleri armağanlayan faşizm ne üniversal bir teori verebilirdi, ne de cihan çapında otantik bir filozof. Nasıl verebilir ki, bugün, Fransız muharrirlerinden birinin dediği gibi, **Kant'ın memleketinde kültür bir tehlike ve tenkit bir cinayet sayılıyor.**

Teorisiz ve menfi bir hareket olarak inkişaf eden faşizm, «RÖNESANS» müjdeliyen taraftarlarının bütün iddialarına rağmen, yeni bir cihan görüşünden ve bir ilmî doktrin temelinden mahrumdur. Dünyaya ve insana ait üniversal telâkkiden büsbütün sıyrılan faşizmde, **düşünce kendi değerlerinden, bizzat kendisinden ve emrivâkiler önündeki mukavemetinden vazgeçer.** Faşizmde ideoloji, politika avantürüleri tarafından uşak ruhu ta-

şıyan mahlûklara emredilmek suretiyle ve ok yaydan çıktuktan sonra meydana gelir.

Mussolini, 1921 ağustosunda, «FAŞİZMİN FELSEFESİ İKİ AY İÇİNDE YARATILMALIDIR» demişti. Diktatörlerin emirleriyle, düşünen insan başları uçurulur; fakat, beşer dimağının en yüksek mahsulü olan felsefe yaratılamaz. Dr. Z. F.'nin «felsefe» diye tavsif ettiği bu çeşit sun'î ve ismarlama fikir mamûlâtı üzerinde münakaşa ise, düşünce cevherine biraz olsun değer verenler için, abestir.

MARKSİZMİN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ

Aristo'dan miras kalan formel lojiğin kanunlarına itaatla, fosilleşmiş müslüman-feodal düşünüş çerçevesi içinde, asırlarca müddet mantık cambazlıklarından başka bir şeyde teferrüd edemiyen medreseçilerin enkazı bir kenara bırakılır da Tanzimattan sonraki fikir tarihine bakılırsa, Osmanlı İmparatorluğunun geniş sınırlarını aşan bir tek büyük filozof siması görülemez. Kant ve Hegel çapında bir «hakikat arayıcısı» aramayınız. Hatta, medeniyet dünyasında meşale tutan üç garp ulusuna mensup orijinal filozofların — modern İngiliz, Fransız ve Alman filozoflarının — bizde İtalya ve Rusya'daki hakiki şakirtleri bile yetişmemiştir. Zaman zaman, bazı meşhur burjuva filozof ve sosyologlarının Rousseau ile Hippolyte Taine'in, Spencer'le Comte'un, Büchner'le Fouillée'nin, Demolins, Durkheim veya Bergson'un kitaplarına karşı coşkunluk duyarak «usuliyatta» onlardan «mülhem» olan ve «Avrupa'dan gelen fikir ceryanlarını», az veya çok muvaffakiyetle, nakle çalışan küryozite sahibi ekleketik şahsiyetler belirmedi değil. Fakat bunlardan hiç biri, tarihî ehemmiyeti gittikçe artan, inkişafa müstait bir batı felsefe mektebini derinden derine etüd

ederek, iltihak ettiği mektebin esaslarına sadık kalmak şartıyla, sistemli ve konsekan bir tefekkür idame ettiremedi...

ZİYA GÖKALP

Tarihî Materyalizmin Muarızı

İşte, Fransız sosyoloji mektebinin Diyarbakırlı şakirdi ve Durkheim'in «manevî talebesi olan» Ziya Gökalp, Birinciteşrin İhtilâlinden sonra, Türkiye'nin ileri batılı ülkelerine nazaran korkunç bir mesafe ile geri kalmış fikir hayatında da gürültülü akisler uyandıрмаğa başlayan marksçılığı — Marx'la Engels'in ve en meşhur marksistlerin eserlerini tanımağa lüzum görmeden — reddetmek zorunda kaldığı zaman, zikri geçen muarız cephenin fikirlerine nakis bir şekilde ve pek safiyane ilâvelerle tercüman olmuş; ve, batıdaki metbuları olan büyük sosyoloji senyörlerini taklit ederek, «marksist mübalâğalar» a karşı istihfakâr bir tavır takınmakla iktifa eylemişti.

Unutmamalı ki, «felsefede Alfred Fouillée'nin, ilimde Durkheim'in muakkibi sayılabilen» «imparatorluk filozofu» ve «Meşrutiyet İnkilâbının Sokratı» Ziya Gökalp ilhamını münavebe ile «taklit kanunu» vazii Gabriel Tarde, antisosyalist mektebin şeflerinden Gustave Le Bon ve materyalizmin düşmanı Bergson v.s. gibi burjuva düşüncülerden alıyor; ve, nihayet, «kendini tam manasiyle mülhem eden bir kutupta» buluyordu: Durkheim.

Halbuki, «Fransa feylesofu» Fouillée, ecnebi kapitalizminin malî - iktisadî boyunduruğu ve Paris kitapçılarının fikrî vesayeti altında bulunan Osmanlı İmparatorluğunda sakin felsefe heveskârlarına, ancak, «marksizm bir yarı - hakikati devâsâ bir hata yapacak şekilde

şırmekten» ibarettir gibi paha biçilmez vecizeler armağanlayabilirdi.

Sosyolojide idealist, felsefede spirüalist olan Emile Durkheim'a gelince, o da, tilmizlerine, bütün sosyal müesseseleri doğuran dinî hayatın ekonomik faktörden kök almadığını telkin ediyor; ve, tarihî maddecilikle polemize ederek, «dini ekonomiye irca için hiç bir vasıta tanımıyoruz» diyordu.

Sosyalizme dair takrirlerinde, Durkheim şunları isbata çalışmıştı: a) İlmî sosyalizm yoktur; b) Sosyalizm ile komünizm arasında diskriminasyon yapmak kadar kolay bir şey olamaz. Ona göre, bir ilmî sosyalizmin imkân dahiline girebilmesi için henüz yapılmamış olan bilgiler zarurîdir. Sosyalizm kollektif huzursuzluğumuzu azamî şiddetle duyan insanların kopardıkları bir elem ve bazan da öfke haykırışıdır. Demek ki, Durkheim materyalist tarih telâkkisinin, sınıf savaşının rejimler ve asırlar boyunca afirmasyonunun, kapitalist temerküz kanununun — Paul Louis'in dediği gibi, vakıaların etüdiyle tahkik edilmiş olan bütün bu şeylerin — ilme dayanışını inkâr ediyordu. Ve bu davada kendisinden tevarüs edilebilecek bilginin sınırları da nihayet bu idi.

Gökalp'in tarihî maddecilik hakkındaki fikirlerine bilhassa istikamet verdiği anlaşılan Bouglé gibi profesörler ise, sosyalist metalibatı desteklemek için kurulan ve hegelci arşitektürü örnek alan maddeci tarih telâkkisinin sosyetenin temeline ekonomik hadiseleri koyduğunu ve dinî, ahlâkî, fikrî diğer bütün hadiseleri onlara tâbi kıldığını ve böylece esprinin payını mümkün olduğu kadar küçülttüğünü, hülâsa süperiyönü enferiyörle izaha çalıştığını söylüyor; ve, Karl Marx'ın maddî kuvvetlerin rolünü haddinden fazla büyütüp mübalâğa ettiği neticesine varıyordu. Bouglé'nin öğrettiklerine göre, maddeci tarih felsefesi tarih faktörlerinden biri olan ekonomik

âmili, haksız olarak, yegâne telâkki etmiş ve bu suretle ifrata düşmüştür.

Marksizmle objektif sosyoloji arasında bir noktaya kadar uygunluk gören Bouglé, marksist pragmatizmden bahisle bunun bir teknisizm haline nasıl geldiğini anlattıktan sonra, tarihî materyalizmin nüvesi «otomatizm teknolojik» diyebileceğimiz şeye imandır — diyor —; ve sosyal tekâmülü keşiflere ve icatlara talik eden materyalizmi acayip materyalizm telâkki ediyor.

Bouglé'nin ifadesine göre: İlmî sosyalizmin peygamberleri olan Marx ve Engels sosyal hadiseyi maddî hadisenin bir nevi astarı gibi göstermişler ve insanların farklılaşmasını istihsal tarzının bir mahsulü olarak kabul etmişlerdir.

Bouglé'nin vardığı netice şu oluyor: İdeoloji marksist espriden büsbütün başka bir espri ile tetki edilmelidir. Kollektif tasavvurata tarihî maddeciliğin verdiği değerden büsbütün başka bir değer verilmelidir. Maşerî tasavvurlara epifenomenler gibi değil, **sui generis** sentezler nazariyle bakılmalıdır. Hususî inhiraflara müstait sentezler: Sadece akisler değil menşurlar, İlh...

«Garp ilimleriyle şark bilgilerinin mukayese ve telifle milletimizin muhtaç olduğu büyük hakikatları meydana çıkarmak» arzusunu besleyen «Türkiye'nin ilk cemiyetçi filozofu» için bu ne zengin bir hakikat hazinesi idi! Filhakika ciddî manâda tefekküre cesaret edebilmek bahtiyarlığına eremediği halde, «Tanzimat hareketinden sonra en büyük şuur hamlemiz» sayılan ve «Türk tefekkür tarihinde yeni bir an'ananın temelini atmış büyük bir mütefekkir» diye kabul edilen Ziya Gökalp bu çeşit hazineleri ihmal etmek niyetinde olmadığını gösterdi; ve, **Küçük Mecmua**'da çıkan «İktisada doğru» başlıklı muhahabesinde, «nihaî tahlil» i atlamak suretiyle Bouglé'yi

de fersah fersah geride bırakarak, tarihî maddeciliğin en kaba tefsiriyle çocukça bir reddiyesini verdi.

BERGSON

Filozof H. Bergson'un ölümü Babıâli matbuatında da akisler uyandırmaktan halî kalmadı. «Fikir dünyasının duyduğu kedere iştirak eden» bazı muharrirler «felsefenin en hayırlı evlâdının», «müspet metafiziğin bu en büyük dehasının» kaybına ağladılar. Bergson'a hayran görünen ve onu adeta tanrılaştıran birçok «güzidelerimizin» de, mecmua sahifelerinde, aynı mateme iştiraklerine şahit olacağımıza şüphe yoktur.

Bazı muharrirler de «Muasır Fransız filozofları arasında fikirlerinin hususiliği ve orijinalliği ile mümtaz bir mevki işgal etmeğe muvaffak olan bu zat» ı kısmen tenkid yollu mülâhazalar ileri sürdüler. Cermen toprağına ümidle bakan bu muharrirlerin ifadesine göre, içtimaî maddeciliğe asla meyletmiyen Bergson «ne eskiyi yeni hayata intibak edebilecek bir ruh ile canlandıramadığı, ne de asrın yeni ihtiyaçlarını izah ve ifade edemediği için, hayatta herhangi bir tesir yapmaksızın göçüp gitti. Halbuki yaşadığı asır, makine, motör, hareket ve yapma asrıdır; kelime asrı değil! Bergson, yeni yeni kelimelerle eski anlayışlara yeni yeni libaslar işlemeğe çalışırken, zekâ parmakların ucundadır diyen yeni Alman felsefesi, Fransız hudutlarının öte tarafında yeni bir teknik âlemi yaratıyordu. Bergson'un, kendi kendisi içine çok katlanmış olan sezişi, bu hareketten haberdar olmadı...»

Bizce Bergson, her şeyden önce, kapitalizmin çöküş devresinde, mistisizme susayan bir hareketin ve tam manasiyle reaksiyoner bir felsefenin mümessili idi.

Filvaki, zekâyâ itimat etmiyen ve felsefeye yeni bir

ruh aşlamak iddiasına girişen bu filozof, mistik ihtiyaçları diriltmek ve en mühim mevki entüvisyona vererek, tahtından indirilen metafiziğe tekrar eski saltanatını iade etmek istiyordu.

Bergson, «Madde ve Hâfıza» adlı eserinin başında sarahaten düalist olduğunu ilân eder. Düalizm, burada antimateryalizm müteradifidir. Onun yaşadığı tarihî devirde ise antimateryalizmin realitedeki başlıca rolü emperyalizme hizmet etmek olmuştur. Bunun içindir ki biz, koloni ve yarı koloniler gibi emperyalizmin pençesinde zebun memleketlerle millî kurtuluş mücadelesine atılmış ülkelerde Bergson felsefesinin yeri olamayacağına kani bulunuyoruz.

Bergson'un maddeciliğe aleytarlığı, onu bazan çok ifrata sürüklemiş ve hakikaten gülünç vaziyetlere sokmuştur. Bugünkü Materyalizm adını taşıyan bir eserde intişar eden bir konferansı bunun en canlı delilidir.

Filozof, bu konferansta bir din adamı gibi va'za kalkışmış ve bedenden ayrı bir ruhun varlığını ispata çabalamıştır.

TÜRK KLEOPATRASİ

Plehanof, **Materialismus militans**'ın birinci mektubunda, Rusyadaki «inteligensia» yı Kant'dan Henri Poincaré ve Bergson'a kadar bir sürü sevdalıları olan sinirli ve hercai bir kadına benzetir ve, «Kleopatra'nın çok aşkıları vardı!» sözünü tekrarlar.

Bizde de, Müslüman Doğuya has düşünüş tarzının kollarından sıyrılmaya çalışan Birinci ve İkinci Meşrutiyet «münevverliği» haremde kurtulan bir kadın gibi, Batıda ve hususile «nurânûr belde» de moda olan fikirlerin büyüüne kendisini kolayca kaptırmış ve rüyalarında

Spencer'den Taine'e, Auguste Comte'dan Le Bon ve Bergson'a kadar bir sürü âşık sayıklamıştır.

Bu hadiseyi de hayretle karşılamamak lâzımgelir. Zira, «münevverler sınıfı» başlı başına ve esaslı bir sınıf teşkil etmediğine göre, «münevver» etiketini taşıyan tip, ister istemez sınıflar arasında dolaşır ve en plâtonik düşüncelerinde bile, bağlandığı sınıfın menfaatlerini ifade eder. Entellektüellerin felsefî tefekküratı sosyetedeki muhtelif sınıfların tandanslarını aksettiren bir aynadır.

İDEOLOJİ İHTİYACI

Profesör Mustafa Şekip diyor ki: «Sınıfsız ve tezatsız bir cemiyet inkişaf ettirmek azmîle onbeş yıldanberi ileriye atılmış bulunan Türk nasyonalizminin inkılâpçılığı ne Fransız İhtilâlinin inkılâpçılığıdır, ne de komünizmin inkılâpçılığı olacaktır.» Burada, Şekip beyin maksadı pek açık: Dolambaçlı bir yoldan giderek, nasyonal-sosyalizmin apolojisini yapmak. Malûmdur ki, faşizm bir taraftan komünizme, diğer taraftan Fransız İhtilâlinin prensiplerine saldırıyor. Nazi doktrininin demokrasiyi meşru tanımadığını bilmeyen yoktur. Münih'te, Fransız İhtilâlinin kat'î likidasyonu ortaya atılmıştır. Rosenberg, bu ihtilâlin «yaratıcı düşünceden mahrum geniş bir katas-trof» olduğunu söylemiyor mu?

Bütün bunları bilen, fakat nasyonal-sosyalizmi yaymak için tabirin cahili görünen profesöre nazaran, «ilmî bir nazariye haysiyetine kadar yükseldikten sonra mukavemet edilmez bir kudret kazanarak içtimâî ve siyasi şuurunu kendine göre yoğurmağa ergeç muvaffak olacak» bir ideolojiye şiddetle ihtiyaç vardır ve «her ideoloji daima zamanının en yüksek kültüründen ilham almıştır.»

Bu «en yüksek kültür»ü nerede arayacağız? Marksit-

lerin ilmî düşüncelerine göre, bugün insanî kültür bey-nelmilel proleteryanın kurtuluşuna bağlıdır. İşitilmemiş tahrip vasıtalarından başka iftihar edilecek bir şey bula-mayan, tarihin hüküm giydirdiği, dekadan bir sınıf in-sanlığa artık yeni bir felsefe ve kültür ışığı getiremez. Engels, «Alman işçi hareketi Alman klâsik felsefesinin mi-rascısıdır» diyordu. Yani şuna işaret ediyordu:

a) Felsefe, hedeflerine şuur peyda etmiş bir sınıfın aksiyonuna kalbolmuştur,

b) Hakikî kültür şekilleri yalnız bu aksiyonda ve bu aksiyonun kullandığı vasıtalarda muvakkaten temerküz etmektedir ve böylece, kültürün inkişafı cihanşumûl sı-nıf savaşının derinleşmesine, sosyalizmin zarurî kuru-luşuna tarihen bağlıdır.»

Nazi literatüründen ilham alan «nadir mütefekkir»i-miz, tabiatile, böyle düşünmeyi hakîmane bulmuyor. Sa-yın profesöre göre, «hem terakki etmek, sanayileşmek» hem de burjuva ve proleter denilen XIX uncu asrın eko-nomik devrinin doğurduğu birbirlerine zıt iki sınıfın te-şekkül etmesine meydan vermeden ilerlemek» mümkün-dür. Fakat bu takdirde bizdeki «kültür buhranı» vakıası-nı nasıl izah edeceğiz? «Bir türlü yanmak bilmeyen Türk kültür kütüğü»nden bahseden bir «Ahlâk ve İçtimaiyat Mecmuası» bu buhran hakkında şunları yazıyor. «Ger-çekten, 1938 yılı fikir Türkiyesi için elverişsiz geçmiştir. Hükümün böyle olmasına sebep ne? En başlıca sebep şu ki fikir hayatına kaynak olması lâzım gelen müesseselerimiz **fikir** için değil **barem** için çalışıyor. Gerek okutan, gerek okuyan, gerek yazan, gerek mütalâa eden zümre-lerin ve nesillerin hedefi hep **Barem** yamacının, yahut **Ücret** merdiveninin basamaklarıdır. Okutan zümre **ay-sonu** endişesile okutuyor, okuyan zümre **imtihan** endişe-sile ezberliyor. Teknik veya edebî ve felsefî eserler an-cak Devlet yardımı ile intişar edebiliyor. Devletin yar-

dımı ile çıkan eserler de neşr ve iştirah edildikten sonra anbarlarda toplanıyor. Yaprağı kesilmek bahtiyarlığına uğrayan ciddi eserler, yalnız sınıf atlamak, diploma almak, baremde yükselmek maksadile ezberlenmek için ele alınan kitaplardır. Fikir hayatının kaynağı olan yüksek ilim müesseselerimizde ilim yaratmak vazifesile mükellef uzuvların gözü pek girift olan şeraitin tesirile, dışarda, pratik hayatta, politika meydanındadır. Bir kelime ile ne ergin nesilde ne de yetişen nesilde fikir ateşi, düşünme aşkı yoktur. Mevcut olan ateş ve aşkıta azalır görünüyor. Semptomlarına her gün gazetelerde rasladığımız bu hal bir buhran mıdır? Hiç korkmadan, sinmeden, objektif ve samimî olalım: Türkiyede bir kültür buhranı vardır.»

«Beşerî nizamda kuvveti haktan ayırmağa imkân yok!» diyerek, kan dökmeyi ve mağara adamını tebci eden ve «düşüncelerini» ismini taktirle zikrettiği Nietzsche'nin ruhundan alan» bir muharrir, faşist emperyalizminin müdafaa vekili Peyami Safa, «yüzü kapalı ufuklara dönük, yalnız ve dilsiz kayaların aksisedasile» şunları tekrarlıyor: «İnkılâb bellibaşlı bir tek fikir mecmuasını hâlâ yaratamadı. Münevverler ve fikir adamları ne zaman iyi kötü bir dünya görüşüne sahip olduklarını toplu bir eser halinde ortaya koyacaklar? Ne zaman?»...

Başka bir ifadeyle, beklenen dahî ideolog bizde ne zaman doğacak?

Marksizmi temsil eden yeni ideolojiye karşı geçmişe bağlı bir ideoloji olarak kalan pozitivizmin izlerinde yürüyen Hans Reichenbach, «müspet» adını alan -yani, ancak rasyonel man tefsir edilmiş tecrübeye başvuran- «ilmî felsefe»nin müdafaası bakımından serdettiği doktoral mülâhazalarile beraber, çoktan uzaklaştı. Aleksandre Rüstow, «cihan ticaretinin yükselmesinde münakale tekniğinden ziyade âmil olan ve fizikî, hukukî ve ahlâkî sa-

halara da şamil bulunan arsiulusal emniyet»ten bahsederken, ancak Baybülhavyın propaganda risalelerinde raslanan bir içtihat serbestisile, «emniyetin kökleri, hemcinsimize karşı hıristiyanlığın emrettiği sevgidedir» diye vaaz ediyor; yani, koloni ve yarı - koloni ülkelerin mukavemetini için için kemirmeğe memur hıristiyan moralini talime çalışıyor. Reformasyona uğramış bir Ortaçağ peşinde koşan Dr. Kessler gibi memlekete pamuk ipliğinden daha çürük bir rabıtaıyla - kontrat ve parayla - bağlı mürai ilim bezirgânlarından imdat beklemek ise beyhudedir.

O halde, bu iş yine fikir emtiasını batıdan ithale alışkın münevverlerimize kâlacak demektir. Bunlar, dünün şartlarına hiç benzemiyen ekonomik ve sosyal şartların çemberi içinde, artık «Darülfünunda Durkheim'in fikirlerini ve usullerini ileri süren» «Durkheim'in tecrübe dediği eserleri» «Türk cemiyeti için birer nas» yapan «millet peygamberi» ve «millet feylesofu» Gökalp'ı körükörüne taklit ile iktifa edemezler. Beşeriyetin doğrudan doğruya mukadderatına bağlı olarak vazettiği ve en trajik çatışmalar bahasına da olsa mutlak surette halline mecbur olduğu problemler onları, nihayetünnihaye, şöyle bir dilem karşısında bırakacaktır ve bırakıyor: Ya, son yılların Fransasında çok tipik bir şekilde görüldüğü gibi, ciddi bir radikalizasyon seyri takip ederek diyalektik materyalizme iltihak etmek, yahut da, reaksiyoner cereyana kapılarak, esasen hakikî bir ideolojiden ve orijinal bir felsefe sisteminden mahrum olan faşizmin demagojisine yuvarlanmak. Bu ikisi arasında konaklar muvakkat ve geçicidir.

CİHAN HARBİ'Nİ YANLIŞ İZAH EDİYORLAR

1914 te, bulutsuz mavi bir yaz günü, çocuk denecek

kadar genç bir sırpının ruvelverinden çıkan kurşun dünyanın mukadderatını tayin etti. Tahtlar devrildi, imparatorluklar yıkıldı ve cihan altüst oldu! Şayet Gavriolo Prinzip'in kurşunu Habsburg'ların serî-i saltanatına oturmak üzere olan Arşidük Franz Ferdinand'ın kalbine isabet etmeseydi...

Narin minarelerin sevdalısı, kapitülasyonların müdafii ve İstanbul'un fahrî hemşehrisi «merhum» Pierre Loti «cenapları» «Aziz Fransamızın Doğuda Ölümü» isimli kitabında, Türkiye'nin Harbiyumumiye girişini şöyle hikâye eder: Sultanların sancaklarını taşıyan küçük sefinele-re binmiş birkaç Alman vahşisi, müteredit bir vaziyette bulunan, Enver'in bile haberi yokken, Rus sahillerine ateş açıyorlar; ve harp başlıyor... Şayet, birkaç Alman vahşisi o gemilere binmeselerdi; şayet yalısında ipek sedirlerde uyuklayan Enver Paşa'nın, ezkaza bu işten haberi olsaydı İlh...

Cihan harbinin acınacak derecede sübjektivist ve acayip izahlarından çok karakteristik bir nümune daha:

Cihanharbi beşeriyet gemisinin karaya oturuşudur. Gemi niçin karaya oturdu? Çünkü beşeriyet, tabiata tahküm için gözlerini sırf haricî âleme çevirmiş; ve maddî refahından başka birşey düşünmemişti. Neticede pusulayı şaşırıldı; ve büyük kaza vukua geldi. Şayet insanlar sadece maddî refahlarını düşünmeyip biraz da manevî dünyalarını bezemeğe gayret etseler; fesada uğrayan ahlâklarını, bir nebze olsun ıslâha himmet eyleselerdi... (yani bundan böyle ederler ve eyleylerse, harp tehlikesi tamamen bertaraf edilmiş olur ve felâketzede beşeriyet... Vs. Vs.)

Tarihin iktisadî - maddî zenbereklerini örterek, harbi rabbanî bir âfet, veya meçhul kuvvetlerin eseri, yahut ta insanların ruhanî zaıflarından doğan bir anomali gibi görmek ve göstermekle, arzın üstünde dört yıl ateş-

ten bir nehir halinde akan Cihan harbinin hakikî kaynaklarını ne dereceye kadar gizlemek mümkündür?

Bir tacdârın emelleri, bir Başvekilin hadidülmizaç oluşu veya kör bir tesadüf, bütün bunlar, Cihan harbinin kökleri bahsinde, artık kundaktaki çocukların bile inanmayacağı gülünç masallardır. Ve esasen bugün, ciddi hiç bir müverrih kalmamıştır ki 1914 - 18 hailesinin iktisadî âmillerle izahını kabul etmemiş olsun.

PARTİSİZ ORGAN ORGANSIZ PARTİ

Doğan Avcıoğlu, dört aydır süren TİP ve sosyalizm tartışmalarını sona erdirmiş ve TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'a karşı yaptığı son kalem savaşında, Türkiye'de sosyalist stratejinin temelleri hakkındaki görüşünü özetlemiştir. (Yön, Sayı: 185, 14 Ekim 1966).

Fikir alanına «Ara tabakalar» nazariyecisi olarak çıkan Avcıoğlu'na göre:

«TİP programı klâsik sosyalist tahlil çerçevesi içinde kalmaktadır. Halbuki yüzyıla yakın süredir, «Osmanlı tipi ceberut devletin temsilcileri, Kapıkulu, geleneksel yöneticiler grubu, idarî entellektüel kadro denen ve bizim ARA TABAKALAR demeyi daha uygun bulduğumuz bir zümre, Türkiye'nin kaderine hâkimdir...»

TİP halen, Türkiye gerçeklerine ve toplumdaki kuvvet ilişkilerine dayanan ciddi bir sosyalist stratejiden yoksundur.»

Avcıoğlu'nun elinde Yön var; arkasında parti yok. Mehmet Ali Aybar ise, Mecliste on beş milletvekili ile temsil edilen bir sosyalist partinin başında olmasına rağmen, belli tiraja ulaşmış bir organdan mahrum. Bunun sonucu olarak da, ne kendisi ne de Partideki naza-

riyeci arkadaşları ciddi ve esaslı bir tartışmaya girişemiyorlar; kendi ellerinde bulunmayan bir dergide meydan savaşı vermekten çekiniyorlar.

Yön'deki sosyalizm tartışmaları da bir kere daha isbat ettik ki, — milyona mal olacak bir gündelik gazete düşünüle dursun — TİP'in aylık bir nazari organa ve bu organın başında sorumlu bir redaksiyona ihtiyacı var. Sosyalist bir Parti olarak, emekçi yığınlarını eğitmek ve örgütlemek görevini yüklediğine göre de haftada üç veya hiç değilse şimdilik bir defa yayınlanan — kolay okunur, kolay anlaşılır — bir gazeteye muhtaç. Ancak bu surettir ki, Parti, görüşlerini ve düşüncelerini — yanlış yorumlara ve kötü niyetle yapılan tahriflere — meydan vermeden, duru ve apaçık sunacak; doğrudan doğruya işçiye ve köylüye seslenecek, haksız saldırıların ve her yönden gelen isnat ve iftiraların karşısına rahatça çıkabilecektir. Nominal bir parti olmaktan çıkıp bir yığın partisi olmak şansını taşıyan ve potansiyeli bulunan bir politik örgüt için bu, vazgeçilmez bir şart ve kesin bir zarurettir. (21)

T. İ. P. 'E NAZARİ BİR MERKEZ ORGANI GEREK

Emekçi yığınların menfaatini savunan T.İ.P. omuzlarına tarihin sorumluluk yüklediği **sosyalist bir partidir**. Memleketin umutla baktığı, güvenle karşıladığı; yıpranmamış, lekelenmemiş dipdiri bir parti.

T.İ.P. prensipsizlikten başka prensip tanımayan şahısların girip çıktığı alelade bir siyasi örgüt ve bir transfer partisi değildir. Amatör politikacıların birkaç gün misafir kaldığı veya arivistlerin yuva kurduğu iki kapılı bir kervansaray da olamaz.

Bu sebeptendir ki; — dünya olaylarını yanlış yorum-

lamayan, yurdun çıkmaza girmiz çeşitli problemlerine çözüm yolu bulacak olan — **sosyalist bir parti olarak** herşeyden önce; teorik bir merkez organına muhtaçtır.

Sosyalizme katılan ve T.İ.P. e yönelen birçok değerli elemanlar; Partiye girerken fikir bagajlarını da beraber getiriyorlar. Ve nazari karışıklık gün geçtikçe azalacak yerde artıyor. Temel meselelerde görüş birliği sağlanması daha da güçleşiyor. Müşterek çıkış noktaları olmayınca müşterek sonuçlara varılamıyor.

Oysa; T.İ.P. müşterek nazari anlayış ve kavrayıştan uzaklaştıkça; belli bir teorik kesimin altına düştükçe; kendisini demagojik akımlara kaptırma tehlikesi belirecek; ve en hayati önem taşıyan tartışmalar bir Bizans kavgasına kolaylıkla dejenere ettirilecektir.

T.İ.P.'in duruluğa ve aydınlığa ihtiyacı var: En iyi niyetle yapılan tenkitlerle otokritiklerden tutun da en kötü amaçla yapılan saldırılara ve en sinsi provokasyonlara kadar, iç ve dış itişlerle geliş güzel sağa sola yalpa vurmaması ve rotasını şaşırması için.

Partinin sağa sola kaymaması için — hazırlığı olan; düşünen ve eli kalem tutan en güçlü elemanlarını merkezi bir organ çevresinde toplaması şarttır. T.İ.P. ne sağa ne sola kayamaz; kaymamalıdır. T.İ.P. in sağında reaksiyon ve ultrareaksiyon var. T.İ.P. nin sağa kayması demek; emperyalist ve kapitalist çevrelerin çıkarlarına hizmet etmesi demektir. Sola da kayamaz. T.P.İ. in sola kayması demek; ayaklarını realitelerin toprağından kesmesi ve gerçekleri aşması demektir. Gerçeği aşma çabası ise; **Türk sosyalistlerini**; ancak, bulutların da ötesinde bir hayal ülkesine götürür.

Görülüyor ki; T.İ.P.'in orta çizgide yürümesini ve pratikte yanlış adımlar atmamasını sağlayacak nazari bir ışığa — hava gibi, su gibi — şiddetle ihtiyacı var. Parti, sorumlu bir redaksiyon altında, teorik bir merkez orga-

nına muhtaç: Memleket ve dünya kamu oyu önünde ve-kâr ve ciddiyetinden birşey kaybetmek istemiyor; ve geçen hergün ileriye doğru yeni bir adımla; yeni bir zafer kazanma iradesini taşıyorsa... (22)

BATAN DÜNYA

Darmstad hakîmi Hermann von Keyserling, son zamanda Nazi'liği kabul etmiş; ve, Reichsführer'e boyun eğerek, faşizmin kanlı çizmelerini yalamaya başlamıştır. Bundan tabii ne olabilir? Faşizm can çekişen burjuvazinin son silâhı olduğuna göre, batan dünyanın Don Kişot'u andıran dekadan filozofları, elbette ki, bu çürük ve parçalanmış müheyya silâhın önünde diz çökecekler ve felsefi derin kanaatleriyle (!) «daima korudukları insanî prensipleri» Berlin meydanlarında kentallerce kitap yakan en yırtıcı bir reaksiyona teslim edeceklerdir. (1935)

MAMON VE ALTIN BUZAĞI

Dünyada en gülünç şey kapital saltanatına başkaldıranların Mamon'un önünde diz çökmeleri; en hazin olay da, mülkiyet ve miras hakkını müzeyeye kaldırmak isteyenlerin altın buzağıya tapmalarıdır...

HER RENGE BOYANIN ÇAKALLAR

Her büyük ve beşerî dâvada olduğu gibi, sosyalizmin de peygamberleri, resulleri, havarileri, çilekeşleri ve şehitleri; dervişleri ve meczupları, fisebilullah mücahitle-

ri, engizitörleri; hâliskan idealistleri, çanak yalayıp kuyruk sallayan parazitleri, postnişinleri, vicdan ve imân satıcısı mürtetleri; sarrafları, bezirgânları, Şaylokları; hokkabazları, çığırtkanları; palyoçaları ve nihayet yük taşıyan develeri, sinsi yılanları; gün görmüş kurtları, kurnaz tilkileri ve her renge boyanan çakalları vardır...

FİKİRLER ÖLÜMSÜZDÜR

Küçük Sait Paşa'nın oğlu Ali Namık, yarım yüzyıl önce, kaleminin bütün gücüne, sansürü tenkit ediyor ve BASIN HÜRRİYETİ üzerinde, ısrarla duruyordu. Voltaire'in 1765 teki sözlerini tekrarlıyordu: «Basın hürriyetini yoketmekten daha müstebitce davranış olabilir mi? Yazı aracılığıyla düşünmesine müsaade edilmeyen bir millet kendisine nasıl özgür diyebilir?»

Ali Namık'a göre, basın, özgürlüğün kılıcı ve kalkandır. Basın özgürlüğünü boğmak, halkın günlük düşünce ekmeğini elinden almak demektir. Türkiye -diyor- bugün dünyada lâyük olduğu yeri alamadıysa, bunun sebebi yüzyıllardanberi ağzımızda tıkaç oluşu ve gözlerimizin bağlanmış bulunuşudur. Taassup, zekânın ve tefekkürün ışıklarını bastırıp söndürüyor. Oysa, fikirler öldürülemez. Victor Hugo, Yasama Meclisi'nde, basın özgürlüğü aleyhindeki bir kanun projesine karşı, şöyle haykırıştı:

«Böyle bir kanunla fikirlere nasıl bir darbe indirilmek isteniyor? Onları mengeneyle almak mı? Fikirler mengeneyle sıkıştırılmaz. Sınırlandırmak mı? Onlar sonsuzluğa doğru kanat açar. Boğmak mı? FİKİRLER ÖLÜMSÜZDÜR.»

NOTLAR

- (1) Bk. **Papirüs**, sayı 30, s. 51-63.
- (2) **Resimli Ay**, No. 9, s. 9 (Teşrinisani 1929).
- (3) **Vakit**, 2 Mayıs 1932.
- (4) **Son Posta** Gazetesinin «Edebiyat Sütünü»ndan (1 Mayıs 1932, Sene 2, No: 639)
- (5) **Yeni Adam**, No: 64, s. 10 (21 Mart 1935).
- (6) **Yeni Adam**, (1936).
- (7) **Yeni Adam**, (1936).
- (8) İktisat ve Ticaret Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Talebe Cemiyeti tarafından neşrolunur. Aylık mecmuadır. Sayı 15 Temmuz - Ağustos 1935.
- (9) Dr. Rıza Nur: **Namık Kemal**, s. 498-499, (1936).
- (10) Bk. **Namık Kemal İçin Diyorlar ki** (1936).
- (11) **Baştan**, No. 2 (1948).
- (12) 2/4/935 tarihini taşıyan bu mektup 1935 te basılan «Bir Mütercim Hataları» adlı broşürde yayımlanmıştı. (İnsaniyet Kütüphanesi, No: 19, s. 2)
- (13) 15/7/1935 tarihini taşıyan bu yazı **Hafta** mecmuasında yayımlanmıştı. Hilmi Yücebaş'ın «Nâzım Hikmet Türk Basınında» (S. 96-97) ve Ergün Göze'nin «Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası» (S. 157) adlı eserlerine de alınmıştır.
- (14) **Haber** (6 Ağustos 1964).
- (15) **Haber** (14 Ekim 1964).
- (16) **Kim**, Yıl 7, Sayı 335 (17 Aralık 1964).
- (17) **Akşam** (17 Ağustos 1965).
- (18) Bk. **Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi** Cilt II, s. 631-633.
- (19) **Sosyalist** (7 Şubat 1967).
- (20) İktisat Sosyooljisi Bakımından Sosyalizm 1965 ikinci basılış. Z. Fındıkoğlu İktisat Fakültesinde Profesör. Sf. 396.
- (21) **Olay**, Yıl: 1, Sayı: 1, (Aralık 1966).
- (22) **Olay**, Yıl: 1, Sayı: 2, (Mayıs 1967).

RESİM VE FOTOĞRAFLAR

TÜSTAV

TÜSTAV

18

INSANİYET KÜTÜPHANESİ

PROFESÖRLERİMİZ MARKS'I NASIL ANLIYOR?

İŞ ÜCRETİ NEDİR?

Kerim SADI

Bozkurt Matbaası
İstanbul, 1935

TÜSTAV

INSANİYET KÜTÜPHANESİ No. 22

G. PLEHANOF

TARİHE MADDECI
BAKIŞ

Keim SADI

Istanbul — Bozkurt Matbaası
1935

TÜSTAV

İNSANİYET KÜTÜPHANESİ
No. 31

« EKONOMICİLİK »
EFSANESİ

Kerim SADİ

İSTANBUL
1938

10 Kurus

TÜSTAV

İNSANİYET KÜTÜPHANESİ No: 29

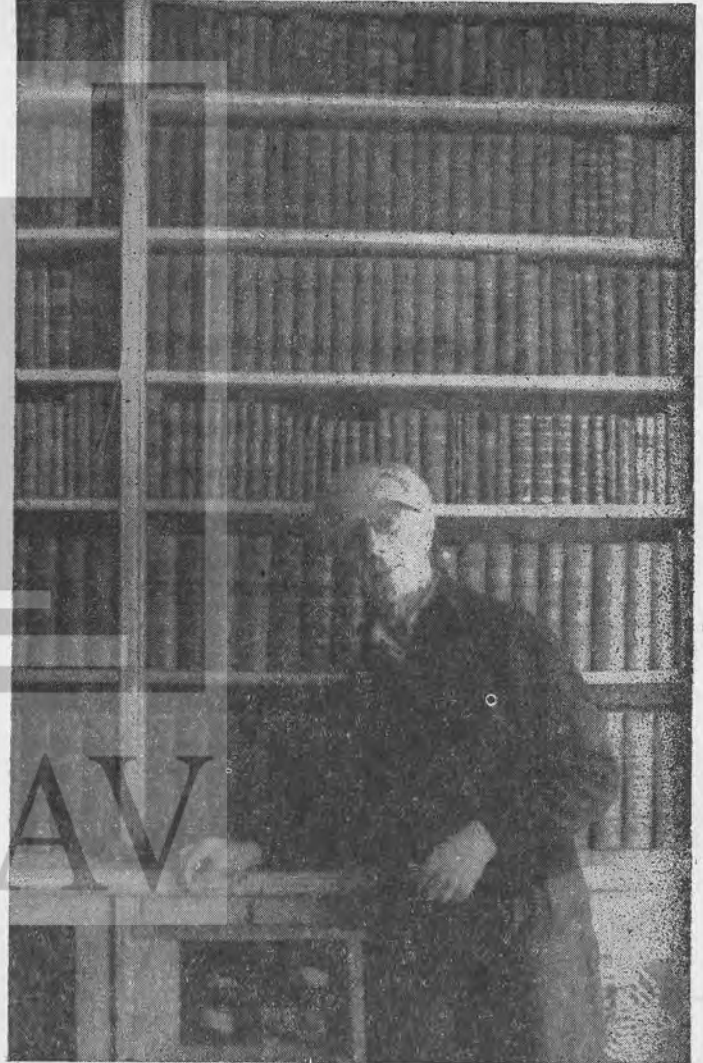

KARL MARX

FRIEDRICH ENGELS

MANİFESTÖSTAV

ÇEVİREN: KERİM SADI

INSANİYET KÜTÜPHANESİ No. 37

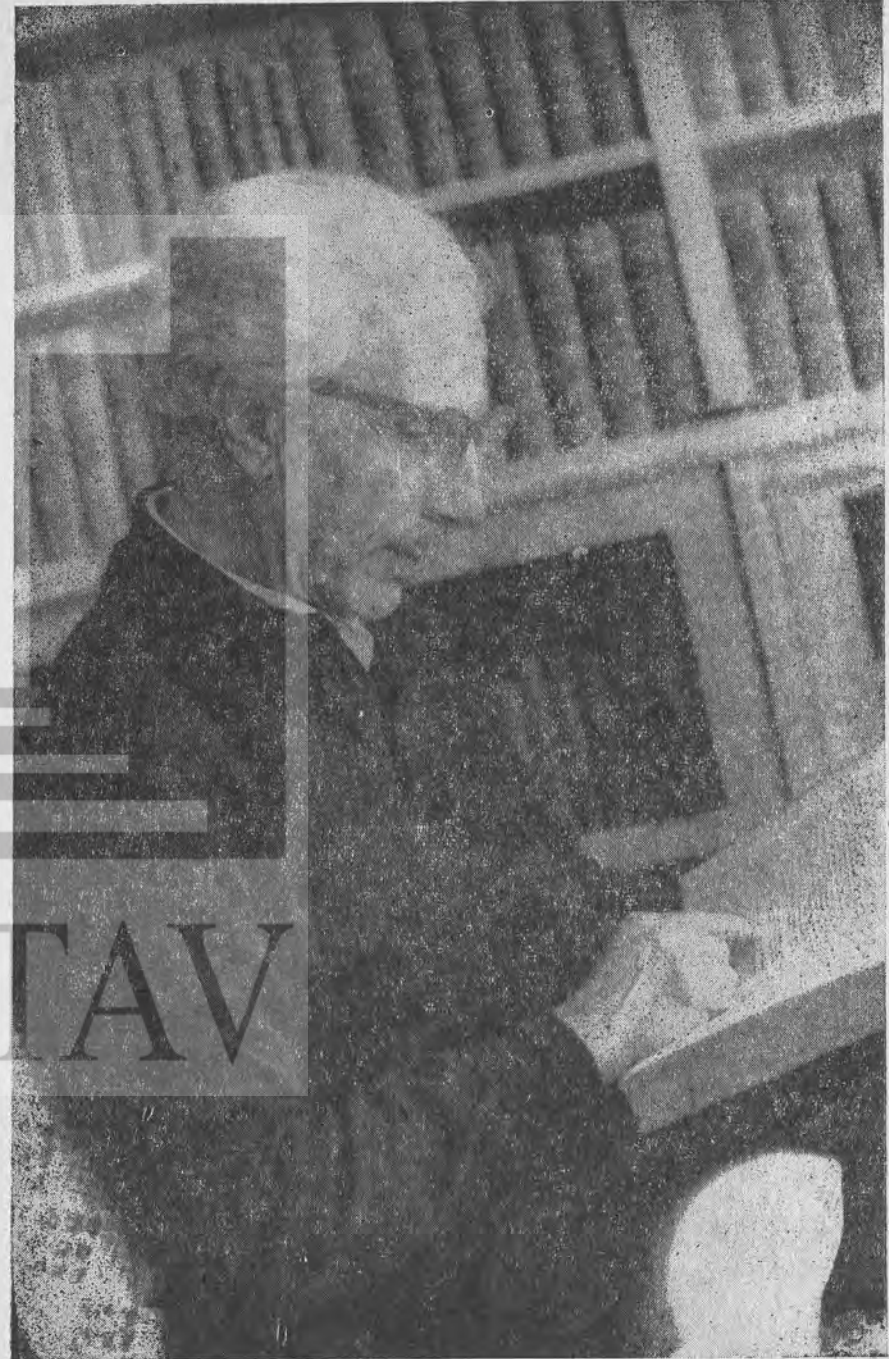
KERİM SADI

Türk Kleopatrası

*Darwin ateizme karşı silâh olabilir mi?—Baron d'Holbach'ın bir eseri.
—Ahmet Şuayb ve Gustav Le Bon.
Bergsonizm.—Marx'la Durkheim'in
"akrabalık" meselesi.—
Marx ve Engels'den çevirmeler.*

1948
İSTANBUL
BERKSOY BASIMEVİ

TÜSTAV

KERİM SADI

Yazı Hayatının 50. Yılında

Mustafa Baydar, Nâzım Hikmet, Sadri Etem, Nurullah Ataç, B. Memduh, Ahmet Sırrı Hocaoğlu, Vahdet Gültekin, Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Prof. Dr. Suphi Nuri İleri, Dr. Rıza Nur, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Haydar Rifat, Peyami Safa, Fikret Baha Berke, Tahir Alangu, Çetin Altan, Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken, Prof. Dr. Sadi Irmak, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Prof. Dr. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Prof. Dr. Cahit Tanyol, M. Faiz Turhan, Hakkı Şinasi Çoruh, Hasan İzzettin Dinamo, Naci Sadullah Danış, İlhami Bekir, Suavi Koçer, Zihni Turgay Anadol, Yaşar Kemal, Kemal Sülker, İbrahim Türk, Orhan Müstecaplıoğlu, Mehmet Anten, M. Samim Akay, Aşık İhsanî, Şadi Alkılıç, Rifat Ilgaz, Hakkı Özkan, Bekir Yıldız, Hüsamettin Bozok, A. Kadir, Mehmet Kemal, Yunus Koçak, Ali Karcı, Selâhattin Hilâv, Mahmut Makal, Galip M. Ataç, Hüseyin Adıduyulmuş, Sabahattin Ali, Rasih Nuri İleri, Mihri Belli, Suat Derviş, Muvaffak Şeref, Abidin Nesimî Fatinoğlu, Orhan Kemal, Aziz Ziya Sıradağlar, Cemil Meriç, Doçent Dr. Sahir Erman, Doçent Dr. Tarık Z. Tunaya, Ord. Prof. Dr. Recaî G. Okandan, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Dr. Kayıhan İçel, Prof. Dr. Nureddin Şazi Kösemihal, Prof. Dr. Ahmet Kılıçbay, Prof. Dr. Nevzat Gürelli.

TÜSTAV

Genel Dağıtım : ÖNCÜ KİTAPevi

Bebiâli Caddesi No.8, Cağaloğlu - İstanbul Tel.: 27 43 51

Fiati: 10 TL.